

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΝΑΔΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ
ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ”

Σπουδαστές: Ροζάκη Ευαγγελία
Αδάμος Ιωάννης

Επιβλέπων: Μπιτσάνης Π., MSc, Εργαστηριακός Συνεργάτης

Καλαμάτα 2010

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Εμάς τους αναπήρους όλου του κόσμου
Μας κηδεμόνευσαν για πολύ καιρό
Εμπειρογνώμονες, φιλόανθρωποι και εθελοντές
Έφτασε πια και για εμάς η ώρα να προβάλλουμε
Τα δικαιώματά μας σαν ανθρώπινα όντα,
Ισότητα των άλλων
Για να το πετύχουμε αυτό πρέπει να ιδρύσουμε
Ισχυρές δικές μας οργανώσεις

«Διεθνής των Αναπήρων»
Απόσπασμα από φυλλάδιο του 1981

.....η ευτυχία του κόσμου
είναι να φτιάχνεις
την ευτυχία του κόσμου

Γ. ΡΙΤΣΟΣ

Περίληψη

Η παρούσα εργασία με τίτλο “Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ ” αφορά τα άτομα με νοητική υστέρηση, καταγράφει τα προβλήματά τους και τα αίτια της νόσου αυτής. Γίνεται μια αναφορά στη νομοθεσία περί των ΑμεΑ σε Ελλάδα και εξωτερικό και επίσης αναφέρονται τα δικαιώματα που έχουν στον τομέα της εκπαίδευσης αλλά και της εργασίας. Ακόμη αναφέρονται ενέργειες που έχουν γίνει από το Ελληνικό κράτος για τα άτομα αυτά μέσα από προγράμματα χρηματοδότησης που αφορούν τους εργοδότες αλλά και τα ίδια τα άτομα. Η έρευνα που έγινε στην εργασία αυτή αφορά τις στάσεις και τις προθέσεις των εργοδοτών για την πρόσληψη των ατόμων αυτών. Τα αποτελέσματα της έρευνας συμφωνούν με την υπόθεση της εργασίας η οποία είναι ότι οι εργοδότες δεν είναι πρόθυμοι να προσλάβουν άτομα με νοητική υστέρηση. Τέλος παρατίθενται προτάσεις για τα άτομα αυτά οι οποίες αφορούν την εκπαίδευσή τους και την επαγγελματική τους αποκατάσταση έτσι ώστε να μην νοιώθουν τον κοινωνικό αποκλεισμό της σκληρής κοινωνίας που ζούμε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ		II
Περίληψη		III
Περιεχόμενα		V
Αρκτικόλεξα		VI
Περιεχόμενα Πινάκων		1
Εισαγωγή		3
Κεφάλαιο 1		3
Νοητική Υστέρηση		3
1.1	Ορισμοί της νοητικής υστέρησης	3
1.2	Η έννοια της νοητικής ανεπάρκειας	4
1.3	Άτομα με ειδικές ανάγκες	4
1.4	Διαφορές μεταξύ νοητικής υστέρησης και ψυχικής ασθένειας	5
1.5	Αιτίες νοητικής υστέρησης	7
1.6	Βαθμίδες νοητικής ανεπάρκειας	7
1.6.1.	Χαρακτηριστικά ατόμων με ελαφριά νοητική υστέρηση	8
1.6.2.	Χαρακτηριστικά ατόμων με μέτρια νοητική υστέρηση	8
1.6.3.	Χαρακτηριστικά ατόμων με βαριά νοητική υστέρηση	9
1.6.4.	Άτομα με νοητική υστέρηση	10
1.7	Η νοητική υστέρηση σήμερα	11
Κεφάλαιο 2		11
Νομοθεσία περί των ΑμεΑ		11
2.1	Ανθρώπινα δικαιώματα	12
2.2	Διεθνές θεσμικό πλαίσιο	13
2.3	Η Ελληνική νομοθεσία για τα ΑμεΑ	13
2.3.1.	Συνταγματικό πλαίσιο νομικής προστασίας ΑμεΑ	14
2.3.2.	Το αστικό δίκαιο για τα ΑμεΑ	14
2.3.3	Το ποινικό δίκαιο για τα ΑμεΑ	14
2.3.4.	Ρυθμίσεις υπαλληλικού κώδικα για τα ΑμεΑ	15
2.3.5.	Ρυθμίσεις του τομέα απασχόλησης για τα ΑμεΑ	17
2.3.6.	Άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις για τα ΑμεΑ	17
2.4	Νομοθετικές ρυθμίσεις στο εξωτερικό	17
2.4.1.	Η νομοθεσία των Η.Π.Α	19
2.4.2.	Η νομοθεσία στην Αυστραλία	19
2.4.3.	Η νομοθεσία στον Καναδά	20
2.4.4.	Η νομοθεσία για τα ΑμεΑ στις Ευρωπαϊκές χώρες	23
Κεφάλαιο 3		23
Δικαίωμα στην εκπαίδευση και την εργασία		23
3.1	Το δικαίωμα στην εκπαίδευση	23
3.2.	Ιστορική αναδρομή και ο θεσμός της ειδικής αγωγής	24
3.3.	Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες	26
3.3.1.	Ένταξη, φοίτηση και αποφοίτηση των ΑμεΑ	27
3.3.2.	Τμήματα Ένταξης γενικής ή τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης	28
3.3.3.	Δομή Σχολείων Ειδικής Αγωγής και ισοτιμία τίτλων σπουδών	28
3.3.4.	Αυτοτελή Σχολεία Ειδικής Αγωγής	30
3.4	Κέντρα διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης ατόμων	30

με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες	30
3.4.1.Ανίχνευση πιθανών εκπαιδευτικών αναγκών στους μαθητές-παραπομπή για αξιολόγηση	31
3.4.2.Διάγνωση-αξιολόγηση, έκδοση της γνωμάτευσης	31
3.4.3.Βασικές Αξιολογικές Εκθέσεις	31
3.4.4 Αρχείο ατομικών φακέλων	34
3.4.5 Πληροφόρηση	36
3.5 Το δικαίωμα στην εργασία	36
3.5.1. Επαγγελματική και ειδική επαγγελματική κατάρτιση	37
3.5.2 Η πρόσβαση στην εργασία	39
3.5.3 Διεθνείς Κανονισμοί και Υποχρεώσεις	40
3.5.4 Νομοθεσία για την εργασία σε Εθνικό επίπεδο	40
Κεφάλαιο 4	
Προγράμματα απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης	41
4.1 Προγράμματα απασχόλησης	41
4.2 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης & Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης 2000-2006 (ΕΠΕΑΕΚ)	42
4.2.1. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού	43
4.2.2. Το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα	43
4.2.3.Η δομή του ΕΠ	43
4.3. Βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα (μέτρο 1.1)	44
4.3.1. Συνέργεια του μέτρου με άλλα μέτρα	44
4.4. Προγράμματα ΟΑΕΔ	45
4.4.1. Προγράμματα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας ευπαθών κοινωνικών ομάδων	46
4.4.2. Προγράμματα επιδότησης νέων ελευθέρων επαγγελματιών (ΝΕΕ	47
4.4.3. Πρόγραμμα εργονομικής διευθέτησης του χώρου εργασίας	47
4.4.4 Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση 2007-2013	47
4.4.5. Συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα επιδότησης Ν.Θ.Ε. & Ν.Ε.Ε	48
Κεφάλαιο 5	
Ανάλυση έρευνας	50
5.1 Το δείγμα	50
5.2 Ερευνητικά εργαλεία	50
5.3 Τρόπος ανάλυσης των δεδομένων	50
5.4 Παρουσίαση και ανάλυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων	51
Συμπεράσματα – Προτάσεις	81
Βιβλιογραφία - Πηγές	83
Παράρτημα	86

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

Α.Μ.Ε.Α.	Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες
Α.Σ.Ε.Π.	Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού
Γ.Σ.Ε.Ε.	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
Δ.Ο.Ε.	Διεθνής Οργανισμός Εργασίας
Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.	Εργαστήριο Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης
Ε.Ε.Π.	Εξατομικευμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα
Ε.Κ.Τ.	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.	Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης
Ε.Π.Μ.	Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων
Ε.Σ.Α.Μ.Ε.Α.	Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία
Ε.Σ.Υ.	Εθνικό Σύστημα Υγείας
Ε.Τ.Π.Α.	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.	Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου
Κ.Δ.Α.Υ.	Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης
Ν.Ν.Ε.	Νέοι Ελεύθεροι Επαγγελματίες
Ο.Α.Ε.Δ.	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Π.Ο.Υ.	Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας
Σ.Π.Α.	Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση
Φ.Ε.Κ.	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

Περιεχόμενα Πινάκων		
5.1	Σύγκριση ανεξάρτητων επιχειρήσεων & μεγάλων Οργανισμών των δύο Νομών	51
5.2	Συγκριτικά αποτελέσματα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας επιχειρήσεων των δύο Νομών	52
5.3	Περίοδοι ενεργούς δράσης επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας	54
5.4	Αριθμός τμημάτων επιχ. Χανίων-Καρδίτσας	55
5.5	Η πολιτική των επιχ. Χανίων-Καρδίτσας	56
5.6	Σύνολο εργαζομένων στις 50 επιχ. του κάθε Νομού	57
5.7	Εργαζόμενοι (άνδρες-γυναίκες) και στις δύο πόλεις	58
5.8	Πρόσληψη ή όχι σε άτομα με νοητική υστέρηση στους δύο Νομούς	59
5.9	Συνεργασία εργοδοτών των δύο πόλεων με άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση	60
5.10	Κατάλληλοι τρόποι εύρεσης εργασίας, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των εργοδοτών των δύο πόλεων	61
5.11	Γνώση για τα επιδοτούμενα προγράμματα	62
5.12	Γνώση για τη σχετική νομοθεσία που διέπει τα επιδοτούμενα προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ.	63
5.13	Κατά πόσο πιστεύεται ότι τα επιδοτούμενα προγράμματα αποτελούν κίνητρο για προσλήψεις ατόμων με νοητική υστέρηση	63
5.14	Τρόποι πιθανής πρόσληψης ατόμων με αναπηρία	65
5.15	Ικανά ή μη τα άτομα με χαμηλά ή μέτρια νοημοσύνη να προσφέρουν στην παραγωγή μιας επιχ.	66
5.16	Πρόθυμοι ή μη οι εργοδότες να εντάξουν άτομα με αναπηρία στην παραγωγική διαδικασία της επιχ. τους	67
5.17	Ευκαιρίες για εργασία που δίδονται σε άτομα με νοητική υστέρηση	68
5.18	Ευκαιρίες που πρέπει να δίνονται σε άτομα με νοητική υστέρηση για εργασία	69
5.19	Υπάρχουν πρόθυμοι εργοδότες να απασχολούν άτομα με νοητική υστέρηση;	70
5.20	Σχέσεις συνεργασίας εργαζομένων με άτομα με νοητική υστέρηση στην ίδια επιχείρηση	72
5.21	Δημιουργεί προβλήματα ή όχι η απασχόληση ατόμων με νοητική υστέρηση στις επιχ. των εργοδοτών των δύο πόλεων	73
5.22	Δυσκολίες που θα αντιμετώπιζαν οι επιχ. εάν απασχολούσαν άτομα με νοητική υστέρηση	74
5.23	Προβλήματα που αντιμετωπίζουν και στις δύο πόλεις τα άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση	76

Περιεχόμενα Διαγραμμάτων		
5.1	Σύγκριση ανεξάρτητων επιχειρήσεων & μεγάλων Οργανισμών των δύο Νομών	52
5.2	Συγκριτικά αποτελέσματα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας επιχειρήσεων των δύο Νομών	53
5.3	Περίοδοι ενεργούς δράσης επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας	54
5.4	Αριθμός τμημάτων επιχ. Χανίων-Καρδίτσας	55
5.5	Η πολιτική των επιχ. Χανίων-Καρδίτσας	56
5.6	Σύνολο εργαζομένων στις 50 επιχ. του κάθε Νομού	57
5.7	Εργαζόμενοι (άνδρες-γυναίκες) και στις δύο πόλεις	58
5.8	Πρόσληψη ή όχι σε άτομα με νοητική υστέρηση στους δύο Νομούς	59
5.9	Συνεργασία εργοδοτών των δύο πόλεων με άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση	60
5.10	Κατάλληλοι τρόποι εύρεσης εργασίας, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των εργοδοτών των δύο πόλεων	61
5.11	Γνώση για τα επιδοτούμενα προγράμματα	62
5.12	Γνώση για τη σχετική νομοθεσία που διέπει τα επιδοτούμενα προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ.	63
5.13	Κατά πόσο πιστεύεται ότι τα επιδοτούμενα προγράμματα αποτελούν κίνητρο για προσλήψεις ατόμων με νοητική υστέρηση	64
5.14	Τρόποι πιθανής πρόσληψης ατόμων με αναπηρία	65
5.15	Ικανά ή μη τα άτομα με χαμηλά ή μέτρια νοημοσύνη να προσφέρουν στην παραγωγή μιας επιχ.	67
5.16	Πρόθυμοι ή μη οι εργοδότες να εντάξουν άτομα με αναπηρία στην παραγωγική διαδικασία της επιχ. τους	67
5.17	Ευκαιρίες για εργασία που δίδονται σε άτομα με νοητική υστέρηση	68
5.18	Ευκαιρίες που πρέπει να δίνονται σε άτομα με νοητική υστέρηση για εργασία	70
5.19	Υπάρχουν πρόθυμοι εργοδότες να απασχολούν άτομα με νοητική υστέρηση;	71
5.20	Σχέσεις συνεργασίας εργαζομένων με άτομα με νοητική υστέρηση στην ίδια επιχείρηση	72
5.21	Θα δημιουργούσε προβλήματα η απασχόληση ατόμου με νοητική υστέρηση στις επιχ. των εργοδοτών των δύο πόλεων;	73
5.22	Δυσκολίες που θα αντιμετώπιζαν οι επιχ. εάν απασχολούσαν άτομα με νοητική υστέρηση	75
5.23	Προβλήματα που αντιμετωπίζουν και στις δύο πόλεις τα άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση	76

Εισαγωγή

Η κοινωνία είναι ένα οργανωμένο και αυτοτελές σύνολο ανθρώπων, που ζουν μόνιμα σε μια περιοχή, που έχουν τη συνείδηση ότι ανήκουν σε αυτό το σύνολο και παρουσιάζουν πολιτιστική ομοιογένεια. Χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη υποσυνόλων (ομάδων), οι οποίες δημιουργούνται μέσα από τη συνεργασία των ατόμων που τις αποτελούν.

Η κοινωνική συνοχή διασφαλίζεται μέσω της κοινωνικής αποδοχής της διαφορετικότητας, της ισότιμης συνύπαρξης των μικρών και μεγαλύτερων κοινωνικών ομάδων, τα χαρακτηριστικά των οποίων ενδέχεται να μειονεκτούν ή να υπερέχουν του μέσου όρου σε σωματικό, νοητικό, συναισθηματικό, μορφωτικό και κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο. Μια τέτοια ομάδα προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε με την παρούσα έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας μας με θέμα: «Η πρόσβαση στην εργασία και στην εκπαίδευση ατόμων με νοητική καθυστέρηση».

Η μεθοδολογία της εργασίας ήταν αποτέλεσμα αναζήτησης πηγών από βιβλία, δημοσιευμένα άρθρα περιοδικών και εφημερίδων, προγράμματα αποκατάστασης του ΟΑΕΔ., από σελίδες του διαδικτύου (internet) και βιβλία από την βιβλιοθήκη του Κέντρου Αποκατάστασης Παιδιών και Νέων Κρήτης. Τέλος χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενής πηγές (ερωτηματολόγιο) έτσι ώστε να γίνει ανάλυση της έρευνάς μας.

Στόχος της πτυχιακής ήταν να γίνει μια καταγραφή των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με νοητικά προβλήματα, ποιες είναι οι προοπτικές αυτών των ατόμων όσον αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση και τι ενέργειες γίνονται όσον αφορά την εκπαίδευσή τους.

Σκοπός της πτυχιακής ήταν να γίνει μια καταγραφή όπου να αναφέρετε κατά πόσο τα άτομα αυτά μπορούν να εργαστούν, κατά πόσο οι εργοδότες είναι πρόθυμοι να απασχολήσουν τέτοια άτομα και τι κάνει το ελληνικό κράτος για αυτά τα άτομα όσο αφορά την εκπαίδευση και την επαγγελματική αποκατάστασή τους.

Η υπόθεση της εργασίας είναι ότι οι εργοδότες δεν είναι πρόθυμοι να προσλάβουν κάποιο άτομο με νοητική υστέρηση.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας περιγράφεται η έννοια της νοητικής υστέρησης, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των νοητική υστερημένων ατόμων (ελαφριά, μέτρια και βαριά) καθώς και τα αίτια της νοητικής υστέρησης. Συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στα προγεννητικά, στα περιγεννητικά και στα μεταγεννητικά αίτια.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφερόμαστε στη νομοθεσία περί των ΑμεΑ, όπου σε αυτήν περικλείουμε την Ελληνική νομοθεσία και την νομοθεσία από κάποιες χώρες του εξωτερικού όπως Η.Π.Α., Αυστραλία, Καναδά καθώς και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες όπως Γαλλία, Φιλανδία, Γερμανία, Σουηδία και Ιρλανδία.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην εκπαίδευση και στην εργασία ατόμων με νοητική υστέρηση. Αναφερόμαστε στο δικαίωμα της εκπαίδευσης και της εργασίας, στα Σχολεία Ειδικής Αγωγής ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, στα Κέντρα Διάγνωσης Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.) και στους Διεθνείς Κανονισμούς και Υποχρεώσεις όσον αφορά την εργασία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παραθέτονται προγράμματα απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης μέσα από τον Ο.Α.Ε.Δ. και από άλλους φορείς που σκοπό έχουν να διευρύνουν την επαγγελματική αποκατάσταση, να διαμορφώσουν ειδικές θέσεις εργασίας για τα ΑμεΑ και να προσελκύσουν με ειδικά προγράμματα και ειδικές χρηματοδοτήσεις, εργοδότες ιδιωτικών και μη επιχειρήσεων ώστε να εισάγουν στο δυναμικό της επιχειρήσής τους άτομα που εντάσσονται στα ΑμεΑ όπως τα άτομα με νοητικά προβλήματα.

Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνάς μας που πραγματοποιήθηκε στα Χανιά και στην Καρδίτσα με την συμπλήρωση ερωτηματολογίου σε ιδιωτικές επιχειρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ

1.1 Ορισμοί της νοητικής υστέρησης

Κατά καιρούς έχουν δοθεί πολλοί και διάφοροι ορισμοί ανάλογα με την ομάδα των επιστημόνων που εξέτασε το θέμα. Ο Α. Binet, προσπάθησε να ορίσει τη νοητική ανεπάρκεια με αναφορά σε εξελικτικά κριτήρια: καθυστερημένο είναι το παιδί που από την άποψη της νοητικής εξέλιξης εξομοιώνεται με ένα κανονικό παιδί μικρότερης ηλικίας. Είναι όμως ένα παιδί που εξελίσσεται αργά και που η ανάπτυξή του θα σταματήσει.

Το 1937 ο Άγγλος Α. F. Tredgold, θεωρεί τη νοητική καθυστέρηση ως ανεπαρκή ανάπτυξη, που από τη φύση της και τη σοβαρότητά της δεν επιτρέπει τη προσαρμογή του ατόμου στο περιβάλλον του, ούτε στην επιβίωσή του χωρίς καθοδήγηση, επίβλεψη και προστασία.

Τον ίδιο προσανατολισμό έχει και ο ορισμός του Αμερικανού Porteus, ενός από τους πρώτους διευθυντές της σχολής Vineland που επινόησε το γνωστικό «τεστ των λαβυρίνθων». Νοητική ανεπάρκεια που δεν οφείλεται σε διαταραχή των αισθητηρίων και που δεν επιτρέπει στο άτομο να λύσει τα διάφορα προβλήματα και να εξασφαλίσει την ύπαρξή του, στο μέτρο που το απαιτεί η κοινωνική ζωή.

Ο Edgar Doll, ορίζει τη νοητική ανεπάρκεια με πολλαπλά κριτήρια, όπως :

- Η συγγενής προέλευση και συνεπώς το μη επανορθώσιμο της διαταραχής
- Η εμφάνισή της γίνεται στη παιδική ηλικία
- Η ελλιπής κοινωνική προσαρμογή: υποτυπώδης κοινωνική δραστηριότητα, προβλήματα ένταξης στην επαγγελματική ζωή, αδυναμία στη διεκπεραίωση προσωπικών υποθέσεων σε σύγκριση με ομαλούς συνομήλικους
- Η ανεπαρκής νοητική εξέλιξη και τέλος
- Η πρόωρη παύση κάθε ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης.

Όροι που αφορούν τα άτομα αυτά και χρησιμοποιούνται συχνά στη νομοθεσία και στη στατιστική είναι: «άτομα με αναπηρία» ή «άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες».

Ο ευρύτερα αποδεκτός ορισμός της νοητικής καθυστέρησης είναι αυτός του Αμερικάνικου Συνδέσμου Νοητικής Καθυστέρησης (American Association on Mental Retardation 1983): Η νοητική καθυστέρηση αναφέρεται ως μία σημαντικά κάτω από το μέσο όρο γενική νοητική λειτουργία, που συνοδεύεται από ανεπάρκειες στην προσαρμοστική συμπεριφορά (αυτοεξυπηρέτηση, ζωή μέσα στο σπίτι, κοινωνικές δεξιότητες, αυτοκαθοδήγηση, λειτουργικές ακαδημαϊκές δεξιότητες, ψυχαγωγία, υγεία-ασφάλεια, χρήση κοινοτικών υπηρεσιών/πόρων, εργασία, επικοινωνία) και εκδηλώνεται κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής προόδου.

1.2 Η έννοια της νοητικής ανεπάρκειας

Η νοημοσύνη είναι η σπουδαιότερη γνωστική δύναμη του ανθρώπου. Είναι μια δέσμη γνωστικών λειτουργιών, μια σύνθεση δυνάμεων με τις οποίες το άτομο λύνει τα προβλήματα που του παρουσιάζονται και προσαρμόζεται σε ασυνήθιστες καταστάσεις

της ζωής. Είναι ακόμα μια κοινωνική ικανότητα, μια πνευματική δύναμη που μας βοηθά να γνωρίσουμε τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας. Είναι τέλος, μια διαδικασία σκέψης, ένας δυναμισμός, που οδηγεί τις ψυχικές μας λειτουργίες σε μια κατάσταση ισορροπίας.

1.3 Άτομο με ειδικές ανάγκες

Άτομο με ειδικές ανάγκες ή μειονεκτικό άτομο, είναι αυτό που υποφέρει από οποιαδήποτε ανικανότητα του σώματος, του πνεύματος ή της προσωπικότητας. Τα άτομα αυτά, σύμφωνα με τους Sherill 1986, Thomas J. 1988 υπάγονται σε δώδεκα κατηγορίες :

- διαταραχές ομιλίας
- δυσκολίες μάθησης
- ελαφριά ή μέση νοητική καθυστέρηση
- βαριά νοητική καθυστέρηση
- σοβαρές συναισθηματικές διαταραχές
- διάφορα οργανικά νοσήματα
- σοβαρή απώλεια ακοής
- πολλαπλές μειονεξίες
- ορθοπεδικές βλάβες
- κώφωση
- ελλιπής όραση
- τύφλωση

Η νοητική καθυστέρηση αποτελεί την πιο πολυμελετημένη, αλλά και ταυτόχρονα την πιο πολύπαθη διαταραχή. Η νοητική καθυστέρηση είναι ένα φαινόμενο γνωστό εδώ και 2500 χρόνια, ήδη ο Ιπποκράτης (460-377 π.Χ.) περιγράφει πολλές μορφές νοητικής καθυστέρησης με κρανιακές κακώσεις. Επίσης ο Κομφούκιος (551-478 π.Χ.) αναφέρεται στην υπευθυνότητα των πράξεων του ανθρώπου με ασθενικό νου. Σε ολόκληρη την Ευρώπη τα άτομα με νοητική καθυστέρηση βιώνουν το στίγμα και την προκατάληψη και αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες για να αποκτήσουν τα κυρίαρχα δικαιώματά τους, διότι οι διακρίσεις σε βάρος αυτών των ατόμων αποτελούν σημαντικό εμπόδιο για κάποια θετική αλλαγή.

1.4 Διαφορές μεταξύ νοητικής υστέρησης και ψυχικής ασθένειας

Πολλοί είναι αυτοί που συγχέουν την νοητική καθυστέρηση με τις ψυχικές διαταραχές. Οι ψυχικές διαταραχές είναι πολλές και διαφορετικές και η κάθε μία έχει τα δικά της κλινικά χαρακτηριστικά, τη δική της βαρύτητα και τη δική της πορεία όπως το ίδιο συμβαίνει και με την νοητική καθυστέρηση.

Στις περιπτώσεις νοητικής καθυστέρησης οι παρατηρούμενες ανωμαλίες και οι αποκλίσεις στη συμπεριφορά είναι συνάρτηση της χαμηλής νοημοσύνης ενώ στις περιπτώσεις ψυχικών ασθενειών είναι συνάρτηση διαταραχών του θυμικού.

Η νοητική καθυστέρηση είναι παρούσα στη γέννηση ή νωρίς στη ζωή του ατόμου (έως το 16 έτος). Αντίθετα, οι ψυχικές ασθένειες είναι πιθανό να παρουσιαστούν σε οποιαδήποτε ηλικία, ακόμα και στους ενήλικες.

Σε περιπτώσεις νοητικής καθυστέρησης (με εξαίρεση ορισμένες σπάνιες περιπτώσεις που προκαλούνται από τραύματα, από ατυχήματα ή από σοβαρές ασθένειες) δεν παρατηρούνται απότομες αλλαγές στις ικανότητες ή στην προσαρμογή. Αντίθετα, στις περιπτώσεις ψυχικής ασθένειας συνήθως το άτομο, ενώ εξελίσσεται ομαλά, παρουσιάζει παθολογικά συμπτώματα απότομα.

Στις περιπτώσεις νοητικής καθυστέρησης το βασικό χαρακτηριστικό είναι η περιορισμένη ικανότητα μάθησης, ενώ στις ψυχικές ασθένειες είναι οι διαταραγμένες διαπροσωπικές σχέσεις.

Η νοητική καθυστέρηση, από τη στιγμή που θα εκδηλωθεί, δεν είναι δυνατό να θεραπευτεί. Τα νοητικά καθυστερημένα άτομα δεν επιδέχονται πλήρη θεραπεία και εμφανίζουν τα συμπτώματα σε όλη τη ζωή τους. Αντίθετα, η ψυχική ασθένεια μπορεί να θεραπευτεί και σε πολλές περιπτώσεις επιτυχημένης θεραπείας το άτομο μπορεί να αποκατασταθεί πλήρως.

1.5 Αιτίες νοητικής υστέρησης

Το μεγαλύτερο ποσοστό τις νοητικής υστέρησης οφείλεται στα προγεννητικά αίτια όπου το έμβryo είναι ιδιαίτερα τρατώ μέσα στη μητρική κοιλότητα. Οι ψυχρές στατιστικές θεωρούν τους παράγοντες που επιδρούν κατά τη περίοδο της εγκυμοσύνης υπεύθυνους για το 38-40 % των γεννήσεων παιδιών με εγκεφαλική παράλυση. Εξάλλου και η συχνότητα του εμβρυϊκού θανάτου κατά τη προγεννητική περίοδο είναι 2-3 φορές μεγαλύτερη από αυτή κατά τον τοκετό και τη νεογνική περίοδο. Κυριότεροι αιτιολογικοί παράγοντες σε αυτή τη περίοδο θεωρούνται οι κληρονομικοί παράγοντες οι οποίοι προκαλούνται από υπολειπόμενα γονίδια που βλάπτουν μόνο όταν βρεθούν σε ομόζυγο μορφή.

Στα προγεννητικά αίτια περιλαμβάνονται και οι χρωμοσωμικές ανωμαλίες οι οποίες αποτελούν την πιο συνήθη γενετική αιτία νοητικής υστέρησης. Τα πιο συχνά σύνδρομα είναι το σύνδρομο Down και το σύνδρομο Klinefelter. Το σύνδρομο DOWN είναι η πιο γνωστή χρωμοσωμική ανωμαλία η οποία είναι γνωστή επίσης ως τρισωμία 21. Περίπου ένας στους 660 τοκετούς στο γενικό πληθυσμό καταλήγει σε σύνδρομο Down και η αναλογία αυξάνεται όταν η ηλικία της μητέρας υπερβαίνει τα 35 έτη. Το νοητικό τους επίπεδο κυμαίνεται γύρω στα 50. Πρόκειται συνήθως, για παιδιά με αυξημένη κοινωνικότητα αλλά περιορισμένες δεξιότητες λεκτικής επικοινωνίας. Το σύνδρομο KLINEFELTER αποτελεί αποτέλεσμα χρωμοσωμικής ανωμαλίας στο χρωμόσωμα νούμερο 23 και αιτία νοητικής υστέρησης, διαταραχών άρρενων και θηλέων ορμονών. Περίπου το 50-60 % των περιπτώσεων οφείλεται σε μη διαχωρισμό μητρικής προέλευσης. Συνήθως αυτό οφείλεται στη μεγάλη ηλικία της μητέρας. Οι υπόλοιπες περιπτώσεις οφείλονται σε πατρικό μη διαχωρισμό.

Περιλαμβάνονται ασθένειες της εγκύου όπως κυριότερες λοιμώξεις από τις οποίες κινδυνεύει το έμβryo είναι η ερυθρά, ο κυτταρομεγαλιός, η τοξοπλάσμάτωση, ο ιός του απλού έρπητα, η ανεμοβλογιά, η σοβαρή γρίπη και η ιλαρά. Το έμβryo κινδυνεύει να προσβληθεί από λοιμώξεις καθ' όλη τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και ιδιαίτερα τους πρώτους μήνες της. Ο παθογόνος μικροοργανισμός είναι δυνατό να μεταδοθεί στο έμβryo με τρεις τρόπους :

➤ διαπερνώντας τον πλακούντα

➤ εισδύοντας από τον γεννητικό σωλήνα όταν υπάρχει ρήξη των υμένων

➤ κατά τη διάρκεια του τοκετού, εάν το έμβryo έρθει σε επαφή με μολυσμένες εκκρίσεις από το αίμα και τα κόπρανα της μάνας.

Έχουμε επίσης ανωμαλίες του μεταβολισμού (PKU) όπου η φαινυλκετονουρία (PKU) είναι μια κληρονομική συγγενής διαταραχή του μεταβολισμού των αμινοξέων.

Η νόσος παρατηρείται σε όλο τον κόσμο και προκαλεί σοβαρή πνευματική αναπηρία, εάν δεν αντιμετωπιστεί. Η πιθανότητα εμφάνισής της είναι 1:10.000, δηλαδή από την ασθένεια πάσχει ένα στα 10.000 νεογέννητα.

Συμπεριλαμβάνονται επίσης και η ασυμβατότητα του Rh του αίματος της μητέρας με αυτό του εμβρύου: που σε ειδικές περιπτώσεις καταστροφής του πλακούντα, μπορεί να προκληθεί καταστροφή πολλών οργάνων του εμβρύου, μεταξύ των οποίων είναι και ο εγκέφαλος. Η εγκεφαλική ανοξία η οποία είναι η έλλειψη οξυγόνου του εγκεφάλου. Αν είναι μεγάλη μπορεί να προκαλέσει ανεπανόρθωτες ζημιές στον εγκέφαλο. Οι τραυματισμοί της εγκύου στην κοιλιακή χώρα από πτώση ή άλλες εξωτερικές πιέσεις μπορούν να προκαλέσουν τραύματα στο έμβρυο και κυρίως στον εγκέφαλό του με συνέπειες δυσάρεστες για την ανάπτυξή του. Η κακή διατροφή όπου οι έγκυες που υποσιτίζονται παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό πρόωρων τοκετών, αποβολών και αλλοιώσεων των κυττάρων του εμβρύου. Η κακή διατροφή της εγκύου μπορεί να προκαλέσει ανωμαλίες και στο κεντρικό νευρικό σύστημα του παιδιού προκαλώντας μελλοντικά ακόμα και μαθησιακές δυσκολίες. Δηλητηριάσεις από μόλυβδο στις οποίες η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (Π.Ο.Υ.) υπολογίζει ότι 12 εκατομμύρια παιδιά στις υποανάπτυκτες χώρες υποφέρουν από μόνιμη εγκεφαλική βλάβη που οφείλεται στο μόλυβδο. Ανά το παγκόσμιο 3,5 % της ελαφριάς πνευματικής καθυστέρησης οφείλεται σε δηλητηρίαση από μόλυβδο. Ο μόλυβδος διαπερνά τον πλακούντα με ευκολία και είναι πολύ επικίνδυνος για τον αναπτυσσόμενο εγκέφαλο εφόσον δεν υπάρχει ο φραγμός αίματος-εγκεφάλου.

Η νοητική υστέρηση οφείλεται επίσης και στα περιγεννητικά αίτια τα οποία είναι:

◆ Η ασφυξία του εγκεφάλου(ανοξία) η οποία αποτελεί την κυριότερη αιτία νευρολογικών βλαβών κατά την περιγεννητική περίοδο, αλλά μόνο ένας περιορισμένος αριθμός παιδιών με εγκεφαλική παράλυση (6-15%) έχει ως σαφή αιτιολογία την περιγεννητική ασφυξία και αυτό σε αντίθεση με την εντύπωση που, μέχρι πρόσφατα, είχε επικρατήσει, πως η ασφυξία του εγκεφάλου ήταν η κύρια αιτία της εγκεφαλικής βλάβης.

◆Τραυματισμοί και αιμορραγία του εγκεφάλου που αποτελούν τη δεύτερη συχνότερη αιτία εγκεφαλικών βλαβών στο νεογνό κατ' αυτήν την περίοδο. Μπορεί να προκληθούν από μηχανικές αιτίες, όπως η παράταση του τοκετού, η κακή θέση του εμβρύου κατά τον τοκετό, η μηχανική απόφραξη των αναπνευστικών οδών, η πρόωρη αποκόλληση του πλακούντα, η κάκωση του κεφαλιού κ.λπ. Η πλέον συνηθισμένη αιτία κάκωσης του κεφαλιού του νεογέννητου είναι αυτή που μπορεί να προκαλέσει ο εμβρυουλκός, στη περίπτωση που υπάρχει δυσαναλογία μεταξύ του κεφαλιού του νεογέννητου και της πυέλου της μητέρας.

◆Πρόωρη γέννηση όπου τα πρόωρα νεογνά αποτελούν το 35% περίπου των περιπτώσεων παιδιών με εγκεφαλική παράλυση. Με τη λέξη πρόωρο δεν εννοείται μόνο το νεογνό που γεννήθηκε πριν να συμπληρώσει τον κανονικό κύκλο κύησης, αλλά και το τελειόμηνο με βάρος γέννησης κάτω από 2.500 gr (δυσώριμο)

Τέλος έχουμε τα μεταγεννητικά αίτια. Μεταγεννητικοί αιτιολογικοί παράγοντες θεωρούνται κυρίως οι λοιμώξεις του κεντρικού νευρικού συστήματος όπως η μηνιγγίτιδα και η εγκεφαλίτιδα. Τα εγκεφαλικά τραύματα από οποιαδήποτε αιτία και αν έχουν προκληθεί, όπως αυτοκινητιστικά ατυχήματα, πτώσεις, σωματική κακοποίηση κ.λπ. Παράγοντας παροδικής ή και μόνιμης βλάβης στον εγκέφαλο θεωρείται και η στέρηση της τροφής του νεογνού ή η ανεπαρκής λήψη της, ιδίως στου χαμηλού βάρους γέννησης νεογνά. Σημασία φυσικά έχει τότε θα γίνει η υποθρεψία σε σχέση με το στάδιο της ανάπτυξης του εγκεφάλου του νεογνού. Άλλωστε, η ανεπαρκής θρέψη του παιδιού κατά το πρώτο χρόνο της ζωής του επηρεάζει όχι μόνο την σωματική, αλλά γενικότερα την ψυχοκινητική του ανάπτυξη.

Επικίνδυνος είναι και ο πολύ ψηλός πυρετός του μωρού που μπορεί να προκαλέσει εγκεφαλικές βλάβες. Ως πιθανοί εγκεφαλικοί παράγοντες γέννησης παιδιών με εγκεφαλική παράλυση ενοχοποιούνται ακόμα και η αναιμία, ο υπερθυρεοειδισμός, και ο διαβήτης της μητέρας, όταν δεν ακολουθείται η κατάλληλη αγωγή. Για την επιληψία της μητέρας αμφισβητείται, εάν ευθύνεται η ίδια η νόσος ή μόνο η φαρμακευτική αγωγή. Τέλος, πολύ σημαντικοί είναι και οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες, στους οποίους συγκαταλέγονται οι δυσμενείς οικογενειακές και κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες έχουν πολλές φορές ως αποτέλεσμα την ελλιπή φροντίδα του παιδιού τόσο σε επίπεδο σωματικής υγείας όσο και σε επίπεδο συναισθηματικής ασφάλειας και καταλήγουν σε μειωμένη παροχή των απαραίτητων μορφωτικών ερεθισμάτων.

Κάποιες φορές σε πολύ μικρές, απομονωμένες κοινωνίες είναι δυνατό να υπάρξουν γεννήσεις παιδιών με ιδιαίτερες δυσκολίες, επειδή, παρ όλο που δεν υπάρχει αιμομιξία, οι κάτοικοι είναι σχεδόν συγγενείς.

1.6 Βαθμίδες νοητικής ανεπάρκειας

Ανάλογα με τη σοβαρότητά της, η νοητική ανεπάρκεια διακρίνεται σε τρεις βαθμίδες. Σε γενικές γραμμές περιγράφονται τρεις μορφές νοητικής ανεπάρκειας για τις οποίες η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (Π.Ο.Υ.), προτείνει τους όρους: ελαφριά, μέτρια και βαριά νοητική υστέρηση.

1.6.1. Χαρακτηριστικά ατόμων με ελαφριά νοητική υστέρηση.

Η ελαφριά νοητική υστέρηση χαρακτηρίζεται από νοητικό επίπεδο που κυμαίνεται μεταξύ 50 έως 70 και αναγνωρίζεται στο 85 %, περίπου του συνόλου των ατόμων με νοητική υστέρηση. Τα άτομα με νοητικό δυναμικό περίπου 70 δεν αντιμετωπίζουν ουσιαστικές δυσκολίες στη κοινωνική προσαρμογή και αντεπεξέρχονται, συνήθως, ικανοποιητικά στις απαιτήσεις της καθημερινής ζωής.

Κατά τους πρώτους μήνες της ζωής, η διάκριση των παιδιών με ελαφριά νοητική υστέρηση από τα αναπτυσσόμενα φυσιολογικά δεν είναι εύκολη. Αναγνωρίζονται συνήθως αργότερα, στο σχολείο ή κατά τη προσχολική περίοδο, κατά την οποία αναμένεται εξέλιξη των κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων.

Ήπιες δυσκολίες στις αισθησιοκινητικές λειτουργίες παρατηρούνται συχνά, ενώ σε μικρό ποσοστό ατόμων εντοπίζονται εγκεφαλικές ανωμαλίες. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να συνυπάρχει αυτιστική διαταραχή και άλλες αναπτυξιακές διαταραχές, επιληψία, διαταραχές διαγωγής ή σωματικές αναπηρίες.

Κατά την εφηβεία τα άτομα με ελαφριά νοητική υστέρηση μπορεί να αποκτήσουν ακαδημαϊκές γνώσεις αντίστοιχες της ΣΤ' τάξης του δημοτικού σχολείου. Στην ενήλικη ζωή αποκτούν συνήθως, επαρκείς κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες, με ελάχιστη εξωτερική υποστήριξη. Πολλά άτομα είναι σε θέση να ζήσουν ανεξάρτητα, αλλά μπορεί να παρουσιάσουν δυσκολίες στις απαιτήσεις του γάμου ή της ανατροφής των παιδιών.

Ιδιαίτερος, όσο αφορά την νοητική υστέρηση, η αιτιολογία είναι γνωστή μόνο στο ένα τέταρτο $\frac{1}{4}$ των περιπτώσεων. Τέλος, τα άτομα με ελαφριά νοητική υστέρηση προσαρμόζονται κοινωνικά, έτσι που να μπορούν να είναι ανεξάρτητοι μέσα στη κοινωνία. Επιτυγχάνουν επαγγελματικές δεξιότητες, όμως μπορεί να χρειάζονται μικρή επίβλεψη και βοήθεια.

1.6.2. Χαρακτηριστικά ατόμων με μέτρια νοητική υστέρηση.

Για τη βαθμίδα αυτής της νοητικής ανεπάρκειας χρησιμοποιούνται διεθνώς οι όροι imbecillite και trainable (ασκήσιμοι, από την εκπαιδευτική ταξινόμηση). Αποτελούν το 10 % του συνόλου των ατόμων με νοητική καθυστέρηση. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα άτομα που δεν μπορούν να κατανοήσουν το γραπτό λόγο ούτε να τον χρησιμοποιήσουν στην επικοινωνία τους με τους άλλους. Δεν μπορούν δηλαδή να μάθουν ανάγνωση και γραφή όπως επίσης και αριθμητική. Θεωρούνται όμως ασκήσιμοι. Είναι δηλαδή σε θέση να αποκτήσουν με τη μίμηση και την άσκηση ορισμένες γνώσεις, που θα τους επιτρέψουν να αυτοεξυπηρετούνται με στοιχειώδη έστω τρόπο.

Από την πλευρά της φυσικής εμφάνισης, τα άτομα μέσης νοητικής ανεπάρκειας έχουν συνήθως κοινό πρόσωπο και συνηθισμένη σωματική διάπλαση, προδίδονται όμως από την έκφραση και τις ψυχοκινητικές τους αντιδράσεις.

Από την άποψη της νοητικής εξέλιξης, η πνευματική ηλικία των παιδιών μέσης νοητικής ανεπάρκειας δεν ξεπερνά τα 7 έτη και ο δείκτης νοημοσύνης (Δ.Ν.) κυμαίνεται από 25 μέχρι 50. Η αντιληπτική και η παραστατική λειτουργία βρίσκονται σε κάπως ανεκτό επίπεδο, η προσοχή παρουσιάζεται ασταθής, η μάθηση, όπου είναι δυνατή, προχωρεί με πολύ αργό ρυθμό. Το λεξιλόγιο παραμένει φτωχό και η σύνταξη απλοϊκή. Η αφαιρετική ικανότητα είναι ελάχιστα αναπτυγμένη και επιτρέπει τη σχηματισμό απλών μόνο εννοιών. Κάθε εξέλιξη των νοητικών δεξιοτήτων παύει γύρω στο 12ο έτος της ζωής τους.

Από την άποψη της κοινωνικότητας και της προσαρμογής, οι αντιδράσεις των ατόμων αυτών είναι συχνά αντιφατικές, από τη μια στιγμή στην άλλη και από το ένα πρόσωπο στο άλλο. Είναι συνήθως υπάκουοι και αφοσιωμένοι στα πρόσωπα από τα οποία εξαρτώνται και ταυτόχρονα ευέξαπτοι. Οι αψιθυμίες τους (κλάματα, θυμολίαι, ενθουσιασμοί) εκδηλώνονται με θορυβώδη τρόπο. Ενοχλούνται από την αλλαγή περιβάλλοντος ή από την παρουσία ξένων στο δικό τους περιβάλλον.

Η κοινωνική ανάπτυξή τους παύει γύρω στο 15ο έτος της ζωής τους, χωρίς όμως να ξεπεράσει το επίπεδο ενός κανονικού παιδιού 9 χρόνων.

1.6.3. Χαρακτηριστικά ατόμων με βαριά νοητική υστέρηση.

Με τον όρο βαριά νοητική υστέρηση η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας υπονοεί την χειρότερη μορφή νοητικής ανεπάρκειας. Ο δείκτης νοημοσύνης κυμαίνεται από 20 έως 25 και αναγνωρίζεται σε ποσοστό 1-2 % του συνόλου των ατόμων με νοητική ανεπάρκεια. Τα άτομα που εντάσσονται στην κατηγορία αυτή ονομάζονται ιδιώτες.

Τα άτομα με βαριά νοητική υστέρηση έχουν πνευματική ηλικία κάτω από τρία έτη. Από την πλευρά της φυσικής εμφάνισης, το πρόσωπο των ατόμων αυτών είναι συνήθως ανέκφραστο και απαθές, το βλέμμα του ζωώδες, η αδεξιότητα των κινήσεών τους έκδηλη, η λειτουργία μερικών αισθήσεων ατελής, δεν αισθάνονται τη δυσσομία, όσο έντονη και αν είναι και συχνά έχουν μόνιμη σιελόρροια.

Έχουν μικρό ανάστημα, ασύμμετρο πρόσωπο, κρανιακές ανωμαλίες, στενό μέτωπο, ακανόνιστα αυτιά, κοντά και σχεδόν ισομεγέθη δάχτυλα, παραμορφωμένα

δόντια, δερματικές ανωμαλίες, παραμορφώσεις του ερειστικού συστήματος, δυσπλασία των εξωτερικών γεννητικών οργάνων κ. α.

Απουσιάζει ή βρίσκεται σε υποτυπώδη κατάσταση η κριτική ικανότητα, η φαντασία, η μνήμη, η προσοχή υπολειπόμενη, η γλωσσική ικανότητα παραμένει σε βρεφικό επίπεδο και δεν επιτρέπει την επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους. Κάθε πνευματική εξέλιξη των ατόμων αυτών παύει γύρω στο 6ο ή 7ο έτος της ζωής τους.

Όπως είδαμε παραπάνω υπάρχουν τρεις κατηγορίες ατόμων με νοητική υστέρηση. Αυτό δεν σημαίνει ότι ανάλογα με την βαρύτητα της πάθησης κατηγοριοποιούμε τους ανθρώπους αυτούς. Όπως θα δούμε στην συνέχεια όλοι οι άνθρωποι έχουν τα ίδια δικαιώματα και πρέπει να δίνονται ίσες ευκαιρίες σε όλους.

1.6.4. Ατομα με νοητική καθυστέρηση

Στοιχεία των απογραφών προσδιορίζουν κατά προσέγγιση τον αριθμό των ατόμων με νοητική καθυστέρηση στη χώρα μας σε περίπου 150.000, αριθμός που στην πραγματικότητα είναι ακόμα υψηλότερος, σύμφωνα με τις ενώσεις γονέων και κηδεμόνων. Η έκθεση με θέμα «Δικαιώματα των ατόμων με νοητική καθυστέρηση: Η πρόσβαση σε Εκπαίδευση και Εργασία» της Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (ΕΨΥΠΕ) είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική, όπως αναφέρει σε δημοσίευμα της η Ελευθεροτυπία (30/5/2006).

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει και υπογράψει τις κυριότερες διεθνείς συμβάσεις που αφορούν την πρόσβαση σε εκπαίδευση και εργασία για τα άτομα με ν.κ. Εκκρεμεί ακόμα η επικύρωση του αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, ενώ σχετική νομοθεσία που εναρμονίζει τις ευρωπαϊκές οδηγίες για την προώθηση της ίσης μεταχείρισης με την τρέχουσα ελληνική πραγματικότητα δεν έχει ακόμα εφαρμοστεί.

Παρά το σημαντικό αριθμό ατόμων με ν.κ., ενοποιημένη δομή για τη διάγνωση (πρώτο απαραίτητο βήμα, προαπαιτούμενο όλων των άλλων) της νοητικής καθυστέρησης στην Ελλάδα δεν υπάρχει! Οι υφιστάμενες διαγνωστικές δομές (ΚΔΑΥ, Κέντρα Ψυχικής Υγείας, Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα) είναι ανεπαρκέστατες σε υποδομές και προσωπικό και παντελώς μεταξύ τους ασυντόνιστες. Και το κυριότερο: Δεν καλύπτουν γεωγραφικά όλη τη χώρα!

Στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας οι «ενταγμένοι» μαθητές με ν.κ. ανέρχονται συνολικά σε μόλις 2.859 (στοιχεία έτους 2003). Επίσης, παρά το γεγονός ότι η ελληνική νομοθεσία προκρίνει το κανονικό σχολείο ως προτιμητέα λύση για τους μαθητές με ν.κ., μόλις 1.000 αυτής της κατηγορίας καταγράφουν τα επίσημα στοιχεία. Ούτε λόγος, τέλος, να γίνεται για την επίσης νομικά κατοχυρωμένη θεωρητικά κατ' οίκον διδασκαλία.

Ο αριθμός παιδιών με ν.κ. στην Ελλάδα που τη λαμβάνουν μετράται στα δάχτυλα των δύο χεριών, είναι στατιστικά αμελητέος.

Η επίσημη κρατική συνεισφορά στον τομέα της απασχόλησης αποτιμάται σε 266 άτομα με ν.κ. (75% άντρες, 25% γυναίκες) που εντάχθηκαν στα προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας (το 90%) και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (το 10%) του ΟΑΕΔ. Εκτός επίσημου κρατικού πλαισίου, υπάρχει μικρός αριθμός Κέντρων ΜΚΟ (λιγότερα των δέκα) που χρησιμοποιούν το μοντέλο της υποστηριζόμενης απασχόλησης εντάσσοντας μερικές δεκάδες άτομα (Κέντρο «Εργαζία» που έχει εντάξει μέχρι σήμερα 100 άτομα, η αποδοτικότερη περίπτωση). Υπάρχουν, τέλος, 21 εργαστήρια ειδικής αγωγής (Μαργαρίτα, Εστία, Θεοτόκος τα κυριότερα) ιδιωτικού δικαίου, που με το σύστημα της προστατευμένης εργασίας απασχολούν λίγες ακόμη δεκάδες άτομα με ν.κ. .

1.7 Η νοητική υστέρηση σήμερα

Στην σύγχρονη εποχή που διανύουμε όπου η τεχνολογία έχει φτάσει στο αποκορύφωμα της και οι άνθρωποι έχουν συνηθίσει σε έναν τρόπο ζωής ανταγωνισμού και επιβίωσης υπάρχει μια ευπαθή ομάδα ανθρώπων που δεν μπορούν από την φύση τους να ακολουθήσουν αυτούς τους βίαιους ρυθμούς του 21ου αιώνα. Αυτοί είναι οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες και ειδικότερα τα άτομα με νοητική υστέρηση.

Τα άτομα αυτά βιώνουν καθημερινά το στίγμα και την προκατάληψη της κοινωνίας μας. Μιας κοινωνίας που υποτίθεται ότι έχει γίνει καλύτερη από ποτέ και προσπαθεί μέσα στην προκατάληψή της να βρει τρόπους και λύσεις για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Η παροχή πραγματικής πρόσβασης στην εκπαίδευση και την εργασία είναι πρωταρχικής σημασίας, για να διασφαλιστεί, ότι τα άτομα αυτά μπορούν να ενταχθούν χωρίς φόβο στο κοινωνικό σύνολο ως ισότιμοι πολίτες. Ανάμεσα στην εκπαίδευση και την εργασία υπάρχει ένας ισχυρός δεσμός διότι χωρίς την κατάλληλη εκπαίδευση δεν υπάρχει πρόσβαση στην εργασία. Βέβαια δεν μπορούμε να μιλάμε για τα άτομα με ειδικές ανάγκες αν δεν δούμε ποιο είναι το άτομο με ειδικές ανάγκες και τι είναι η νοητική υστέρηση στα άτομα αυτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΑμεΑ

2.1 Ανθρώπινα δικαιώματα

Τα ανθρώπινα δικαιώματα συνίστανται στη δυνατότητα και την ελευθερία που έχει (ή πρέπει να έχει) ο άνθρωπος να ζει, να μορφώνεται, να εκφράζει τη σκέψη και τις πεποιθήσεις του ανεμπόδιστα και χωρίς να διώκεται.

Η κατοχύρωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι σαφές ότι προϋποθέτει την ύπαρξη δημοκρατικού καθεστώτος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και στα κράτη που πρεσβεύουν τη δημοκρατία δεν υπάρχει παραβίαση ολική ή μερική κάποιων από αυτά τα δικαιώματα.

Η έννοια “ανθρώπινα δικαιώματα” νομικά και συνταγματικά καθιερώθηκε, ύστερα από συνελεύσεις και σκληρή προσπάθεια που κατέβαλλαν φωτισμένοι, αλλά και απλοί άνθρωποι στη Δυτική Ευρώπη τον 17ο αιώνα, μια εποχή που ο απόλυτος μονάρχης ήταν κυρίαρχος για τη ζωή και το θάνατο κάθε απλού ανθρώπου. Το πολύ σημαντικό αυτό βήμα αποτέλεσε τεράστιας σημασίας κατάκτηση σε μια περίοδο, όπου εφαρμόζονταν σκληρότατοι νόμοι και διώξεις σε βάρος οποιουδήποτε διαφωνούσε πάνω σε θέματα θρησκευτικά, πολιτικά, αυτοδιάθεσης με το επίσημο καθεστώς ή με την πλειοψηφία.

Στα νεότερα χρόνια είχαμε τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας (Η.Π.Α.1776), τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη (Γαλλία 1789), και την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Γαλλία 1948), που προσπάθησαν να διασφαλίσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Είναι σαφές ότι η ύπαρξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη και την πρόοδο ενός κράτους. Παρ’ όλα αυτά, ακόμα και σήμερα, όχι μόνο ολοκληρωτικά καθεστώτα, αλλά ακόμα και δημοκρατικές κυβερνήσεις παραβιάζουν κάποια από αυτά τα δικαιώματα.

Η υπεράσπιση λοιπόν και η τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι πάνω από όλα ζήτημα πολιτισμού και ηθικής ανωτερότητας και όχι τόσο πολιτικής. Είναι λοιπόν αναγκαίο, η παγκόσμια κοινή γνώμη να βρίσκεται σε εγρήγορση και να εξεγείρεται, όταν θεμελιώδη δικαιώματα παραβιάζονται, πολύ συχνά στο όνομα μιας υποθετικής «ενότητας», η οποία στη πράξη έτσι αναιρείται.

Τα άτομα με νοητική καθυστέρηση έχουν δικαιώματα όπως και όλοι οι πολίτες της ίδιας χώρας και της ίδιας ηλικίας. Έχουν δικαίωμα σε ανάλογη ιατρική περίθαλψη, σωματική αποκατάσταση και εκπαίδευση, για να μπορέσουν να αναπτύξουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τις ικανότητες και δεξιότητές τους. Κανένα καθυστερημένο άτομο δεν πρέπει να στερείται τις υπηρεσίες αυτές με την αιτιολογία ότι συνεπάγονται μεγάλες δαπάνες.

Ανάλογα με τις ικανότητές τους, έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία και την επαγγελματική απασχόληση, καθώς και το δικαίωμα σε οικονομική ασφάλεια και αξιοπρεπές επίπεδο ζωής. Έχουν δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνική ζωή και αν χρειαστούν περίθαλψη σε κάποιο ίδρυμα, αυτό θα πρέπει να έχει οικογενειακό χαρακτήρα και να βρίσκεται όσο το δυνατόν πιο κοντά στη μόνιμη κατοικία του μειονεκτικού ατόμου.

Έχουν επίσης το δικαίωμα να προστατεύονται από εκμετάλλευση, κατάχρηση, καταπίεση ή από κατώτερης ποιότητας θεραπεία. Όταν προσάγονται σε δίκη, θα πρέπει να τίθενται σε νόμιμη υπεράσπιση, η οποία να στηρίζεται πάνω σε δίκαιη εκτίμηση του βαθμού της υπευθυνότητάς τους.

Αν εξαιτίας του ποσοστού του δείκτη νοημοσύνης τους δεν είναι σε θέση να διεκδικήσουν μόνοι τους τα δικαιώματά τους, η διαδικασία για την τροποποίηση ή την άρνηση των δικαιωμάτων τους, προϋποθέτει κατάλληλη νομική προστασία που θα εξασφαλίσει στα άτομα αυτά αποφυγή από κάθε κατάχρηση, εκμετάλλευση ή καταπίεση και θα βασίζονται σε εκτίμηση της κοινωνικής ωριμότητά τους, από εμπειρογνώμονες που έχουν τα απαραίτητα προσόντα.

2.2 Διεθνές θεσμικό πλαίσιο

Στο Διεθνές πλαίσιο τα δικαιώματα των ΑμεΑ και συνεπώς των ατόμων με νοητική καθυστέρηση, αντλούνται από διακηρύξεις και Συμβάσεις οι οποίες καθιστούν τα άτομα αυτά φορείς ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, κατοχυρώνουν την προστασία αυτών των δικαιωμάτων και θέτουν ρυθμιστικούς κανόνες για την βελτίωση της ζωής τους.

Τα ουσιαστικότερα Διεθνή κείμενα σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών είναι: η Οικουμενική Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (1948), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (ΟΗΕ, 1966), η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Πνευματικά Καθυστερημένων Ατόμων (ΟΗΕ 1971), η διακήρυξη των Δικαιωμάτων των ΑμεΑ (ΟΗΕ 1975), ο Κοινοτικός Χάρτης των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Κοινωνική και Ιατρική Αντίληψη και σειρά παρεμβάσεων που έχουν γίνει στο επίπεδο Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ενδεικτικά, στην Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των ΑμεΑ, αναγνωρίζονται δικαιώματα δίχως οποιαδήποτε διάκριση, τα οποία συνοψίζονται στο εγγενές δικαίωμα σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ισότητας έναντι των συμπολιτών τους, ανεξαρτήτως της φύσης και της έντασης της αναπηρίας τους, το δικαίωμα να απολαμβάνουν μια αξιοπρεπή ζωή όσο το δυνατό κανονική και πλήρη, με παράλληλη υποχρέωση του κράτους για λήψη ανάλογων μέτρων, την ισότητα στα πολιτικά δικαιώματα, το δικαίωμα για ιατρική, ψυχολογική και λειτουργική μεταχείριση, το δικαίωμα για οικονομική και κοινωνική ασφάλιση, το δικαίωμα στην εργασία σύμφωνα με τις ικανότητές τους, στην συμμετοχή σε εμπορικές ενώσεις, το δικαίωμα να ζουν με τις οικογένειές τους και να λαμβάνουν μέρος σε όλες τις κοινωνικές, δημιουργικές ή ψυχαγωγικές δραστηριότητες, το δικαίωμα της προστασίας από κάθε μορφή εκμετάλλευσης και κάθε μεταχείριση διακριτικής, υβριστικής ή υποβαθμισμένης φύσης της ενημέρωσης για τα θέματα που τους αφορούν.

Η θεσμοθέτηση από τον ΟΗΕ των Κανόνων για την Εξίσωση των Ευκαιριών για τα ΑμεΑ, αποτελούν ένα σύνθετο μηχανισμό του ΟΗΕ, που τυποποιεί ένα ευρύτατο πλαίσιο υποδείξεων- κανόνων προς τα κράτη μέλη αναφορικά με την προστασία τους. Προωθεί τις διεθνείς αρχές και κανόνες εθιμικού χαρακτήρα, για την εξομοίωση των ευκαιριών υπέρ αυτών των ατόμων επιδιώκοντας την ηθική και πολιτική δέσμευση των κρατών προς την κατεύθυνση εφαρμογής των συγκεκριμένων αρχών.

Αντιστοιχούν έτσι σε ένα σημαντικό εργαλείο τεχνικής υποστήριξης των εθνικών σχεδιαστών κοινωνικής πολιτικής για την υλοποίηση προγραμμάτων προστασίας τους.

2.3 Η Ελληνική νομοθεσία για τα ΑμεΑ

2.3.1. Συνταγματικό πλαίσιο νομικής προστασίας ΑμεΑ

Το Ελληνικό Σύνταγμα ορίζει στο άρθρο 4 ότι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και ότι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Με το άρθρο αυτό καθιερώνεται η αρχή της ισότητας των ΑμεΑ έναντι του νόμου, όπως και η αρχή της ισότητας των δύο φύλων. Η συνταγματική αυτή κατοχύρωση της αρχής της ισότητας έναντι του νόμου αποτελεί το θεμέλιο λίθο του ρυθμιστικού πλαισίου για τα ΑμεΑ και την αντιμετώπισή τους από το κράτος, ενώ η αρχή της ισότητας των δύο φύλων εξασφαλίζει ότι οι γυναίκες με αναπηρία αποτελούν ισότιμα μέλη της κοινωνίας και προστατεύονται από το κράτος όπως και οι άνδρες με αναπηρία. Σύμφωνα με το άρθρο 21 του Συντάγματος, οι πολύτεκνες οικογένειες, οι ανάπηροι πολέμου και ειρηνικής περιόδου, τα θύματα πολέμου, οι χήρες και τα ορφανά εκείνων που έπεσαν στον πόλεμο καθώς και όσοι πάσχουν από ανίατη σωματική ή πνευματική νόσο έχουν δικαίωμα ειδικής φροντίδας από το κράτος, και επίσης το κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών και παίρνει ειδικά μέτρα για την προστασία της νεότητας, του γήρατος, της αναπηρίας και για την περίθαλψη των απόρων. Στο άρθρο αυτό θεμελιώνεται το κοινωνικό κράτος δικαίου και η κοινωνική πολιτική του κράτους, η οποία ασκείται μέσω των ειδικότερων νόμων που εκτελούν αυτή τη συνταγματική επιταγή.

Επίσης το παραπάνω άρθρο αναφέρεται ρητά στα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, ορίζοντας τα εξής: «Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρα που να εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και την συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας.»

Με τη διάταξη αυτή, το Σύνταγμα της Χώρας εναρμονίζεται με τα πιο προοδευτικά Συντάγματα άλλων χωρών και υιοθετείται το κοινωνικό μοντέλο για την αναπηρία. Συγκεκριμένα η διάταξη αυτή σε συνδυασμό με την αρχή της αναλογικής ισότητας (άρθρο 4) αλλά και με τη διάταξη του άρθρου 116 , που επιτρέπει τη λήψη θετικών μέτρων υπέρ των ομάδων οι οποίες τελούν υπό συνθήκες πραγματικής ανισότητας, επιτρέπει στη νομοθεσία να λάβει όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία για την προστασία ή για την διευκόλυνση των ατόμων με αναπηρία. Συγκεκριμένα το άρθρο 116 αναφέρει τα εξής: «Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στη πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών.»

Με το άρθρο 22 του Συντάγματος θεμελιώνεται επίσης το δικαίωμα των ΑμεΑ στην εργασία και στη προστασία της εργασίας που παρέχουν. Ρυθμίζεται η παροχή της εργασίας, οι συνθήκες απασχόλησης, η αμοιβή, οι προαγωγές, η εκπαίδευση στην εργασία και όλο τα καθεστώς της παροχής εργασίας από τα ΑμεΑ υπό την έννοια ότι απαγορεύονται διακρίσεις στα παραπάνω θέματα σε βάρος των ΑμεΑ εξαιτίας της αναπηρίας τους και συγκεκριμένα αναφέρει τα εξής: «η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αστικού και αγροτικού πληθυσμού. Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από το φύλο τους ή από άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας και μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων όπως ο νόμος ορίζει.»

Το άρθρο 25, αποτελεί κατευθυντήρια αρχή του κράτους δικαίου, προστατεύει τα ΑμεΑ και αναφέρει ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους τελούν υπό την εγγύηση του κράτους, ότι η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και υπαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη, ότι η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται και ότι το κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

2.3.2. Το αστικό δίκαιο για τα ΑμεΑ

Το Αστικό Δίκαιο, όπως ρυθμίζεται από τον Αστικό Κώδικα, (Π.Δ.456/1984), ο οποίος τροποποιήθηκε με το νόμο 2447/1996, προβλέπει στις διατάξεις για τις δικαιοπρακτικές ικανότητες, τις αδικοπραξίες, τη δικαστική συμπαράσταση και τις σχετικές διατάξεις του Κληρονομικού Δικαίου, ρυθμίσεις σχετικά με τα ΑμεΑ. Στη συνέχεια, περιγράφονται συνοπτικά ορισμένες από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα που αφορούν περιορισμούς σε δικαιοπραξίες των ΑμεΑ.

Σύμφωνα με το άρθρο 133 του ΑΚ, πρόσωπα με περιορισμένη ικανότητα είναι ικανά να επιχειρήσουν δικαιοπραξία μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος ή μόνο με τους όρους που τάσσει ο νόμος. Σε περίπτωση βλάβης του σώματος ή της υγείας του προσώπου η αποζημίωση περιλαμβάνει, εκτός από τα νοσήλια και τη ζημία που έχει επέλθει, οτιδήποτε ο παθών θα στερείται στο μέλλον ή θα ξοδεύει επιπλέον εξαιτίας της αύξησης των δαπανών του. Σύμφωνα με το άρθρο 930 του ίδιου κώδικα, η αποζημίωση σε περίπτωση βλάβης που προαναφέρθηκε, καταβάλλεται σε χρηματικές δόσεις κατά μήνα και ο οφειλέτης μπορεί να υποχρεωθεί να παράσχει και ασφάλεια.

Σε δικαστική συμπαράσταση υποβάλλεται ο ενήλικος όταν λόγω ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής, αδυνατεί να φροντίζει για τις προσωπικές υποθέσεις του σύμφωνα με το άρθρο του Α.Κ.

2.3.3 Το ποινικό δίκαιο για τα ΑμεΑ

Το Ποινικό Δίκαιο που ρυθμίζεται από τον Ποινικό Κώδικα (Π.Δ.283/1995), όπως τροποποιήθηκε, προβλέπει ρυθμίσεις σχετικά για τα ΑμεΑ.

Σύμφωνα με το άρθρο 32 του Π.Κ. μια ποινική πράξη δεν μπορεί να καταλογιστεί στο δράστη, αν όταν την διέπραξε δεν είχε την ικανότητα να αντιληφθεί το άδικο της πράξης του. Όταν όμως η κατάσταση των ατόμων που έχουν ελαττωμένη ικανότητα για καταλογισμό, οι ποινές που τους επιβάλλονται εκτελούνται σε ιδιαίτερα ψυχιατρικά καταστήματα ή παραρτήματα των φυλακών.

Σύμφωνα με το άρθρο 41 του Π.Κ., εγκληματίες καθ'έξω ελαττωμένο καταλογισμό, χαρακτηρίζεται αυτός που καταδικάστηκε σε περιορισμό σε ψυχιατρικό κατάστημα. Το ελάχιστο όριο διάρκειας του περιορισμού καθορίζεται μέσα στα όρια της ποινής σύμφωνα με το άρθρο 89, όπως επίσης το δικαστήριο μπορεί οποτεδήποτε, με βάση το συγκεκριμένο άρθρο, να μετατρέψει τον περιορισμό της ποινής σε αόριστη κάθειρξη.

2.3.4 Ρυθμίσεις υπαλληλικού κώδικα για τα ΑμεΑ

Στο νέο Υπαλληλικό Κώδικα (νόμος 3528/2007), υπάρχουν διατάξεις και ρυθμίσεις που αφορούν τα ΑμεΑ.

Το άρθρο 21, αναφέρει ότι ο υπάλληλος που απολύθηκε λόγω σωματικής ή πνευματικής ανικανότητας, αναδιορίζεται μέσα σε (1)πενταετία από την απόλυση εφόσον είχε τουλάχιστον τριετή υπηρεσία, υπέβαλε αίτηση αναδιορισμού μέσα σε αποκλειστική προθεσμία (5) ετών από την απόλυση και είχε όλα τα τυπικά προσόντα εκτός από την ηλικία που απαιτούνται για τη κάλυψη της θέσης κατά το χρόνο του αναδιορισμού. Ο υπάλληλος αναδιορίζεται μετά από γνωμοδότηση της οικείας υγειονομικής επιτροπής, με την οποία διαπιστώνεται ότι αποκαταστάθηκε η σωματική ή η πνευματική ικανότητα, σε βαθμό που του επιτρέπει να ασκεί τα καθήκοντά του.

Ένας υπάλληλος απολύεται μόνο για τους επόμενους λόγους:

- επιβολή της πειθαρχικής ποινής της οριστικής παύσης
- σωματική ή πνευματική ανικανότητα
- κατάργηση της θέσης στην οποία υπηρετεί
- συμπλήρωση του ορίου ηλικίας ή τριακοντοπενταετίας
- ακαταλληλότητα κατά το άρθρο 95 του Κώδικα

Ο υπάλληλος απολύεται ύστερα από απόφαση του υπηρεσιακού συμβουλίου, αν διαπιστωθεί σωματική ή πνευματική ανικανότητα.

2.3.5. Ρυθμίσεις του τομέα απασχόλησης για τα ΑμεΑ

Στην ελληνική νομοθεσία υπάρχουν λεπτομερείς διατάξεις για την απασχόληση των ατόμων με αναπηρία. Οι κοινωνικό-οικονομικές εξελίξεις κατέστησαν επιβεβλημένη τη διαμόρφωση ενός νέου νομικού πλαισίου, σε αντικατάσταση του νόμου 1648/1986, που να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες και απαιτήσεις, αναφορικά με την απασχόληση των προσώπων ειδικών κατηγοριών (πολύτεκνοι, άτομα με αναπηρία, τέκνα αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης, συγγενείς ατόμων με αναπηρία, τέκνα αναπήρων και θυμάτων πολέμου).

Έτσι ψηφίστηκε ο νόμος 2643/1998, με τον οποίο διασφαλίστηκαν όροι διαφάνειας και αντικειμενικότητας στο σύστημα των υποχρεωτικών τοποθετήσεων ατόμων από προστατευόμενες κατηγορίες σε θέσεις εργασίας με τη θέσπιση αντικειμενικών κριτηρίων τοποθέτησης (μορίων) βάσει ηλικίας του προστατευομένου, οικογενειακής κατάστασης, οικονομικής κατάστασης, τυπικών προσόντων και ποσοστού αναπηρίας, εφόσον πρόκειται για ΑμεΑ. Με το νέο νόμο, το ποσοστό υποχρεωτικής πρόσληψης των προστατευομένων κατηγοριών σε θέσεις εργασίας των υπόχρεων φορέων παραμένει στο 8% επί του συνόλου του προσωπικού του φορέα. Εξάλλου, σύμφωνα με το νόμο 2190/1994, με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Α.Σ.Ε.Π, καθορίζονται ο τρόπος εξέτασης, η συγκρότηση ειδικής επιτροπής, όπου απαιτείται, και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια, για τη διαδικασία συμμετοχής στους διαγωνισμούς, ατόμων των οποίων οι φυσικές σωματικές δεξιότητες εμποδίζουν τη συμμετοχή σε αυτούς με γραπτή διαδικασία.

Στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους δικαίου για την μέριμνα υπέρ των ΑμεΑ ψηφίστηκαν, επίσης, ο Ν.2956/2001, ο Ν.2972/2001, ο Ν.3051/2002, ο Ν.3227/2004, και ο Ν. 3454/2006, με τους οποίους θεσμοθετήθηκαν περαιτέρω αλλαγές στο Ν. 2643/98, που τον καθιστούν ευνοϊκότερο και αποτελεσματικότερο για τα άτομα με αναπηρία. Οι αλλαγές συνδέονται, άρρηκτα, με τη θεμελίωση του αυτοτελούς δικαιώματος προστασίας, το άνοιγμα του στενού δημόσιου τομέα για τα ΑμεΑ και μια σειρά διαδικαστικά θέματα, προκειμένου ο Ν. 2643/98 να λειτουργήσει μέσα σε ένα

πλαίσιο νέων κανόνων ηθικής και συμπεριφοράς, αξιοκρατίας και δίκαιης κατανομής των θέσεων εργασίας για τα άτομα με αναπηρία.

Πρόσφατα, στις αρχές του 2005, με το Ν.3304/2005, διασφαλίζονται ακόμη περισσότερο τα δικαιώματα των ΑμεΑ με την νομική κατοχύρωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης, με την ενσωμάτωση στο εσωτερικό ελληνικό δίκαιο της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000 και της Οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000, για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

Βάσει του παραπάνω νόμου, καθορίζεται η αρχή της ίσης μεταχείρισης ως εξής: «Ως διάκριση νοείται η παρενόχληση ή κάθε άλλη προσβλητική ενέργεια, η οποία εκδηλώνεται με ανεπιθύμητη συμπεριφορά και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος. Κατά την εξειδίκευση της έννοιας της παρενόχλησης λαμβάνονται υπόψη και τα χρηστά και συναλλακτικά ήθη. Ως διάκριση νοείται επίσης οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους αναφερόμενους λόγους».

Το άρθρο 4 του προαναφερόμενου νόμου, καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και εργασίας ως εξής: «οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται σε όλα τα πρόσωπα, στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα όσον αφορά:

- τους όρους πρόσβασης στην εργασία και την απασχόληση εν γένει, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων επιλογής και των όρων πρόσληψης, ανεξάρτητα από τον κλάδο δραστηριότητας και σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής ιεραρχίας, καθώς και τους όρους υπηρεσιακής και επαγγελματικής εξέλιξης

- την πρόσβαση σε όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα επαγγελματικού προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης, επιμόρφωσης και επαγγελματικού αναπροσανατολισμού, συμπεριλαμβανομένης της απόκτησης πρακτικής επαγγελματικής εμπειρίας

- τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τις απολύσεις και τις αμοιβές

- την ιδιότητα του μέλους και τη συμμετοχή σε οργάνωση εργαζομένων ή εργοδοτών ή σε οποιαδήποτε επαγγελματική οργάνωση, συμπεριλαμβανομένων των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από τη συμμετοχή σε αυτές

- την κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης

- τις κοινωνικές παροχές

- την εκπαίδευση

- την πρόσβαση στη διάθεση και την παροχή αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται (συναλλακτικά) στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγης».

Επίσης, στο πλαίσιο της τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, το άρθρο 10 του ανωτέρω νόμου, επιτάσσει στους εργοδότες εύλογες προσαρμογές για τα ΑμεΑ και ορίζει ότι: «Ο εργοδότης υποχρεώνεται στη λήψη όλων των ενδεδειγμένων κατά περίπτωση μέτρων, προκειμένου τα άτομα με αναπηρία να έχουν δυνατότητα πρόσβασης σε θέση εργασίας, να ασκούν αυτήν και να εξελίσσονται, καθώς και δυνατότητα συμμετοχής στην επαγγελματική κατάρτιση, εφόσον τα μέτρα αυτά δεν συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση για τον εργοδότη. Δεν θεωρείται δυσανάλογη η επιβάρυνση, όταν αντισταθμίζεται από μέτρα προστασίας που λαμβάνονται στο πλαίσιο άσκησης της πολιτικής υπέρ των ατόμων με αναπηρία».

Επίσης, έχουν εκδοθεί διάφορες υπουργικές αποφάσεις, οι οποίες εξαγγέλλουν ποικίλα προγράμματα, σχετικά με την απασχόληση των ΑμεΑ. Πρόκειται για:

- προγράμματα επιχορήγησης εργοδοτών για την απασχόληση ατόμων με αναπηρία,
- προγράμματα επιχορήγησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών για ΑμεΑ και γενικά
- προγράμματα που αποσκοπούν στην καταπολέμηση του αποκλεισμού των ΑμεΑ από την αγορά εργασίας. Φορέας υλοποίησης των προγραμμάτων αυτών είναι ο ΟΑΕΔ.

2.3.6. Άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις για τα ΑμεΑ

Επιπλέον των παραπάνω μέτρων, στη χώρα μας ισχύουν και ρυθμίζονται με νόμους σειρά θεμάτων αμιγούς ενδιαφέροντος για τα ΑμεΑ. Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με το Ν.2430/1996, η 3η Δεκεμβρίου κάθε έτους ορίζεται ως Ημέρα των ΑμεΑ. Επίσης, η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑΜΕΑ) υποβάλλει κάθε έτος στον Πρόεδρο της Βουλής των Ελλήνων έκθεση αναφερόμενη στην εν γένει αντιμετώπιση των ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων των ΑμεΑ στην Ελλάδα. Η Ημέρα των ΑμεΑ και οι εκδηλώσεις που διοργανώνονται για την ημέρα αυτή, τελούνται υπό την αιγίδα της Βουλής των Ελλήνων. Η ΕΣΑΜΕΑ, ως η αντιπροσωπευτικότερη οργάνωση των ΑμεΑ, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και τους λοιπούς συναρμόδιους φορείς, οργανώνει τις εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται την 3η Δεκεμβρίου κάθε έτους. Οι εκδηλώσεις αυτές χρηματοδοτούνται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Επίσης, σύμφωνα με τον παραπάνω νόμο, έχει θεσπιστεί ο θεσμός της Κάρτας Αναπηρίας. Στο πλαίσιο του θεσμού αυτού, προβλέπεται η χορήγηση κάρτας αναπηρίας, υποχρεωτικά, σε όλα τα ΑμεΑ που έχουν αναπηρία σε ποσοστό 67% και άνω. Η κάρτα αναπηρίας χρησιμεύει ως αποδεικτικό της αναπηρίας και χορηγείται ύστερα από γνωμάτευση/ πιστοποιητικό των Α/βάθμιων και Β/βάθμιων Επιτροπών Πιστοποίησης Αναπηρίας (ΠΑΠΑ-ΔΕΠΑ) που λειτουργούν σε όλα τα νομαρχιακά και περιφερειακά νοσηλευτικά ιδρύματα του Ε.Σ.Υ.

2.4 Νομοθετικές ρυθμίσεις στο εξωτερικό

2.4.1. Η νομοθεσία των Η.Π.Α.

Τα ΑμεΑ αποτελούν ένα πολύ μεγάλο τμήμα του αμερικανικού πληθυσμού: το αμερικανικό Κογκρέσο υπολογίζει ότι περίπου 43.000.000 Αμερικανοί διαθέτουν μία ή περισσότερες φυσικές ή διανοητικές αναπηρίες και μάλιστα ότι πρόκειται για ένα διαρκώς αυξανόμενο ποσοστό του αμερικανικού πληθυσμού.

Η κοινωνική πολιτική και εν γένει η κοινωνική φροντίδα και πρόνοια για τα ΑμεΑ εκφράζεται μέσω νομοθετημάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης των ΗΠΑ, με ομοσπονδιακούς νόμους, αλλά και στις κατά τόπους Αμερικανικές Πολιτείες με διάφορους νόμους και νομοθετήματα. Η αμερικανική νομοθεσία έχει ως στόχο να εξασφαλίσει την ισότητα ευκαιριών των ΑμεΑ σε όλους τους τομείς της ζωής, την πλήρη συμμετοχή τους στη ζωή, την ανεξαρτησία και την αυτονομία στην καθημερινή τους διαβίωση, καθώς και την επαρκή αυτοεξυπηρέτησή τους.

Ειδικότερα, η αμερικανική νομοθεσία σχετικά με τα ΑμεΑ περιλαμβάνει τους εξής νόμους :

-Americans with Disabilities Act (ADA) 1990 (Νόμος για τους Αμερικανούς με Ανικανότητες).

-Fair Housing Act, 1988 (Νόμος για την Δικαιοσύνη στην Στέγαση).

-Civil Rights of Institutionalized Persons Act, 1980 (Νόμος για τα Πολιτικά Δικαιώματα των Ιδρυματοποιημένων Προσώπων).

-Individuals with Disabilities Education Act, 1997 (Νόμος για την Εκπαίδευση Ατόμων με Ανικανότητες).

-Rehabilitation Act, 1973, 1998 (Νόμος για την Αποκατάσταση).

•Americans with Disabilities Act (ADA) (Νόμος για τους Αμερικανούς με Ανικανότητες). Ο νόμος αυτός του 1990 αποτελεί την καρδιά της αμερικανικής νομοθεσίας σχετικά με την αναπηρία. Ο ομοσπονδιακός αυτός νόμος απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ εξαιτίας της αναπηρίας τους στους τομείς της απασχόλησης (εργασίας), ομοσπονδιακής και πολιτειακής κυβέρνησης, των κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών, των εμπορικών εγκαταστάσεων, της μεταφοράς και των τηλεπικοινωνιών.

•Fair Housing Act – (Νόμος για την Δικαιοσύνη στην Στέγαση)

Ο νόμος αυτός, απαγορεύει τις διακρίσεις ως προς τον τομέα της στέγασης με βάση τη φυλή, το χρώμα, τη θρησκεία, το φύλο, την αναπηρία, την οικογενειακή κατάσταση και την εθνικότητα. Είναι αντίθετο προς το νόμο να γίνονται διακρίσεις όσον αφορά στην πώληση ή την ενοικίαση ενός σπιτιού εξαιτίας της αναπηρίας ενός ατόμου ή ενός ΑμεΑ που συνδέεται με τον αγοραστή ή τον ενοικιαστή. Άλλες δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στο νόμο είναι η χρηματοδότηση για την πώληση ή την ενοικίαση, η πρακτική των ζωνών, τα σχέδια νέων κατασκευών και η διαφήμιση.

•Civil Rights of Institutionalized Persons Act (CRISPA) (Νόμος για τα Πολιτικά Δικαιώματα των Ιδρυματοποιημένων Προσώπων).

Ο νόμος αυτός εξουσιοδοτεί τον Γενικό Εισαγγελέα των ΗΠΑ να ερευνά τις συνθήκες εγκλεισμού ατόμων με αναπηρία σε ομοσπονδιακά και τοπικά ιδρύματα, όπως φυλακές, σωφρονιστικά κέντρα για ανηλίκους και ιδρύματα για ανθρώπους με ψυχικές αναπηρίες ή αναπηρίες σχετικές με την ανάπτυξη.

•Individuals with Disabilities Education Act (IDEA) (Νόμος για την Εκπαίδευση Ατόμων με Ανικανότητες).

Ο νόμος αυτός απαιτεί τα δημόσια σχολεία να παρέχουν σε όλα τα παιδιά με αναπηρία την κατάλληλη δημόσια εκπαίδευση στο καλύτερο δυνατό περιβάλλον.

•Rehabilitation Act – (Νόμος για την Αποκατάσταση).

Ο νόμος αυτός απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ, εξαιτίας της αναπηρίας, σε προγράμματα που διεξάγονται από ομοσπονδιακές υπηρεσίες, σε προγράμματα που λαμβάνουν ομοσπονδιακή οικονομική βοήθεια και σε πρακτικές που εφαρμόζονται από ομοσπονδιακούς αναδόχους συμβάσεων.

Συγκεκριμένα, απαιτεί “θετική δράση” (“affirmative action”) και απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ στον τομέα της απασχόλησής τους από ομοσπονδιακές υπηρεσίες του διοικητικού κλάδου. Στα πλαίσια της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης, έχει συσταθεί μία διυπηρεσιακή επιτροπή για τους εργαζομένους, που είναι άτομα με ειδικές ανάγκες, σκοπός της οποίας είναι να ερευνά και να παρέχει πληροφορίες σχετικά με την απασχόληση των ΑμεΑ στον ομοσπονδιακό τομέα και σε άλλους τομείς και να εξετάζει περιοδικά την επάρκεια της πρόσληψης, της τοποθέτησης και της προαγωγής των ΑμεΑ στα υπουργεία, στις υπηρεσίες και γενικότερα στο διοικητικό κλάδο της κυβέρνησης, καθώς και να εξασφαλίζει ότι οι ανάγκες των ΑμεΑ αντιμετωπίζονται επαρκώς από τη διοίκηση.

Το άρθρο 504 αναφέρει ότι κανένα ΑμεΑ με προσόντα και ικανότητες στις ΗΠΑ δε θα εξαιρεθεί ή θα αποκλεισθεί από τα ωφελήματα ή θα υποστεί διάκριση σε βάρος

του, στα πλαίσια προγράμματος ή δραστηριότητας που είτε λαμβάνει ομοσπονδιακή οικονομική βοήθεια είτε διεξάγεται από οποιαδήποτε διοικητική υπηρεσία ή την Ταχυδρομική Υπηρεσία των ΗΠΑ.

2.4.2. Η νομοθεσία στην Αυστραλία.

•Disability Discrimination Act (Νόμος Ενάντια στις Διακρίσεις των Αναπήρων). Οι στόχοι του νόμου αυτού είναι να εξαλείψει, όσο είναι δυνατόν, τη διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ, εξαιτίας της αναπηρίας τους, στους τομείς: της εργασίας, των κοινωνικών παροχών, της εκπαίδευσης, της πρόσβασης σε κτίρια και αθλητικές εγκαταστάσεις, της παροχής αγαθών, υπηρεσιών, εγκαταστάσεων και γης, των υπάρχοντων νόμων, και της διαχείρισης των νόμων και προγραμμάτων της κοινοπολιτείας, να διασφαλίσει, όσο είναι εφικτό, ότι τα ΑμεΑ θα απολαμβάνουν ισότητα έναντι του νόμου, όπως και τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας, και να εξασφαλίσει την αναγνώριση και την αποδοχή, στα πλαίσια της κοινότητας, της αρχής ότι τα ΑμεΑ έχουν τα ίδια θεμελιώδη δικαιώματα, όπως και τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας.

•Human Rights and Equal Opportunity Commission Act του 1986 (Νόμος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Επιτροπή Ίσων Ευκαιριών).

Πρόκειται για επιτροπή η οποία ασχολείται με τη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παίζει ενεργό ρόλο στην προστασία των δικαιωμάτων και στην εξίσωση των ευκαιριών των ΑμεΑ.

•New South Wales Anti-Discrimination Act (Νέος Νόμος Νότιας Ουαλίας Ενάντια στις Διακρίσεις).

Ο νόμος αυτός απαγορεύει τις διακρίσεις εξαιτίας της φυλής, του φύλου και της αναπηρίας και προωθεί την εξίσωση των ευκαιριών μεταξύ όλων των ατόμων. Η αναφορά στην αναπηρία περιλαμβάνει αναπηρία που το άτομο πράγματι έχει ή θεωρείται από τους άλλους ότι διαθέτει (ανεξάρτητα από το εάν έχει αναπηρία στην πραγματικότητα ή όχι), αναπηρία που το άτομο είχε στο παρελθόν, ή θεωρείτο από τους άλλους ότι είχε (ανεξάρτητα από το εάν πραγματικά το άτομο διέθετε αναπηρία) και τέλος αναπηρία που το άτομο θα αποκτήσει στο μέλλον ή θα θεωρηθεί ότι έχει, ανεξάρτητα από το εάν το άτομο θα έχει πραγματικά αναπηρία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το εύρος της έννοιας της αναπηρίας, επιτρέπει τη μεγαλύτερη προστασία της.

2.4.3. Η νομοθεσία στον Καναδά

•The Canadian Human Rights Act (Καναδικός Νόμος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα).

Ο νόμος αυτός, αποτελεί ένα σημαντικό νόμο, στα πλαίσια της εθνικής Καναδικής πολιτικής για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των ΑμεΑ. Ο νόμος απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των ατόμων με αναπηρία στους τομείς της εργασίας, της παροχής υπηρεσιών, συμβολαίων και κοινωνικών παροχών. Ο νόμος προστατεύει όποιον κατοικεί στον Καναδά από διάκριση σε βάρος του από υπουργεία και άλλες κρατικές υπηρεσίες, το ταχυδρομείο, τις τράπεζες, τις αεροπορικές εταιρείες, τους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς, τις επικοινωνίες μεταξύ των επαρχιών, τις εταιρείες τηλεπικοινωνιών, τις οδικές και σιδηροδρομικές συγκοινωνίες μεταξύ των επαρχιών και άλλες ομοσπονδιακές βιομηχανίες. Αντίκειται στο νόμο κάθε διάκριση από εργοδότες και

παρόχους υπηρεσιών σε βάρος ατόμων εξαιτίας φυλής, χρώματος, φύλου, εθνικής καταγωγής, ηλικίας, φυσικής ή διανοητικής αναπηρίας (κατηγορία, στην οποία περιλαμβάνεται η εξάρτηση από τα ναρκωτικά και το αλκοόλ) και άλλων παραγόντων.

•Universal Access Project (Σχέδιο για την Καθολική Προσβασιμότητα).

Το “Universal Access Project” ξεκίνησε από το σχέδιο Information Infrastructure Project με το σκοπό να διεξαχθούν σε βάθος έρευνες στον τομέα της καθολικής πρόσβασης σε δικτυακές υπηρεσίες. Το θέμα αυτό συζητήθηκε από το “Information High-way Advisory Council”. Οι συζητήσεις περιλάμβαναν, μεταξύ άλλων, θέματα σχετικά με την πρόσβαση των ΑμεΑ στις δικτυακές υπηρεσίες και συγκρίσεις της διεθνούς πολιτικής πάνω στο θέμα αυτό, καθώς το World Wide Web θεωρείται μία από τις σημαντικότερες πηγές πληροφοριών, η πρόσβαση στην οποία συχνά παρουσιάζει εμπόδια για τα ΑμεΑ.

2.4.4. Η νομοθεσία για τα ΑμεΑ στις Ευρωπαϊκές χώρες

Στην Ευρώπη εντοπίζονται τέσσερις διαφορετικές προσεγγίσεις σχετικά με τα ΑμεΑ:

1.Οι Συνταγματικές τροποποιήσεις (Γερμανία, Φινλανδία): ρυθμίσεις σχετικά με την αναπηρία στο Σύνταγμα, δηλαδή το βασικό νόμο του κράτους.

2.Ο Ποινικός Νόμος (Γαλλία, Φινλανδία): η διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ θεωρείται αδίκημα, που τιμωρείται από τις αρχές του κράτους.

3.Το Αστικό Δίκαιο (Βρετανία, Ιρλανδία): παροχή δικαιώματος στα ΑμεΑ να εγείρουν αγωγή, εάν υπάρχει διάκριση σε βάρος τους, ειδικά στην απασχόληση και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.

4.Ο Ombudsman (Σουηδία): αξιωματούχος με την υποχρέωση να διερευνά και να λαμβάνει μέτρα σε περίπτωση διάκρισης κατά των ΑμεΑ.

Τα κυριότερα σημεία στη Γερμανική νομοθεσία συνοψίζονται ως εξής:

Επιρροή από τον αμερικανικό νόμο Rehabilitation Act, του 1973: θεωρήθηκε ορθό να αναπτυχθεί νέα στρατηγική κατά των διακρίσεων και της απομόνωσης των ΑμεΑ.

Πρωτοβουλία για πρόταση κατά της διάκρισης σε βάρος των ΑμεΑ που να περιληφθεί στο Σύνταγμα και στη νομοθεσία για ίσα δικαιώματα.

Πρόταση από το Forum των Αναπήρων Δικηγόρων και Δικαστών για την θέσπιση νομοθετικής ρύθμισης με την οποία θα προβλέπονται, ρητά, ίσα δικαιώματα για τα ΑμεΑ. Πρόσφατα και με αφορμή τις γενικότερες εξελίξεις σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλέπε κοινοτική πρωτοβουλία eEurope, Κεφάλαιο 12), στη Γερμανία υιοθετήθηκε νέα νομοθεσία που επεκτείνει τις προηγούμενες και θεμελιώνει για πρώτη φορά την καθολική πρόσβαση των ΑμεΑ σε προϊόντα και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της ΚτΠ (π.χ. το διαδίκτυο).

Βασικές νομοθετικές ρυθμίσεις στη Φινλανδία αποτελούν: Ο νόμος για τις υπηρεσίες και την αρωγή προς τα ΑμεΑ, που έχει σκοπό να βελτιώσει την ικανότητα των ΑμεΑ να ζήσουν ως μέλη της κοινωνίας σε ισότητα με τους άλλους ανθρώπους. Η συνταγματική αναθεώρηση (969/1995), που προβλέπει ότι κανείς δεν θα τοποθετηθεί σε διαφορετική θέση εξαιτίας αναπηρίας και άλλων συγκριτικών παραγόντων και επιπλέον, υιοθετεί τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών πέρα από τα παραδοσιακά αστικά και πολιτικά δικαιώματα, ενώ διασφαλίζει ότι, τα δικαιώματα των ατόμων που χρησιμοποιούν τη νοηματική γλώσσα και οι μεταφραστές της, θα προστατευθούν με νόμο ή διάταγμα.

Στη Γαλλία ο νόμος του 1990 προστατεύει τα ΑμεΑ από οποιαδήποτε διάκριση σε βάρος τους στην καθημερινή ζωή. Ο νόμος απαγορεύει τη διάκριση σε βάρος των

ΑμεΑ από δημόσιες αρχές και ιδιώτες σε σχέση με την πρόσληψη και απόλυση από την εργασία. Περιέχει ακόμα ρυθμίσεις που δίνουν το δικαίωμα σε οργανώσεις αναπήρων να συνεργάζονται με το δημόσιο κατήγορο σε υποθέσεις διάκρισης που φθάνουν στο δικαστήριο.

Ο νόμος Human Rights Act εισάγει ρυθμίσεις από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο Βρετανικό νόμο και περιλαμβάνει την απαγόρευση κάθε διάκρισης στην εφαρμογή των δικαιωμάτων της σύμβασης.

Επίσης έχουμε και μέτρα ενίσχυσης της απασχόλησης ανθρώπων με νοητική αναπηρία. Μια νέα κυβερνητική στρατηγική στην Αγγλία θα εξασφαλίσει 400 θέσεις εργασίας σε ανθρώπους με νοητική αναπηρία που επιθυμούν να βελτιώσουν την προοπτική τους στην απασχόληση. Στόχος του προγράμματος είναι η αύξηση του αριθμού των ανθρώπων με αναπηρία στην αμειβόμενη απασχόληση και η διατήρηση της θέσης τους. Για αυτό το λόγο, οι ενέργειες της κυβέρνησης συμπεριλαμβάνουν την πρόσληψη υποστηρικτικού προσωπικού, ενώ παράλληλα, όλα τα κυβερνητικά τμήματα θα λάβουν κατευθυντήριες οδηγίες που θα ενθαρρύνουν την πρόσληψη υποψηφίων εργαζομένων με νοητική αναπηρία.

Το κυβερνητικό Γραφείο για ζητήματα Αναπηρίας σχεδιάζει επίσης την εφαρμογή πιλοτικών προγραμμάτων απασχόλησης, αντίστοιχα με αυτά που είχαν μεγάλη επιτυχία στις Η.Π.Α. Τα προγράμματα θα βασίζονται σε εργοδότες που θα προσφέρουν εθελοντικά εκπαίδευση σε ανθρώπους με νοητική αναπηρία πάνω στο αντικείμενο της επιχείρησης.

Τα μέτρα αναμένονταν πολύ καιρό και είχαν ευρεία αποδοχή, καθώς μέχρι σήμερα λίγες ενέργειες είχαν γίνει για ανθρώπους με νοητική αναπηρία, σε σύγκριση με ανθρώπους με κινητικές αναπηρίες στον τομέα της απασχόλησης. Ενδεικτικό είναι ότι μόλις το 17 % των ανθρώπων με νοητική αναπηρία εργάζονται στη Μεγάλη Βρετανία, σε σχέση με το 49% των ανθρώπων με κινητική αναπηρία. (περιοδικό: τρόπος και στάση ζωής αναπηρία τώρα/ τεύχος 69/ Ιούλιος-Αύγουστος 2009)

Η Ιρλανδική πολιτική παρείχε υποστήριξη στα ΑμεΑ, αντί να διασφαλίζει και να ενισχύει τα ανθρώπινα και αστικά δικαιώματά τους. Το 1991, η Ιρλανδική κυβέρνηση εφάρμοσε το “Πρόγραμμα για Οικονομική και Κοινωνική Πρόοδο” για να διασφαλίσει τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή και ένταξη των ΑμεΑ σε όλους τους τομείς της ζωής. Το 1993, η νέα κυβέρνηση δημιούργησε ένα νέο υπουργείο, το Υπουργείο Ισότητας και Αναθεώρησης του Νόμου, ένας από τους στόχους του οποίου ήταν η προώθηση των δικαιωμάτων των ΑμεΑ. Ο νόμος Employment Equality Bill (Νόμος για την Ισότητα στην Απασχόληση), καταργεί τυχόν αντίθετη νομοθεσία και ασχολείται με τη διάκριση σε βάρος των ΑμεΑ στον τομέα της απασχόλησης. Ο νόμος Equal Status Bill ασχολείται με τη διάκριση σε βάρος διαφόρων ομάδων – περιλαμβανομένων των ΑμεΑ – στην παροχή αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και με την πρόσβαση των ΑμεΑ στην εκπαίδευση.

Η Σουηδία, ενώ έχει ιστορικά υψηλό επίπεδο κοινωνικής πολιτικής, έχει πρόσφατα υιοθετήσει ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση της κατάστασης των ΑμεΑ, παρότι δεν έχει ακόμα θεσπίσει διατάξεις κατά των διακρίσεων σε βάρος των ΑμεΑ. Συγκεκριμένα, οι ισχύουσες διατάξεις για ΑμεΑ στη Σουηδία είναι: Ο νόμος Work Environment Act (Νόμος για το Εργασιακό Περιβάλλον), που απαιτεί οι εργοδότες να προσαρμόζουν το φυσικό περιβάλλον και την οργάνωση της εργασίας έτσι, ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες των ατόμων με λειτουργικά μειονεκτήματα. Ombudsman, ο οποίος είναι δημόσιος λειτουργός, οι αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνουν βελτιώσεις στον τομέα της νομοθεσίας, συζητήσεις με εταιρίες, οργανισμούς και αρχές, καθώς και χρήση της δημοσιότητας, αναφορές για άниση μεταχείριση ατόμων με αναπηρία εξαιτίας της αναπηρίας τους, ενώ επιπλέον αρμοδιότητά του είναι η υποβολή μιας ετήσιας αναφοράς στην κυβέρνηση σχετικά με θέματα που αφορούν τα ΑμεΑ.

Στην Ιταλία ψηφίστηκε τον Ιανουάριο 2004 νόμος, ο οποίος καθιστά υποχρεωτική την προσβασιμότητα δημοσίων ή και ιδιωτικών διαδικτυακών τόπων που προσφέρουν δημόσιες υπηρεσίες. Ο νόμος αυτός προβλέπει και τη συμμετοχή των οργανώσεων ΑμεΑ στη διαμόρφωση του κανονισμού που αφορά δημόσιους διαδικτυακούς τόπους. Ακόμη, προβλέπονται σχετικές ρυθμίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα όσον αφορά στο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό. Σημαντική είναι, επίσης, η θέσπιση μέτρων επιτήρησης της εφαρμογής του ρυθμιστικού πλαισίου, σύμφωνα με την αρχή της ισότητας των πολιτών που θεμελιώνεται στο άρθρο 3 του Ιταλικού Συντάγματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ

3.1 Το δικαίωμα στην εκπαίδευση

Σύμφωνα με το Σύνταγμα όλοι οι πολίτες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις και είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και κάθε πολίτης δικαιούται δωρεάν εκπαίδευση. Δεν υπάρχουν περιορισμοί ή προνόμια όσον αφορά την πρόσβαση στην εκπαίδευση για λόγους εθνικότητας, φυλής, πολιτικών δικαιωμάτων, θρησκείας ή φύλου.

Το άρθρο 16 του Συντάγματος, αναφέρει ότι το κράτος παρέχει υποστήριξη σε όσους μαθητές χρειάζονται βοήθεια, σύμφωνα με ειδικές ανάγκες και ικανότητές τους. Ο κανόνας 6 για την εκπαίδευση των βασικών κανόνων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την παροχή ίσων ευκαιριών στα άτομα με ειδικές ανάγκες έχει επίσης υιοθετηθεί από την ελληνική νομοθεσία.

Σύμφωνα με τον εν λόγω κανόνα, τα κράτη πρέπει να αναγνωρίζουν την αρχή της ισότητας των ευκαιριών στην εκπαίδευση για τα άτομα με ειδικές ανάγκες με τη συμμετοχή τους στο εθνικό σύστημα εκπαίδευσης, με ειδική επεξεργασία της διδακτέας ύλης και με ανάλογη οργάνωση σχολείων.

Το κυρίως θεσμικό πλαίσιο που καθορίζει την κανονική και ειδική αγωγή στην Ελλάδα είναι ο Νόμος για την Ειδική Αγωγή, ο Ν.1566/1985 για την εκπαίδευση ο Ν. 3194/2003 για τα εκπαιδευτικά ζητήματα και άλλες παροχές και ο Ν.3699/2008 για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

3.2. Ιστορική αναδρομή και ο θεσμός της ειδικής αγωγής

Ειδική αγωγή είναι η ειδική βοήθεια που παρέχεται στα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Η βοήθεια αυτή παρέχεται βάσει ενός σχεδιασμένου εκπαιδευτικού προγράμματος που οργανώνεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να αντιμετωπίζει τις ειδικές ανάγκες κάθε παιδιού.

Πριν το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έγιναν κάποιες προσπάθειες από το Υπουργείο Παιδείας για την εκπαίδευση ατόμων με νοητική καθυστέρηση. Το 1929 επιχειρείται Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και προβλέπεται ίδρυση σχολείων για την αγωγή παιδιών με προβλήματα νόησης. Το 1935 με νόμο ορίζονται τα ποσά που απαιτούνται για τα Ειδικά Σχολεία και το 1937 ιδρύεται το Πρότυπο Ειδικό Σχολείο Αθηνών.

Η παιδαγωγός Ρόζα Ιμβριώτη, διευθύντρια του σχολείου, εφαρμόζει τακτικές και πρακτικές πρωτοποριακές για την αγωγή αυτών των παιδιών που φοιτούν στο σχολείο. Με την δημιουργική της φαντασία κάνει προτάσεις να ιδρυθούν συμβουλευτικοί σταθμοί, ειδικά σχολεία σε μεγάλες πόλεις, οικοτροφεία και να διδάσκεται το μάθημα της θεραπευτικής αγωγής στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες

Προτείνει να σταλούν δάσκαλοι στο εξωτερικό για εξειδίκευση στην ειδική αγωγή, να εξειδικευθούν ψυχίατροι στην θεραπευτική αγωγή, γυμναστές στην θεραπευτική γυμναστική και δάσκαλοι στην λογοθεραπεία. Δυστυχώς το ξέσπασμα του πολέμου, οι περιπέτειες της χώρας μας στη διάρκεια του και ο εμφύλιος πόλεμος όχι

μόνο ανέστειλαν τις προσπάθειες, αλλά οι εκπαιδευτικοί που πρωτοστάτησαν σ' αυτές εξορίστηκαν σαν αντιφρονούντες.

Από το 1950 ως το 1970 γίνονται αξιόλογες κινήσεις για την ψυχική υγεία του παιδιού και την εκπαίδευση παιδιών με ειδικές ανάγκες. Έτσι έχουμε την ίδρυση της Ελληνικής Εταιρίας Υγιεινής και Νευροψυχιατρικής του Παιδιού, τον Ιατροπαιδαγωγικό Σταθμό του Μορφωτικού Συλλόγου Αθηναίων (1954) και το κέντρο Ψυχικής Υγιεινής (1956).

Συγχρόνως αναπτύσσεται η ιδιωτική πρωτοβουλία στον τομέα αυτό και ιδρύονται: Ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων Απροσάρμοστων Παιδιών (1961) δυναμικότητας 350 παιδιών, το ίδρυμα Απροσάρμοστων Παιδιών "Η ΘΕΟΤΟΚΟΣ" (1966), το Σικιαρίδιο, το Ψυχοπαιδαγωγικό Κέντρο Πειραματικής Υγειονομικής Μονάδας Θεσσαλίας, το Θεραπευτικό-Παιδαγωγικό Ίδρυμα Πατρών και μερικά ιδιωτικά ειδικά σχολεία. Είναι φανερό ότι κατά την περίοδο 1950-1970 δραστηριοποιείται περισσότερο η ιδιωτική πρωτοβουλία, ενώ η πολιτεία καθυστερεί στην κίνηση για συστηματική εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες. Από πλευράς κρατικής μέριμνας είναι το Υπουργείο Πρόνοιας που επικεντρώνει την προσοχή του στην ίδρυση κοινωφελών ιδρυμάτων, για την περίθαλψη και την προστασία παιδιών με Ειδικές Ανάγκες.

Στη δεκαετία του 70 το Υπουργείο Παιδείας ενεργοποιείται περισσότερο στην κατεύθυνση της αγωγής των ατόμων με Ειδικές Ανάγκες. Η επιστημονική προσέγγιση γίνεται εντονότερη. Το 1975 και στη δεκαετία του 80 τα πράγματα βελτιώνονται. Οι σύλλογοι γονέων πολλαπλασιάζονται, το Μαράσλειο Διδασκαλείο εκπαιδεύει δασκάλους για την Ειδική Αγωγή, η κοινή γνώμη ευαισθητοποιείται, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συμβάλλουν, ο κρατικός φορέας γίνεται πιο ορατός, η επίδραση της Ευρώπης με την παρουσία της Ε.Ο.Κ. βοηθάει για ανταλλαγή ιδεών και εφαρμογή προγραμμάτων.

Το 1972 και 1973 ιδρύονται τα πρώτα Ειδικά Σχολεία για παιδιά με νοητική καθυστέρηση που χαρακτηρίζονται ως ασκήσιμα. Το 1974 γίνεται το πρώτο σχέδιο αναλυτικού προγράμματος για ειδικά σχολεία, το 1975 κατοχυρώνεται το δικαίωμα εκπαίδευσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, επεκτείνεται η εκπαίδευση των δασκάλων στην ειδική αγωγή από ένα σε δύο έτη. Το Γραφείο Ειδικής Εκπαίδευσης μετατρέπεται σε τμήμα Ειδικής Αγωγής και το 1976 γίνεται διεύθυνση Ειδικής Αγωγής. Το 1981 ψηφίζεται στη Βουλή ο Ν.1143, για την Ειδική Εκπαίδευση. Μετά το 1981 νέα σχολεία ιδρύονται και από το 1984 εφαρμόζεται ο θεσμός της ειδικής τάξης στα κανονικά σχολεία.

3.3 Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Ν. 2817/2000 άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, θεωρούνται τα άτομα που έχουν σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων. Στα άτομα αυτά περιλαμβάνονται όσοι:

- i. Έχουν νοητική ανεπάρκεια ή ανωριμότητα.
- ii. Έχουν ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες) ή ακοής
- iii. Έχουν σοβαρά νευρολογικά ή ορθοπαιδικά ελαττώματα ή προβλήματα υγείας.
- iv. Έχουν προβλήματα λόγου και ομιλίας.
- v. Έχουν ειδικές δυσκολίες στη μάθηση, όπως δυσλεξία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία.
- vi. Έχουν σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες, παρουσιάζουν αυτισμό και άλλες διαταραχές ανάπτυξης.

Στα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες περιλαμβάνονται επίσης, πρόσωπα νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας που δεν ανήκουν σε μια από τις προηγούμενες περιπτώσεις, αλλά έχουν ανάγκη από ειδική εκπαιδευτική προσέγγιση και φροντίδα για ορισμένη περίοδο ή για ολόκληρη την περίοδο της σχολικής ζωής τους.

Οι ειδικές περιπτώσεις των προηγούμενων κατηγοριών, διαπιστώνονται από τα Κέντρα Διάγνωσης, Αξιολόγησης και Υποστήριξης (Κ.Δ.Α.Υ.).

Οι μαθητές οι οποίοι εμφανίζουν μειωμένη σχολική επίδοση χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις των παραπάνω και για μόνο το λόγο ότι η μητρική τους γλώσσα δεν είναι η ελληνική, δεν θεωρούνται άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Στα άτομα που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχεται ειδική εκπαίδευση, η οποία, στο πλαίσιο των σκοπών της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, επιδιώκει ιδιαίτερα:

- ❖ Την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.
- ❖ Τη βελτίωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων, ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξη ή επανένταξή τους στο κοινό εκπαιδευτικό σύστημα και η συμβίωση με το κοινωνικό σύνολο.
- ❖ Την επαγγελματική τους κατάρτιση και τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία.
- ❖ Την αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο και την ισότιμη κοινωνική τους εξέλιξη.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, λαμβάνονται μέτρα και παρέχονται υπηρεσίες στα παραπάνω άτομα ηλικίας έως 22 ετών σε όλες τις τάξεις των σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνονται, ιδίως, η κατάρτιση και εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων και μεθόδων διδασκαλίας, η χρησιμοποίηση διδακτικού υλικού και η χορήγηση οργάνων και λοιπού ειδικού εξοπλισμού και γενικά κάθε είδους διευκολύνσεις και εργονομικές διευθετήσεις. Στις υπηρεσίες περιλαμβάνονται, η διάγνωση των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών, η αξιολόγηση, η παιδαγωγική και ψυχολογική υποστήριξη, η φυσικοθεραπεία, η εργοθεραπεία, η αγωγή λόγου, η κοινωνική και συμβουλευτική εργασία, η μεταφορά και η μετακίνηση. Για τη διαφοροποίηση των μέτρων που λαμβάνονται, διατυπώνει τις απόψεις του και εκείνος που έχει την επιμέλεια των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ο οποίος και προσκαλείται για το σκοπό αυτό από τις κατά περίπτωση αρμόδιες υπηρεσίες ή φορείς.

Κατά την διδασκαλία μπορεί να χρησιμοποιούνται, κατ' εξαίρεση, και άλλα επιβοηθητικά μέσα, που είναι εφικτά και επιστημονικά αποδεκτά, όπως αυτά καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από εισήγηση του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχεται δωρεάν από το κράτος σε δημόσια σχολεία. Η εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια γενική ή τεχνική – επαγγελματική παρέχεται στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τα οποία, κατά περίπτωση, οργανώνονται, στελεχώνονται, εξοπλίζονται και υποστηρίζονται κατάλληλα, ώστε να εξασφαλίζεται η αναγκαία διδακτική και ψυχοπαιδαγωγική υποστήριξη των ατόμων αυτών. Στην περίπτωση αυτή, οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορεί να φοιτούν στη συνήθη σχολική τάξη ή σε ειδικά οργανωμένα και κατάλληλα στελεχωμένα Τμήματα Ένταξης που λειτουργούν μέσα στα σχολεία της γενικής και τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η φοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα σχολεία του κοινού εκπαιδευτικού συστήματος ή στα Τμήματα Ένταξης καθίσταται ιδιαίτερος δύσκολη, λόγω του είδους και του βαθμού του προβλήματός τους. Η εκπαίδευση των παιδιών

αυτών παρέχεται σε αυτοτελή Σχολεία Ειδικής Αγωγής, ή σε Σχολεία ή Τμήματα που λειτουργούν είτε ως αυτοτελή είτε ως παραρτήματα άλλων σχολείων, σε Νοσοκομεία, Κέντρα Αποκατάστασης, Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων ή Ιδρύματα Χρονίως Πασχόντων Ατόμων, εφόσον οι διαβιούντες ή νοσηλευόμενοι σε αυτά είναι παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και σε εξαιρετικές περιπτώσεις στο σπίτι.

3.3.1. Ένταξη, φοίτηση και αποφοίτηση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις συνήθεις σχολικές τάξεις προτείνεται από τα Κ.Δ.Α.Υ. σε περιπτώσεις που:

- ⇒ οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα σοβαρές δυσκολίες και μπορούν να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα της συνηθισμένης σχολικής τάξης εάν βοηθηθούν από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής σε περιοδική και προγραμματισμένη βάση.
- ⇒ οι μαθητές κατοικούν σε περιοχή στην οποία δεν υπάρχει άλλο πλαίσιο ειδικής αγωγής (Ειδικό Σχολείο, Τμήμα Ένταξης). Στην περίπτωση αυτή, μπορεί να διατίθεται, σε μόνιμη βάση, ένας εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής.

Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη συνήθη σχολική τάξη της Α/βάθμιας ή Β/βάθμιας εκπαίδευσης, συνοδεύεται με προσαρμογή της διδασκαλίας βάσει του Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (Ε.Ε.Π.) του μαθητή, που σχεδιάζεται, αξιολογείται και τροποποιείται από τα Κ.Δ.Α.Υ., σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, τον εκπαιδευτικό ή τους εκπαιδευτικούς της τάξης του μαθητή, καθώς και με τους αρμόδιους σχολικούς συμβούλους ειδικής και γενικής αγωγής. Επίσης και με παροχή βοήθειας από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, που ορίζεται από τα Κ.Δ.Α.Υ. σε συνεργασία με το σχολικό σύμβουλο ειδικής αγωγής, σε περιοδική ή μόνιμη βάση, κατά περίπτωση. Η διάρκεια, ο τρόπος και τα μέσα στήριξης από τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής ή από άλλο μέλος του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού, προτείνονται από τα Κ.Δ.Α.Υ., τα οποία εποπτεύουν την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών σε συνεργασία με τους συμβούλους ειδικής και γενικής αγωγής.

Ο αριθμός των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, που εντάσσονται σε μία συνήθη σχολική τάξη, δεν μπορεί να είναι ανώτερος των τριών (3). Στις συνήθεις σχολικές τάξεις, στις οποίες έχουν ενταχθεί μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, μπορεί να μειώνεται ανάλογα ο συνολικός αριθμός των μαθητών.

Ο εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής, ο οποίος στηρίζει τους μαθητές που είναι ενταγμένοι σε συνήθεις σχολικές τάξεις ή Τμήματα Ένταξης, εκτός από την εξατομικευμένη βοήθεια στους μαθητές, παρέχει συμβουλευτική στήριξη και ενημερώνει τους γονείς των μαθητών για να επιτύχει τη συστηματική συνεργασία τους με τους εκπαιδευτικούς και φροντίζει έτσι ώστε να υλοποιείται αποτελεσματικά το Ε.Ε.Π.

Οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που φοιτούν στις συνήθεις σχολικές τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης προάγονται στην επόμενη τάξη όπως και οι υπόλοιποι μαθητές της συνήθους σχολικής τάξης και μόνο σε ιδιαίτερες περιπτώσεις, ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη του Κ.Δ.Α.Υ. και των γονέων ή κηδεμόνων, μπορεί ο μαθητής να παραμείνει στην ίδια τάξη. Εκείνοι που φοιτούν στις συνήθεις σχολικές τάξεις της δευτεροβάθμιας γενικής ή τεχνικής εκπαίδευσης προάγονται στην επόμενη τάξη όπως και οι υπόλοιποι μαθητές της συνήθους σχολικής τάξης και μπορούν να εξεταστούν, εφόσον το ζητήσουν κι όπου αυτό προβλέπεται, με τη διαδικασία που

ορίζεται για την εξέταση και αξιολόγηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

3.3.2 Τμήματα Ένταξης γενικής ή τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η φοίτηση σε Τμήματα Ένταξης της πρωτοβάθμιας ή της δευτεροβάθμιας, γενικής ή τεχνικής εκπαίδευσης, προτείνεται από τα Κ.Δ.Α.Υ μετά από σχετικό αίτημα των γονέων ή κηδεμόνων σε περιπτώσεις:

- i. Μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που, προκειμένου να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα του κανονικού σχολείου, χρειάζονται συστηματική στήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής για ορισμένες ώρες την ημέρα ή την εβδομάδα σε συγκεκριμένο χώρο.
- ii. Μαθητών με σοβαρές ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, όταν ο συνολικός αριθμός των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες εντός της συνήθους σχολικής τάξης, υπερβαίνει τους τρεις (3).

Στα Τμήματα Ένταξης, υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στο πλαίσιο του Ε.Ε.Π. του κάθε μαθητή. Παρέχεται εξατομικευμένη ή ομαδική διδασκαλία, ανάλογα με τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών, σε συγκεκριμένο χώρο του σχολείου και βάσει συγκεκριμένου ωρολογίου προγράμματος. Τα μαθήματα αυτά έχουν ως σκοπό τη στήριξη των μαθητών, ώστε να υπάρχει συνέχεια και σύνδεση με το πρόγραμμα της τάξης τους. Οι ώρες που ένας μαθητής βρίσκεται στο Τμήμα Ένταξης δεν επιτρέπεται να ξεπερνούν τις δέκα (10) εβδομαδιαίως, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, όπως αυτές ορίζονται από τα Κ.Δ.Α.Υ.

Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σε Τμήματα Ένταξης συνεπάγεται:

- i. την προσαρμογή της διδασκαλίας βάσει του Ε.Ε.Π. του μαθητή,
- ii. τη διδασκαλία μαθημάτων στο Τμήμα Ένταξης, από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής που υπηρετεί στο τμήμα αυτό,
- iii. την παρακολούθηση μαθημάτων στην τάξη του μαθητή και όπου αυτό απαιτείται με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής.

Στις περιπτώσεις αυτές, ο εκπαιδευτικός ειδικής αγωγής προσφέρει τη βοήθειά του σε εξατομικευμένη βάση μέσα στην τάξη του μαθητή, παρέχοντας, όμως, το έργο του σε λειτουργική ενότητα με τη λοιπή ομάδα της τάξης (π.χ. βοηθάει και άλλους μαθητές, βρίσκεται διακριτικά στο χώρο της τάξης, συμμετέχει σε κοινές δραστηριότητες της τάξης, φροντίζει για τη συμμετοχή των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα διαλείμματα ή σε άλλες δραστηριότητες, κ.λ.π.).

Την ευθύνη της εκπαίδευσης του μαθητή που φοιτά στα Τμήματα Ένταξης έχουν από κοινού ο εκπαιδευτικός του Τμήματος Ένταξης και ο εκπαιδευτικός της συνήθους σχολικής τάξης φοίτησης του μαθητή. Οι δύο εκπαιδευτικοί συνεργάζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα για την παρακολούθηση του προγράμματος του μαθητή, για τις σχετικές προσαρμογές και τροποποιήσεις της διδασκαλίας, καθώς και για την αξιολόγηση της προόδου του. Το Εξατομικευμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (Ε.Ε.Π.) του μαθητή σχεδιάζεται, αξιολογείται και τροποποιείται από τα Κ.Δ.Α.Υ., σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής, τον εκπαιδευτικό ή τους εκπαιδευτικούς της τάξης του μαθητή, καθώς και με τους αρμόδιους σχολικούς συμβούλους ειδικής και γενικής αγωγής.

3.3.3. Δομή Σχολείων Ειδικής Αγωγής και ισοτιμία τίτλων σπουδών

Τα αυτοτελή Σχολεία Ειδικής Αγωγής είναι νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία ειδικής αγωγής για νήπια και παιδιά με αναπηρία από το 4ο μέχρι και το 14ο έτος της ηλικίας τους, που λειτουργούν ως ενιαίες σχολικές μονάδες και περιλαμβάνουν τριετές τμήμα αντίστοιχο του νηπιαγωγείου και επταετές τμήμα αντίστοιχο του δημοτικού σχολείου.

Γυμνάσια ειδικής αγωγής από το 14ο μέχρι και το 18ο έτος, που περιλαμβάνουν την προκαταρκτική τάξη και τρεις επόμενες τάξεις Α', Β' και Γ'. Μαθητές, απόφοιτοι δημοτικού σχολείου, με ελαφρές δυσκολίες μάθησης μπορεί να εγγράφονται, απευθείας, στην Α' τάξη του γυμνασίου ειδικής αγωγής, ύστερα από αξιολόγηση που πραγματοποιείται από το οικείο Κ.Δ.Α.Υ.

Ενιαία λύκεια ειδικής αγωγής από το 18ο μέχρι και το 22ο έτος, που περιλαμβάνουν την προκαταρκτική τάξη και τρεις επόμενες τάξεις Α', Β' και Γ'. Μαθητές, απόφοιτοι γυμνασίου με ελαφρές δυσκολίες μάθησης, μπορεί να εγγράφονται απευθείας στην Α' τάξη του λυκείου ειδικής αγωγής, ύστερα από αξιολόγηση που πραγματοποιείται από το οικείο Κ.Δ.Α.Υ.

Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.) ειδικής αγωγής Α' βαθμίδας, που περιλαμβάνουν πρόγραμμα για την ολοκλήρωση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης καθώς και του Α' κύκλου σπουδών του άρθρου 2 του ν. 2640/1998 (ΦΕΚ 206/Α') για την παροχή εξειδικευμένης τεχνικής και επαγγελματικής γνώσης. Στα Τ.Ε.Ε. αυτά εγγράφονται απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου. Η φοίτηση διαρκεί επί πέντε τουλάχιστον σχολικά έτη, από το 14ο μέχρι και το 19ο έτος της ηλικίας των φοιτούντων. Το Τ.Ε.Ε. ειδικής αγωγής Α' βαθμίδας περιλαμβάνει τις τάξεις Α', Β', Γ', Δ' και Ε'.

Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.) ειδικής αγωγής Β' βαθμίδας, που περιλαμβάνουν τους Α' και Β' κύκλους σπουδών του άρθρου 2 του Ν. 2640/1998. Στην Α' τάξη του Α' κύκλου εγγράφονται απόφοιτοι Γυμνασίου. Στο Β' κύκλο σπουδών μπορούν να εγγράφονται και απόφοιτοι του Τ.Ε.Ε. Α' βαθμίδας της προηγούμενης περίπτωσης, από το 19ο μέχρι και το 22ο έτος της ηλικίας τους. Η φοίτηση διαρκεί δύο, τουλάχιστον, σχολικά έτη σε κάθε κύκλο σπουδών. Το Τ.Ε.Ε. ειδικής αγωγής Β' βαθμίδας περιλαμβάνει τις τάξεις Α' και Β' του Α' κύκλου σπουδών και τις τάξεις Γ' και Δ' του Β' κύκλου σπουδών. Για τους αποφοίτους των Τ.Ε.Ε. ειδικής αγωγής και των δύο βαθμίδων καθορίζονται επαγγελματικά δικαιώματα κατά τη διαδικασία του άρθρου 6 παρ. 3 του Ν. 2009/1992 (ΦΕΚ 18/Α').

Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης από το 14ο μέχρι και το 22ο έτος. Τα Εργαστήρια λειτουργούν με πέντε μέχρι και οκτώ τάξεις, ανάλογα με τις εξειδικεύσεις και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτούντων. Στην Α' τάξη εγγράφονται απόφοιτοι του δημοτικού σχολείου. Στους αποφοίτους των Εργαστηρίων Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.) χορηγείται απολυτήριο τίτλος, ο οποίος επέχει θέση πιστοποιητικού Ι του άρθρου 6 του Ν. 2009/1992 (ΦΕΚ 18/Α') με τα αντίστοιχα επαγγελματικά δικαιώματα.

Τα παραπάνω σχολεία είναι ισότιμα προς τα αντίστοιχα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

3.3.4. Αυτοτελή Σχολεία Ειδικής Αγωγής

Η ένταξη και η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στις αυτοτελείς σχολικές μονάδες ειδικής αγωγής της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης προτείνεται από το οικείο Κ.Δ.Α.Υ. μετά από τη διάγνωση/αξιολόγηση του ατόμου με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και σχετικό αίτημα των γονέων ή των εχόντων τη γονική μέριμνα στις περιπτώσεις που:

- Οι ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών είναι ιδιαίτερα σοβαρές και χρειάζονται συστηματική και προγραμματισμένη υποστήριξη από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό σε σχολική μονάδα ειδικής αγωγής που διαθέτει και την κατάλληλη υλικοτεχνική υποδομή.
- Οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες φαίνεται να ωφελούνται ιδιαίτερα από το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Η φοίτηση των μαθητών στο πλαίσιο αυτό γίνεται ως εξής:

α) Ο μαθητής παρακολουθεί ειδικά προσαρμοσμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα από εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό. Το πρόγραμμα αυτό υλοποιείται με βάση το Ε.Ε.Π. που έχει προταθεί για το μαθητή από το Κ.Δ.Α.Υ.

β) Ο μαθητής παρακολουθεί προγράμματα κοινωνικοποίησης και, εφόσον θεωρηθεί αναγκαίο, επιδιώκεται η ένταξή του σε δομές της συνήθους εκπαίδευσης ή η κατάταξή του σε άλλη βαθμίδα ειδικής αγωγής. Η ένταξη του μαθητή ή η κατάταξη σε άλλη Σ.Μ.Ε.Α. γίνεται μετά από αξιολόγηση του μαθητή που διενεργείται από το οικείο Κ.Δ.Α.Υ. και μετά από αίτημα των εκπαιδευτικών ή των γονέων ή του σχολικού συμβούλου ειδικής αγωγής.

Η φοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στα Τ.Ε.Ε. ειδικής αγωγής Α' και Β' βαθμίδας, στα Ενιαία Λύκεια ειδικής αγωγής και στα Ε.Ε.Ε.Ε.Κ., ανάλογα με τις μαθησιακές δυσκολίες των φοιτούντων, μπορεί να παραταθεί με εισήγηση του Κ.Δ.Α.Υ. και μετά το 22ο έτος της ηλικίας τους. Ειδικότερα, για τα Τ.Ε.Ε. ειδικής αγωγής Β' βαθμίδας που περιλαμβάνουν τους Α' και Β' κύκλους σπουδών η φοίτηση μπορεί να παραταθεί σε κάθε κύκλο σπουδών μετά από εισήγηση του οικείου Κ.Δ.Α.Υ.

Η διάρκεια φοίτησης και η αποφοίτηση των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες από κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης σχεδιάζεται έτσι, ώστε να υπάρχει συνέχεια των Εξατομικευμένων Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων (Ε.Ε.Π.) στην επόμενη κατάλληλη βαθμίδα ειδικής ή γενικής εκπαίδευσης (Γυμνάσιο, Λύκειο, Ε.Ε.Ε.Ε.Κ., Τ.Ε.Ε.) και να διασφαλίζεται η παροχή ολοκληρωμένων και κατάλληλων προγραμμάτων εκπαίδευσης των μαθητών αυτών.

Στα Σχολεία Ειδικής Αγωγής, εκτός από το ημερήσιο πρόγραμμα διδασκαλίας, εφαρμόζεται και πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης. Επίσης, εφαρμόζονται ειδικά προσαρμοσμένα αναλυτικά και διδακτικά προγράμματα. Στο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου ειδικής αγωγής περιλαμβάνονται και δραστηριότητες προεπαγγελματικής εκπαίδευσης. Στο πρόγραμμα των γυμνασίων και λυκείων ειδικής αγωγής μπορεί να περιλαμβάνονται και μαθήματα τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το περιεχόμενο των παραπάνω προγραμμάτων καθώς και τα γυμνάσια και τα λύκεια ειδικής αγωγής στα οποία διδάσκονται και μαθήματα τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης καθορίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, που εκδίδονται ύστερα από εισήγηση του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Σύμφωνα με δημοσίευμα του περιοδικού (Τρόπος και στάση ζωής αναπηρία τώρα/ τεύχος 72/ Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2010), μειώνεται ο αριθμός μαθητών στα σχολεία ειδικής αγωγής. Το Υπουργείο Παιδείας επανεξετάζει το καθεστώς λειτουργίας των σχολείων ειδικής αγωγής με στόχο τη βελτίωση των υποδομών και την

ενίσχυση του προσωπικού τους, ενώ ειδικό βάρος αναμένεται να δοθεί στα ολοήμερα σχολεία ειδικής αγωγής.

Κατά το 2008, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος, 14.651 μαθητές φοιτούσαν σε σχολεία ειδικής αγωγής, αριθμός πολύ μικρός, δεδομένου πως περίπου 180.000 μαθητές υπολογίζεται πως έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (12-13 % του συνολικού μαθητικού πληθυσμού). Ο αριθμός είναι μάλιστα μειωμένος σε σχέση με το 2007, που οι μαθητές των τμημάτων ειδικής αγωγής ήταν 15.311.

Επιπλέον, με βάση εκτιμήσεις της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης, το μεγαλύτερο μέρος των μαθητών αυτών (περίπου 11.000) δεν συνεχίζουν τις σπουδές τους από το δημοτικό στο γυμνάσιο. Κάτι που έρχεται σε αντίθεση με το γεγονός πως από το 2008 η ειδική αγωγή έχει καταστεί υποχρεωτική και ισότιμη με τη γενική.

Τέλος, μεγάλες διαφορές αποτυπώνονται στον αριθμό μαθητών ειδικών τάξεων μεταξύ διαφορετικών νομών. Συγκεκριμένα, με βάση την επεξεργασία των στοιχείων από το Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής της ΓΣΕΕ, το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών ειδικών τάξεων για το 2008 εμφανίζεται στο νομό Ρεθύμνου (6,2 %), ενώ αντίθετα, ο νομός Έβρου έχει το χαμηλότερο ποσοστό (0,5%), κάτι που υποδηλώνει ότι οι γονείς των μαθητών με αναπηρία είναι επιφυλακτικοί στο να στείλουν τα παιδιά τους στα ειδικά σχολεία.

3.4 Κέντρα διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Τα Κ.Δ.Α.Υ. λειτουργούν στις έδρες των νομών και νομαρχιών του κράτους, αποτελούν αποκεντρωμένες δημόσιες υπηρεσίες και υπάγονται απευθείας στον Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Σκοπός των Κ.Δ.Α.Υ. είναι η προσφορά υπηρεσιών διάγνωσης, αξιολόγησης και υποστήριξης των μαθητών και κυρίως εκείνων που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, καθώς και υποστήριξης, πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης των εκπαιδευτικών, των γονέων και της κοινωνίας. Για την επίτευξη των στόχων τους, τα Κ.Δ.Α.Υ. λειτουργούν βάσει προτυποποιημένης διαδικασίας, ώστε να διασφαλίζεται η ομοιογενής λειτουργία τους σε όλη τη χώρα.

Για τη στελέχωση των Κ.Δ.Α.Υ. προβλέπονται οι εξής ειδικότητες εκπαιδευτικού και ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού:

- εκπαιδευτικοί προσχολικής αγωγής
- εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
- εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- ψυχολόγοι
- κοινωνικοί λειτουργοί
- θεραπευτές του λόγου
- φυσικοθεραπευτές
- ειδικοί στον επαγγελματικό προσανατολισμό των τυφλών
- ειδικοί στην κινητικότητα των τυφλών
- ειδικοί στη νοηματική γλώσσα των κωφών και βαρήκοων.

Στα Κ.Δ.Α.Υ., στα οποία δεν υπάρχει θέση εκπαιδευτικού προσχολικής αγωγής, η αξιολόγηση και η στήριξη των νηπίων γίνεται από τον εκπαιδευτικό της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

3.4.1. Ανίχνευση πιθανών εκπαιδευτικών αναγκών στους μαθητές-παραπομπή για αξιολόγηση

Το εκπαιδευτικό και το ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό των Κ.Δ.Α.Υ., σε συνεργασία με τους προϊσταμένους των διευθύνσεων και γραφείων της εκπαίδευσης, τους συμβούλους ειδικής αγωγής, τους συμβούλους προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τους εκπαιδευτικούς των Σ.Μ.Ε.Α. και των άλλων σχολείων προγραμματίζει και διεξάγει, κατ' έτος, έρευνα, τους μήνες Νοέμβριο και Δεκέμβριο, στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού της περιφέρειάς του. Σκοπός αυτών των ερευνών είναι ο εντοπισμός πιθανών ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών στους μαθητές και η έγκαιρη διάγνωση -αξιολόγηση και παρέμβαση.

Οι μαθητές, για τους οποίους προκύπτουν ενδείξεις ότι εμπίπτουν στις κατηγορίες των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, καταγράφονται στα αρχεία των Κ.Δ.Α.Υ. και σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς τους και τη συγκατάθεση των γονέων ή κηδεμόνων ή των ασκούντων τη γονική μέριμνα, παραπέμπονται για περαιτέρω αξιολόγηση.

Τα Κ.Δ.Α.Υ. εκτός από τους μαθητές των οποίων οι ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες προκύπτουν από την ανίχνευση που διεξάγουν, υποχρεούνται να αξιολογούν και τους μαθητές που παραπέμπονται από σχολικές μονάδες με τη σύμφωνη γνώμη του γονέα, καθώς και άλλα παιδιά μετά από αίτημα του γονέα ή του κηδεμόνα ή του ασκούντος τη γονική μέριμνα.

3.4.2. Διάγνωση-αξιολόγηση, έκδοση της γνωμάτευσης

Στη γνωμάτευση προσδιορίζεται αν ο μαθητής ανήκει σε κάποια από τις κατηγορίες των Ατόμων με Αναπηρία και προτείνεται η κατάλληλη σχολική μονάδα ένταξης, ο τρόπος φοίτησης, η αναγκαία ψυχοπαιδαγωγική και διδακτική υποστήριξη, καθώς και τα απαραίτητα τεχνικά βοηθήματα και εκπαιδευτικά υλικά που θα διευκολύνουν την εκπαίδευση και επικοινωνία του ατόμου.

Η γνωμάτευση συνοδεύεται από πλαίσιο Εξατομικευμένου Εκπαιδευτικού Προγράμματος (Ε.Ε.Π.), το οποίο στηρίζεται στην αξιολόγηση και εμπεριέχει τους βραχυπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους σε όλους τους τομείς ανάπτυξης, καθώς και το χρονικό προσδιορισμό της επαναξιολόγησης του ατόμου και του προγράμματός του. Η γνωμάτευση και το Ε.Ε.Π γνωστοποιούνται στους γονείς και στο σχολείο του μαθητή και όλα τα στοιχεία καταχωρίζονται στον ατομικό φάκελο του μαθητή.

3.4.3. Βασικές Αξιολογικές Εκθέσεις

Οι βασικές αξιολογικές εκθέσεις είναι: α) η εκπαιδευτική αξιολόγηση, β) η έκθεση κοινωνικού ιστορικού γ) η έκθεση παιδοψυχιάτρου και δ) η έκθεση ψυχολόγου.

Ειδικότερα, όσον αφορά την εκπαιδευτική αξιολόγηση, διενεργείται από τον εκπαιδευτικό του Κ.Δ.Α.Υ. της αντίστοιχης εκπαιδευτικής βαθμίδας φοίτησης του μαθητή και περιλαμβάνει πληροφορίες, που αφορούν στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες του ατόμου, με στόχο τη λήψη αποφάσεων σχετικά με την παροχή υπηρεσιών ειδικής αγωγής. Στην εκπαιδευτική αυτή αξιολόγηση πρέπει να περιγράφονται η σχολική και η ευρύτερη γνώση του μαθητή, οι δεξιότητες (σχολικές, γνωστικές,

επικοινωνιακές, κοινωνικές και αυτοεξυπηρέτησης) καθώς και το φάσμα των ικανοτήτων και των ενδιαφερόντων του μαθητή. Ακόμα πρέπει να περιγράφεται ο βαθμός της κοινωνικής του προσαρμογής και επίσης οι στρατηγικές και οι διαδικασίες που χρησιμοποιεί ο μαθητής για την κατάκτηση της γνώσης καθώς και η περιγραφή της συμπεριφοράς του.

Στην εκπαιδευτική αξιολόγηση αναγράφονται ακόμη, οι ημερομηνίες παραπομπής, αξιολογήσεων και επισκέψεων του μαθητή στο Κ.Δ.Α.Υ. ή στο σχολείο ή στο σπίτι του. Αναφέρονται τα κύρια στοιχεία, στα οποία πρέπει να επικεντρωθεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα παρέμβασης, καθώς και οι υποστηρικτικές υπηρεσίες και τα τεχνικά βοηθήματα που έχει ανάγκη ο μαθητής. Όπου κρίνεται αναγκαίο, προτείνεται πρόγραμμα έγκαιρης παρέμβασης ή στήριξης του μαθητή ή του εκπαιδευτικού της τάξης.

Η εκπαιδευτική αξιολόγηση μπορεί να είναι τυπική ή άτυπη. Στην τυπική αξιολόγηση, η συγκέντρωση των πληροφοριών γίνεται μέσω τυποποιημένων δοκιμασιών, οι οποίες προτείνονται ή εγκρίνονται από το Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Στην άτυπη αξιολόγηση περιλαμβάνονται:

α) δοκιμασίες, σε μη τυποποιημένη μορφή, για τον προσδιορισμό των δεξιοτήτων και ικανοτήτων, καθώς και της σχολικής γνώσης του μαθητή, ανάλογα με τη χρονική και νοητική του ηλικία και τις απαιτήσεις της αντίστοιχης εκπαιδευτικής βαθμίδας,

β) στοιχεία από την παρατήρηση του μαθητή κατά τη διάρκεια της συνεδρίας ή από επισκέψεις του εκπαιδευτικού του Κ.Δ.Α.Υ. στο χώρο του σχολείου και

γ) στοιχεία που προέρχονται από τις παρατηρήσεις και τις περιγραφές των γονέων και των εκπαιδευτικών του παιδιού, οι οποίοι σε συνεννόηση με τους εκπαιδευτικούς του Κ.Δ.Α.Υ. συντάσσουν περιγραφική αξιολόγηση του μαθητή.

Στην έκθεση κοινωνικού ιστορικού, η οποία συντάσσεται από τον κοινωνικό λειτουργό, περιγράφονται οι παράγοντες, οι οποίοι άμεσα ή έμμεσα, επηρεάζουν την ομαλή προσαρμογή του μαθητή στο περιβάλλον του και τη γενική του εξέλιξη.

Για τη σύνταξη του κοινωνικού ιστορικού απαιτείται:

α) η συγκέντρωση των κοινωνικών δεδομένων βάσει συγκεκριμένων κοινωνικών κριτηρίων (επάγγελμα γονέων, υποαπασχόληση ή ανεργία, μορφωτικό επίπεδο, ηλικία γονέων, τόπος κατοικίας, οικονομική κατάσταση της οικογένειας, αριθμός μελών, ύπαρξη διευρυμένης οικογένειας, σοβαρή ασθένεια ή θάνατος γονέα ή άλλου μέλους κ.λ.π.) και

β) περιγραφή των οικογενειακών σχέσεων και συνηθειών, γ) λεπτομερής περιγραφή του ιστορικού του ατόμου από τη γέννησή του και, ειδικότερα, από την ηλικία διαπίστωσης του προβλήματος έως την ημέρα της παραπομπής του στο Κ.Δ.Α.Υ. Το ιστορικό περιλαμβάνει και όλες τις ενέργειες, αντιδράσεις και προσαρμογές της οικογένειας σε σχέση με το παιδί και το πρόβλημά του.

Η συγκέντρωση των στοιχείων της έκθεσης του κοινωνικού ιστορικού γίνεται με ατομικές συνεντεύξεις με το γονέα και τα άλλα μέλη της οικογένειας, με επισκέψεις του κοινωνικού λειτουργού στο σπίτι και σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, όταν το άτομο αυτό παρακολουθεί εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Στην έκθεση κοινωνικού ιστορικού αναγράφεται επίσης, η ημερομηνία παραπομπής του μαθητή στο Κ.Δ.Α.Υ. και οι ηλικίες του μαθητή και των γονέων. Επίσης, καταγράφονται οι ημερομηνίες και οι επισκέψεις στο χώρο του Κ.Δ.Α.Υ., στο χώρο του σπιτιού του μαθητή και στο χώρο της τάξης. Τέλος, περιλαμβάνονται συγκεκριμένες ενέργειες και οδηγίες παρέμβασης που θα διευκολύνουν το άτομο στην αντιμετώπιση του προβλήματός του και που θα στηρίζουν την οικογένειά του.

Στην έκθεση παιδοψυχιάτρου έχουμε την αξιολόγηση του παιδοψυχιάτρου η οποία περιλαμβάνει το ψυχιατρικό προφίλ του μαθητή, όπως αυτό προκύπτει από τυπικές και άτυπες δοκιμασίες (αναφέρονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο

συγκεκριμένος μαθητής σε διάφορους τομείς, οι δυνατότητές του, πιθανές προτάσεις για την αντιμετώπισή τους και προτάσεις για το σχεδιασμό του(Ε.Ε.Π.), τη φαρμακευτική ή άλλη αναγκαία υποστήριξη με βάση τη γνωμάτευση και τέλος τις πληροφορίες για τη στάση του οικογενειακού περιβάλλοντος ως προς το πρόβλημα του μαθητή.

Για τη συγκέντρωση των στοιχείων που απαρτίζουν την έκθεση του παιδοψυχιάτρου απαιτούνται ατομικές συνεδρίες με το μαθητή και την οικογένειά του, συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς σε περίπτωση που ο μαθητής παρακολουθεί εκπαιδευτικό πρόγραμμα και τη διεξαγωγή τυπικών δοκιμασιών και συστηματική καταγραφή των στοιχείων που παρατηρούνται κατά τη διάρκεια των συνεδριών.

Ο παιδοψυχίατρος καταχωρίζει τα δεδομένα της ψυχιατρικής εξέτασης, όπως και τις δοκιμασίες που χρησιμοποίησε, μαζί με τα αποτελέσματα (γνωμάτευση και φαρμακευτική υποστήριξη) στο φάκελο του μαθητή. Μέσα σε αυτόν καταχωρίζονται, επίσης, οι ημερομηνίες της εξέτασης και της προγραμματισμένης επανεξέτασης, το ιστορικό της φαρμακευτικής θεραπείας (φάρμακα, διάρκεια λήψης, έναρξη, λήξη, προτάσεις αλλαγής φαρμάκων). Περιγράφεται, συνοπτικά, το ψυχιατρικό προφίλ του μαθητή και προτείνονται συγκεκριμένες υποστηρικτικές παρεμβάσεις που θα πρέπει να περιληφθούν στο σχεδιασμό των εξατομικευμένων διδακτικών προγραμμάτων. Όπου κρίνεται αναγκαίο προτείνεται η ένταξη του μαθητή σε κατάλληλο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή πλαίσιο και η παροχή προγραμμάτων συμβουλευτικής για την οικογένεια.

Για τη σύνταξη έκθεσης μετά από ψυχολογική αξιολόγηση την οποία διενεργεί ο ψυχολόγος, απαιτείται αρχικά συγκέντρωση των δεδομένων που αφορούν στο άτομο βάσει συγκεκριμένων ψυχολογικών διαγνωστικών κριτηρίων και τυποποιημένων δοκιμασιών μετά μια λεπτομερή περιγραφή των δυνατοτήτων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζει σε διάφορους τομείς (γνωστικό- συναισθηματικό), περιγραφή της συμπεριφοράς του ατόμου μέσα και έξω από το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον και τέλος περιγραφή των αντιδράσεων του οικογενειακού και του σχολικού περιβάλλοντος του ατόμου ως προς το πρόβλημά του.

Η συγκέντρωση των στοιχείων που απαρτίζουν την ψυχολογική έκθεση γίνεται με ατομικές συνεντεύξεις και συνεργασία με το άτομο και με το γονέα, συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, όταν το άτομο αυτό παρακολουθεί εκπαιδευτικό πρόγραμμα και διεξαγωγή δοκιμασιών και συστηματική καταγραφή των στοιχείων που παρατηρούνται κατά τη διάρκεια των συνεδριών.

Ο ψυχολόγος που υπηρετεί στο Κ.Δ.Α.Υ. καταχωρίζει τα δεδομένα της ψυχολογικής αξιολόγησης, τα κριτήρια αξιολόγησης που χρησιμοποίησε και τα συμπεράσματα που εξήγαγε στον ατομικό φάκελο του μαθητή. Μέσα σε αυτόν καταχωρίζονται, επίσης, η ημερομηνία της πρώτης ψυχολογικής εξέτασης του ατόμου, οι συνεντεύξεις με τους γονείς, οι συνεργασίες με τους εκπαιδευτικούς και η ημερομηνία επανεξέτασης. Περιγράφεται, συνοπτικά, το ψυχολογικό προφίλ του μαθητή και προτείνονται συγκεκριμένες ψυχολογικές υποστηρικτικές παρεμβάσεις για το σχεδιασμό και την εφαρμογή του εξατομικευμένου διδακτικού προγράμματος. Όπου κρίνεται αναγκαίο, προτείνεται η ένταξη του μαθητή σε συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και η παροχή προγραμμάτων συμβουλευτικής για τους γονείς και την οικογένεια.

Η διαδικασία της αξιολόγησης ολοκληρώνεται, κατά περίπτωση, με την αξιολόγηση του φυσικοθεραπευτή, του λογοθεραπευτή, του ειδικού στη νοηματική γλώσσα και του ειδικού στην κινητικότητα τυφλών. Οι εν λόγω αξιολογήσεις διεξάγονται μετά από εντολή του προϊσταμένου και σε εξατομικευμένη βάση, σύμφωνα με τη διαδικασία που ακολουθείται στην εκπαιδευτική και ψυχολογική αξιολόγηση.

3.4.4. Αρχείο ατομικών φακέλων

Σε κάθε Κ.Δ.Α.Υ. τηρείται αρχείο που περιλαμβάνει τους ατομικούς φακέλους των ατόμων που αξιολογούνται μετά από παραπομπή σε αυτό ή ανίχνευση. Ο ατομικός φάκελος περιλαμβάνει συνοπτικό οικογενειακό και κοινωνικό ιστορικό του μαθητή, γνωμάτευση για το είδος και το βαθμό της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής ανάγκης, εισήγηση για την εγγραφή, κατάταξη ή μεταγραφή στην κατάλληλη σχολική μονάδα και αξιολογική έκθεση που αφορά στη μαθησιακή εξέλιξη του μαθητή.

Επίσης περιλαμβάνει εισηγήσεις που αφορούν την κατάρτιση του κατάλληλου παρεμβατικού εκπαιδευτικού προγράμματος, την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης και ενημέρωσης προς τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς ή τους ασκούντες τη γονική μέριμνα, εισήγηση για το είδος των αναγκαίων τεχνικών υποστηρικτικών βοηθημάτων και οργάνων,

για την αντικατάσταση των γραπτών δοκιμασιών με προφορικές ή άλλης μορφής εξετάσεις για τους μαθητές που φοιτούν στις συνήθεις τάξεις. Ακόμη αναφέρονται όλες τις δοκιμασίες που έχουν χορηγηθεί στο μαθητή από το δάσκαλο της τάξης του, περιγραφική αξιολόγηση παραπομπής του μαθητή από το δάσκαλο της τάξης του, την απάντηση του Κ.Δ.Α.Υ. στο σχολείο και στους έχοντες τη γονική μέριμνα του ατόμου με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και τέλος οι περιοδικές αξιολογήσεις των μαθητών και των εκπαιδευτικών παρεμβατικών προγραμμάτων από τους ειδικούς του Κ.Δ.Α.Υ. και οτιδήποτε άλλο αφορά στο μαθητή.

Η γραπτή και προφορική ενημέρωση για το περιεχόμενο του φακέλου γίνεται στον έχοντα τη γονική μέριμνα του μαθητή κατά τη διάρκεια ειδικής συνεδρίασης του Κ.Δ.Α.Υ. Τη συνάντηση καθορίζει ο προϊστάμενος του Κ.Δ.Α.Υ. σε επικοινωνία με τον έχοντα τη γονική μέριμνα. Στη συνάντηση μπορούν να μετέχουν και μέλη της ειδικής εκπαιδευτικής ομάδας που θα θεωρηθεί απαραίτητο από τον προϊστάμενο του Κ.Δ.Α.Υ. να παρευρεθούν.

Το περιεχόμενο των φακέλων διατηρείται και σε ηλεκτρονική μορφή, είναι απόρρητο και προσβάσιμο από το εκπαιδευτικό και ειδικό εκπαιδευτικό προσωπικό του Κ.Δ.Α.Υ. Η γνωμάτευση, οι οδηγίες αντιμετώπισης και το ατομικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα χορηγούνται, μόνο, στους έχοντες τη γονική μέριμνα του μαθητή και στους καθ' ύλη αρμόδιους της σχολικής μονάδας στην οποία φοιτά ο μαθητής.

Οι δραστηριότητες για την υποστήριξη των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και των οικογενειών τους και η εκπαιδευτική παρέμβαση αποσκοπούν στο να βοηθήσουν τα άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, με απότερω σκοπό να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, να βελτιώσουν τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους, ώστε να καταστεί δυνατή η ένταξή τους στο κοινό εκπαιδευτικό σύστημα και να αποκτήσουν τα απαραίτητα εφόδια για την επαγγελματική τους εξέλιξη, για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία και την ενσωμάτωσή τους στην κοινωνία. Για την υλοποίηση των στόχων αυτών το Κ.Δ.Α.Υ. αναπτύσσει τα εξής προγράμματα υποστήριξης και εκπαιδευτικής παρέμβασης:

→ Προγράμματα έγκαιρης εκπαιδευτικής παρέμβασης για παιδιά προσχολικής ηλικίας

Τα προγράμματα έγκαιρης (πρώιμης) εκπαιδευτικής παρέμβασης για παιδιά προσχολικής ηλικίας απευθύνονται σε παιδιά που δεν έχουν ενταχθεί σε κάποιο ειδικό πρόγραμμα ή για την περίπτωση των οποίων δεν υπάρχουν στην περιοχή του Κ.Δ.Α.Υ. κατάλληλα ειδικά προγράμματα. Τα προγράμματα αυτά καταρτίζονται με απόφαση του

εκπαιδευτικού και του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού του Κ.Δ.Α.Υ. και προσφέρονται ατομικά στο παιδί και στην οικογένειά του. Υλοποιούνται είτε στην έδρα του Κ.Δ.Α.Υ. είτε με τη μορφή της κατ' οίκον παροχής. Τα εξατομικευμένα προγράμματα παρέμβασης θέτουν μακροπρόθεσμους και βραχυπρόθεσμους στόχους για τους γονείς και τα παιδιά και καταρτίζονται από τους υπεύθυνους των προγραμμάτων έγκαιρης παρέμβασης, βάσει των πλαισίων που έχουν δοθεί κατά τη διαδικασία αξιολόγησης των παιδιών. Την ευθύνη για την υλοποίηση των προγραμμάτων έγκαιρης παρέμβασης έχουν οι εκπαιδευτικοί των Κ.Δ.Α.Υ., μετά από ειδική επιμόρφωση ή άλλοι ειδικοί του Κ.Δ.Α.Υ., οι οποίοι έχουν επιμορφωθεί ειδικά στον τομέα της έγκαιρης παρέμβασης και της συμβουλευτικής των γονέων.

Κύριος στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι να εξοικειωθούν οι γονείς και η οικογένεια με το πρόβλημα του παιδιού τους, να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση και να παρέχουν τις απαραίτητες διευκολύνσεις για την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και τη συμμετοχή του στη ζωή της οικογένειας, όπως και την προετοιμασία του για την προσχολική και τη σχολική εκπαίδευση. Ο υπεύθυνος του προγράμματος συναντάται, περιοδικά (μία φορά την εβδομάδα), με το παιδί και την οικογένεια ενώ πραγματοποιεί και ομαδικές συναντήσεις συμβουλευτικής υποστήριξης με όλους τους γονείς που συμμετέχουν στο πρόγραμμα έγκαιρης παρέμβασης. Στις ομαδικές συναντήσεις μπορεί να συνδράμουν, όταν κριθεί αναγκαίο από τον υπεύθυνο, και άλλα μέλη του Κ.Δ.Α.Υ. και κυρίως ο ψυχολόγος και ο κοινωνικός λειτουργός.

Τα προγράμματα αυτά αξιολογούνται, ετησίως, από την διεπιστημονική ομάδα του Κ.Δ.Α.Υ. σε ειδική συνεδρία στην οποία εισηγητής είναι ο υπεύθυνος της έγκαιρης παρέμβασης.

→ **Προγράμματα συμβουλευτικής γονέων και οικογένειας**

Τα Κ.Δ.Α.Υ., αξιολογώντας τις ανάγκες των μαθητών της περιφέρειάς τους, σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα συμβουλευτικής γονέων μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Την κύρια ευθύνη για την υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων έχει ο ψυχολόγος του Κ.Δ.Α.Υ., ο οποίος συνεπικουρείται στο έργο του από τον εκπαιδευτικό και τον κοινωνικό λειτουργό του Κ.Δ.Α.Υ. καθώς, επίσης, και από όποιον άλλον ειδικό κριθεί απαραίτητο.

Εκτός των γενικών στόχων της συμβουλευτικής γονέων, που περιγράφονται στα προγράμματα έγκαιρης παρέμβασης και οι οποίοι ισχύουν και για τα προγράμματα αυτά, ένας πολύ βασικός στόχος είναι και η ενδυνάμωση των γονέων και των ατόμων με αναπηρία προκειμένου να συμμετέχουν ενεργά και συνεταιρικά με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, ώστε να επιτευχθεί η ισότιμη ένταξη των ατόμων με αναπηρία / ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σχολείο και στην κοινωνία. Τα προγράμματα συμβουλευτικής γονέων υλοποιούνται με ατομικές ή ομαδικές συναντήσεις του ψυχολόγου με τους γονείς σε τακτά χρονικά διαστήματα.

→ **Προγράμματα υποστήριξης των μαθητών με αναπηρία**

Τα Κ.Δ.Α.Υ. στηρίζουν συστηματικά τους μαθητές με αναπηρία της περιφέρειάς τους. Για το σκοπό αυτό συνεργάζονται με τους σχολικούς συμβούλους της ειδικής αγωγής και όλους τους εμπλεκόμενους στην εκπαίδευση των ΑμεΑ. Αξιολογούν και κατατάσσουν τους μαθητές στην κατάλληλη σχολική βαθμίδα, παρακολουθούν περιοδικά την πρόοδο των μαθητών αυτών και παρέχουν στήριξη.

Επίσης προτείνουν την κατάλληλη εξεταστική μέθοδο για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες της περιφέρειάς τους. Γενικά, μεριμνούν για την παροχή όλων των θεσμοθετημένων διευκολύνσεων που προβλέπονται από τις ισχύουσες διατάξεις για τους μαθητές της περιφέρειάς τους.

→ Προγράμματα υποστήριξης των εκπαιδευτικών των τάξεων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Τα Κ.Δ.Α.Υ. σχεδιάζουν, ετησίως, προγράμματα ευαισθητοποίησης για τους εκπαιδευτικούς της περιφέρειάς τους. Επίσης, σχεδιάζουν και υλοποιούν, σε συνεργασία με τους σχολικούς συμβούλους ειδικής αγωγής, προσχολικής αγωγής και πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τους προϊσταμένους των διευθύνσεων και γραφείων εκπαίδευσης, τους διευθυντές των σχολείων και τους εκπαιδευτικούς προγράμματα συστηματικής στήριξης των μαθητών με αναπηρία / ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ειδικά αυτών που είναι ενταγμένοι στις συνήθεις σχολικές μονάδες. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί στα Τμήματα Ένταξης υποστηρίζονται από τον εκπαιδευτικό του Κ.Δ.Α.Υ., ώστε να εφαρμόζουν τις κατάλληλες μεθόδους διδασκαλίας και να εξασφαλίζουν το κατάλληλο περιβάλλον μάθησης για τους μαθητές με αναπηρία.

Την ευθύνη για την υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών έχει ο εκπαιδευτικός της αντίστοιχης βαθμίδας του Κ.Δ.Α.Υ., ο οποίος για το σκοπό αυτό επισκέπτεται περιοδικά (μία φορά την εβδομάδα) με τη μορφή του ειδικού «περιπατητικού εκπαιδευτικού», τα σχολεία της περιφέρειάς του. Ο εκπαιδευτικός αυτός προσφέρει συστηματική στήριξη στους μαθητές και κυρίως σε αυτούς που είναι ενταγμένοι στη συνηθισμένη σχολική τάξη.

3.4.5 Πληροφόρηση

Τα Κ.Δ.Α.Υ. αποτελούν πηγή έγκυρης ενημέρωσης και πληροφόρησης για όλα τα θέματα που αφορούν στα ΑμεΑ. Στο πλαίσιο αυτό, λειτουργούν ως διαμεσολαβητικό δίκτυο μεταξύ των υπηρεσιών εκπαίδευσης και υγείας- πρόνοιας και των ΑμεΑ. Επίσης, ο ειδικός στον επαγγελματικό προσανατολισμό των τυφλών παρέχει συμβουλευτική επαγγελματικού προσανατολισμού σε τυφλούς μαθητές και νέους και στις οικογένειές τους, πληροφορεί τα τυφλά άτομα για προκηρύξεις θέσεων εργασίας και φροντίζει για την προετοιμασία τους και τη συμμετοχή τους στους σχετικούς διαγωνισμούς.

στο Κ.Δ.Α.Υ. της Νομαρχίας Αθηνών και του νομού Θεσσαλονίκης:

- α) ένας (1) εκπαιδευτικός προσχολικής αγωγής,
- β) ένας (1) εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης,
- γ) ένας (1) εκπαιδευτικός δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,
- δ) δύο (2) θεραπευτές του λόγου,
- ε) τρεις (3) ψυχολόγοι,
- στ) ένας (1) παιδοψυχίατρος,
- ζ) δύο (2) φυσικοθεραπευτές,
- η) τέσσερις (4) κοινωνικοί λειτουργοί.

3.5 Το δικαίωμα στην εργασία

Διανύουμε μια εποχή που έχουν συντελεστεί σημαντικές μεταβολές στον τρόπο που η ελληνική πολιτεία και η ελληνική κοινωνία προσεγγίζουν τα ζητήματα της αναπηρίας. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης προσβάσιμων στα άτομα με αναπηρία και προσανατολισμένων στις ιδιαίτερες ανάγκες τους, συντελεί στη βελτίωση των δεξιοτήτων τους και διευκολύνει την προώθηση και την ένταξή τους

στην αγορά εργασίας. Σε αυτό θα πρέπει να προστεθεί η δυνατότητα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας, μέσα από την παροχή προγραμμάτων επιδοτούμενης απασχόλησης, τα οποία επιτυγχάνουν την διασύνδεση της κατάρτισης με την αγορά εργασίας.

Μεγάλη σημασία για την ένταξη στην αγορά εργασίας ατόμων με αναπηρία έχει και η στάση των εργοδοτών, στην οποία πολλές φορές εμπεριέχονται στερεότυπα και προκαταλήψεις. Επίσης, δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης εργοδοτών και επαγγελματιών φορέων, ευρύτερου κοινού αλλά και φορέων που συμμετέχουν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών απασχόλησης, συμβάλλουν σημαντικά στη προώθηση της απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία.

Στο πλαίσιο αυτό, έχει αναγνωριστεί η ανάγκη της συστράτευσης των τοπικών φορέων και κυρίως της Αυτοδιοίκησης για την ολοκληρωμένη προσέγγιση και αντιμετώπιση του ζητήματος που αφορά την τοπική δημοκρατία και δικαιοσύνη, την ίση συμμετοχή στις ευκαιρίες από όλους, τόσο των ευπαθών όσο και των μη ευπαθών κοινωνικών ομάδων.

Η προσβασιμότητα είναι το βασικό προαπαιτούμενο για την εξασφάλιση της ισότητας των πολιτών, διασφαλίζοντας το δικαίωμα κάθε ενός στις προσωπικές επιλογές, στην αυτονομία και στην αξιοπρέπεια.

Όπως γίνεται αντιληπτό κάθε ομάδα έχει τις δικές της δυσκολίες και ιδιαιτερότητες. Τα προγράμματα που εκπονούνται προσαρμόζονται και εφαρμόζονται ανάλογα. Όλα τα προγράμματα κατάρτισης έχουν ένα και μοναδικό σκοπό, να εφοδιάσουν το άτομο με εκείνα τα εφόδια που θα το βοηθήσουν όταν φτάσει σε εκείνο το σημείο της ωρίμανσης να μπορέσει να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο από το οποίο είχε αποκοπεί κατά τη περίοδο της εκπαίδευσής του στο οποίο τελικά ανήκε.

Η ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο, σε όποιο βαθμό αυτή συντελεστεί, είναι και η επιτυχία των προγραμμάτων κατάρτισης.

3.5.1. Επαγγελματική και ειδική επαγγελματική κατάρτιση.

Λέγοντας Επαγγελματική Κατάρτιση, εννοούμε το σύνολο των γνώσεων θεωρητικών, τεχνικών και γενικών, οι οποίες θα βοηθήσουν το άτομο να ανταπεξέλθει στα καθημερινά προβλήματα του επαγγελματικού χώρου. Στα άτομα με νοητική υστέρηση η αφομοίωση των θεωρητικών γνώσεων είναι περιορισμένη και για το λόγο αυτό, η κατάρτιση βασίζεται σε μεγαλύτερο ποσοστό στην απόκτηση πρακτικών δεξιοτήτων.

Η επαγγελματική κατάρτιση για τα άτομα με νοητική υστέρηση, ήρθε να διαψεύσει όλους εκείνους που πίστευαν ότι τα άτομα αυτά δεν είχαν καμία πιθανότητα να εργαστούν. Η πρώτη διάψευση ήρθε από την Ολλανδία, όταν μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο μια μεγάλη εταιρεία ηλεκτρικών, προσέλαβε και εκπαιδευσε έναν αριθμό ατόμων για διάφορες εργασίες οι οποίες δεν απαιτούσαν ιδιαίτερες γνώσεις. Όσο όμως απλές και να ήταν οι εργασίες αυτές η εκπαίδευσή τους βασίστηκε σε ορισμένες αρχές τις οποίες έπρεπε να καταστήσουν :

- Αρχή πρώτη: Συνεργασία με τους άλλους
- Αρχή δεύτερη: Κατανόηση της λεκτικής εντολής
- Αρχή τρίτη: Εκτέλεση της εντολής
- Αρχή τέταρτη: Διάρκεια παραμονής στο χώρο
- Αρχή πέμπτη: Ακρίβεια στο χρόνο προσέλευσης και αποχώρησης
- Αρχή έκτη: Τάξη στο χώρο εργασίας
- Αρχή έβδομη: Τήρηση κανόνων ασφαλείας για τους ίδιους και τους άλλους
- Αρχή όγδοη: Ποιότητα εκτελούμενου έργου

- ο Αρχή ένατη: Παραγωγή ανάλογα με τις ικανότητες και τις δυνατότητές του

Η μορφή που αναφέρθηκε, δηλαδή η εκπαίδευση κατά τη διάρκεια εργασίας είναι και η πρώτη μορφή επαγγελματικής κατάρτισης εξετάζοντας την επαγγελματική εκπαίδευση δια μέσου των αιώνων (μάστοροι-βοηθοί-μάστοροι). Η ειδική επαγγελματική κατάρτιση απευθύνεται σε όλα εκείνα τα άτομα που δε μπορούν λόγω νοητικής υστέρησης να ακολουθήσουν την κανονική επαγγελματική εκπαίδευση.

Λέγοντας Ειδική Επαγγελματική Κατάρτιση εννοούμε το σύνολο των γνώσεων θεωρητικών, τεχνικών και γενικών, οι οποίες θα βοηθήσουν το άτομο να ανταπεξέλθει στα καθημερινά προβλήματα του επαγγελματικού χώρου. Η ειδική επαγγελματική κατάρτιση απευθύνεται σε όλα εκείνα τα άτομα που δε μπορούν λόγω νοητικής υστέρησης και άλλων τυχόν δυσκολιών να ακολουθήσουν την κανονική επαγγελματική εκπαίδευση. Η επιθυμία των ατόμων με νοητική ανεπάρκεια να ενταχθούν στην οικονομική ζωή της χώρας είναι αναφαίρετο και με νόμο κατοχυρωμένο δικαίωμα.

Επειδή κανείς δε μπορεί στη σύγχρονη κοινωνία να εργασθεί χωρίς κάποια επαγγελματική κατάρτιση για το λόγο αυτό πρέπει να τύχει επαγγελματικής κατάρτισης. Επί πρόσθετα η επαγγελματική κατάρτιση θα τον βοηθήσει για τη σωστότερη ένταξη μειώνοντας την αποτυχία σε ελάχιστο βαθμό.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η επαγγελματική κατάρτιση σε άτομα με νοητική υστέρηση αποβλέπει στην παροχή ίσων ευκαιριών για εκπαίδευση και έχει ως σκοπό να εντάξει τα άτομα αυτά στο κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι με τον πλέον ομαλό τρόπο. Η επαγγελματική κατάρτιση παρέχεται από δημόσια κέντρα κατάρτισης ή μη κερδοσκοπικούς φορείς. Η επιλογή των αντικειμένων κατάρτισης γίνεται μέσα από τρεις χιλιάδες περίπου επαγγέλματα με κριτήρια κυρίως εκπαιδευτικά.

Τέτοια αντικείμενα ή επαγγέλματα είναι αυτά που δίνουν περισσότερες ευκαιρίες για την ανάπτυξη των δυνατοτήτων τους, π.χ η Πηλοπλαστική βοηθά το άτομο να μην απογοητευθεί από πρόσκαιρη αποτυχία διότι ο πηλός σαν υλικό είναι εύκολο υλικό ανακυκλώσιμο. Η υφαντική βοηθά στο συγχρονισμό των κινήσεων ματιών-χειριού-ποδιού και ούτω καθεξής. Ακόμη γίνεται εκλογή σε επαγγέλματα που βοηθούν το άτομο να αναπτύξει τη συνεργασία με άλλους ή ακόμη να εργάζεται μόνος του κ.λ.π. Η διάρκεια της εκπαίδευσης είναι περίπου ο διπλάσιος ή και μεγαλύτερος χρόνος από ότι κάνει ένας άλλος νέος για να εκπαιδευτεί.

Τέλος μέσα από την επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων με νοητική υστέρηση προωθούνται α)οι επαγγελματικοί στόχοι και β)οι κοινωνικοί στόχοι .Η ταυτόχρονη επίτευξη των δύο αυτών στόχων είναι ο ακρογωνιαίος λίθος για την επιτυχή επαγγελματική ένταξη του ατόμου. Η ένταξη του νέου σε ένα πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης προηγείται μια αξιολόγηση που έχει σκοπό να εξακριβώσει το βαθμό ωρίμανσης του νέου και τη δυνατότητα που έχει να παρακολουθήσει τα διάφορα προγράμματα που λειτουργούν στο Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Η ομάδα εκλογής αποτελείται από τον ψυχολόγο, τον κοινωνικό λειτουργό και τον ειδικό παιδαγωγό ή άλλον εξειδικευμένο επαγγελματία και διερευνά τα παρακάτω επίπεδα:

- Γνωστικό (σχολικές γνώσεις)
- Πρακτικές δεξιότητες (αδρή-λεπτή κίνηση)
- Κατανόηση εντολών
- Γενικές γνώσεις
- Ικανότητα για παροχή ατομικών στοιχείων

Μετά την εισαγωγή του στο πρόγραμμα ο νέος τοποθετείται σε ένα εργαστήριο για μια δοκιμαστική περίοδο 3 μηνών κατά τη διάρκεια της οποίας ο εκπαιδευτής παρατηρεί, καταγράφει και συζητά με άλλα μέλη της επιστημονικής ομάδας (ψυχολόγο, κοινωνικό λειτουργό, ειδικό παιδαγωγό, γιατρό) την πρόοδο και τη

συνέχιση ή όχι της φοίτησής του. Το γενικό πρόγραμμα που ακολουθεί ο νέος προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες ή τις ανάγκες του. Η φοίτηση είναι καθημερινή. Η συνεργασία της οικογένειας με το Κέντρο είναι αναγκαία και απαραίτητη. Ακόμη προγραμματίζεται η παρακολούθηση από τον ψυχολόγο ή τον γιατρό εφόσον υπάρξει αναγκαιότητα.

Πριν το πέρας της φοίτησης και πριν φθάσει το όριο ηλικίας (18-25 ετών) η ομάδα προτείνει το νέο για μαθητεία εφόσον έχει αποκτήσει τη δεοντολογία του εργαζόμενου γενικώς, δηλαδή τήρηση των παραπάνω αρχών. Κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής κατάρτισης δίνεται στο νέο η δυνατότητα να παρακολουθήσει και διάφορα εμπλουτιστικά προγράμματα (Η/Υ, γυμναστική, μουσική, αθλοπαιδιές κ.λ.π). Η συμμετοχή του νέου στα εμπλουτιστικά προγράμματα τον βοηθούν ώστε να οργανώσει αργότερα τον ελεύθερο χρόνο εκτός του Κέντρου. Του ανοίγουν δηλαδή προοπτικές για συμμετοχή σε δραστηριότητες στη γειτονιά που μένει ή ακόμη σε άλλη περιοχή κάνοντας χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς. Η αναγκαιότητα της σωστής οργάνωσης του ελεύθερου χρόνου είναι πάρα πολύ σημαντικό στοιχείο για τη ζωή του νέου.

3.5.2 Η πρόσβαση στην εργασία

Το Σύνταγμα της Ελλάδας κατοχυρώνει συγκεκριμένα το δικαίωμα για εργασία των ατόμων με αναπηρίες, ενώ έχει προταθεί σχέδιο νόμου με σκοπό την προσαρμογή της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων στις σχετικές οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Παρ' όλα αυτά η νομοθεσία αυτή δεν έχει ακόμα υιοθετηθεί.

Υπάρχουν ειδικές ομάδες που αξιολογούν την ικανότητα για εργασία και απαρτίζονται κυρίως από ιατρικό προσωπικό το οποίο κάποιες φορές δεν είναι κατάλληλα εκπαιδευμένο ώστε να αξιολογήσει ουσιαστικά την ικανότητα για εργασία.

Η Ελλάδα έχει δεχθεί στήριξη από την Ε.Ε. για την ανάπτυξη προγραμμάτων που προωθούν τις δυνατότητες εργασίας για τα άτομα με αναπηρίες. Ωστόσο, ιδρύονται τοπικές δομές με σκοπό να στηρίζουν την ενσωμάτωσή τους αλλά δεν έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές ως προς την ενίσχυση των δυνατοτήτων εργασίας ειδικότερα για τα άτομα με νοητική καθυστέρηση.

Σύμφωνα με διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, λίγα άτομα με νοητική υστέρηση έχουν προσληφθεί για εργασία μέσω των κρατικών ενισχύσεων και των κινήτρων για απασχόληση στην ελεύθερη αγορά εργασίας. Επιπλέον δεν υπάρχει νομοθεσία ή πολιτική που να προωθεί την υποστηριζόμενη εργασία. Τα ήδη υπάρχοντα προγράμματα που προσφέρουν στήριξη στα άτομα με νοητική καθυστέρηση στην αγορά εργασίας λειτουργούν μέσω των μη κυβερνητικών οργανώσεων και μπορούν να εξυπηρετήσουν μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό του πληθυσμού.

Προστατευμένα εργαστήρια τα οποία έχουν ιδρυθεί από μη κυβερνητικές οργανώσεις, προσφέρουν εκπαίδευση και απασχόληση σε άτομα με νοητική υστέρηση αλλά χωρίς μεγαλύτερη στήριξη τα άτομα αυτά έχουν ελάχιστες δυνατότητες μετάβασης από την προστατευμένη εργασία στην ελεύθερη αγορά.

Ο ρυθμός ανεργίας των ατόμων με αναπηρίες είναι σχεδόν διπλάσιος από αυτόν των ατόμων χωρίς αναπηρίες με πολύ υψηλή πιθανότητα να εξελιχθούν σε μακροχρόνια ανέργους. Το ποσοστό ανεργίας των ΑμεΑ είναι περίπου 16% με περίπου το 43% των ανέργων να είναι εκτός εργασίας για περισσότερο από ένα έτος. Ακολουθώντας τον γενικό κανόνα, οι ανάπηρες γυναίκες πλήττονται περισσότερο από την ανεργία.

3.5.3. Διεθνείς Κανονισμοί και Υποχρεώσεις

Η Ελλάδα έχει ήδη επικυρώσει τις περισσότερες από τις κύριες διεθνείς συμβάσεις που αφορούν στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και την εργασία για τα άτομα με νοητική καθυστέρηση. Έχει προσυπογράψει το Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα στις 5 Αυγούστου 1997, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτικά Δικαιώματα στις 16 Αυγούστου 1985.

Έχει επικυρώσει τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού την 1 Μαΐου 1993, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών στις 28 Νοεμβρίου 1953, τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη τον Ιούνιο του 1984 και υπέγραψε τον Αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη στις 3 Μαΐου 1996.

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει ακόμη και τις οχτώ κύριες συμβάσεις του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ΔΟΕ) καθώς και τη συνθήκη αυτού του οργανισμού που αφορά στον Επαγγελματικό Προσανατολισμό και στην Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού 1975 και τη συνθήκη που αφορά στην Επαγγελματική Αποκατάσταση και Εργασία 1983.

3.5.4. Νομοθεσία για την εργασία σε Εθνικό επίπεδο

Σύμφωνα με το άρθρο 21 του αναθεωρημένου Συντάγματος, οι πολίτες με αναπηρίες έχουν δικαίωμα στην εργασία και σε ρυθμίσεις που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Επιπλέον όλοι οι εργαζόμενοι έχουν το δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας.

Σύμφωνα με το Ν. 1426/84, ο οποίος επικυρώνει τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, κάθε άτομο με αναπηρία έχει δικαίωμα στην επαγγελματική και κοινωνική επαναπροσαρμογή, ανεξάρτητα από την αιτία και τη φύση της αναπηρίας του. Τα τελευταία πέντε χρόνια η Ελλάδα έχει αναθεωρήσει ουσιαδώς τη νομοθεσία της ενάντια στις διακρίσεις, κυρίως για να συμμορφώσει τη νομοθεσία της με τις οδηγίες και τα δεδομένα της Ε.Ε. Σημαντικό είναι το σχέδιο νόμου σχετικά με την προστασία από τις Διακρίσεις το οποίο έχει κατατεθεί για ψήφιση στη Βουλή. Σύμφωνα με το εν λόγω σχέδιο νόμου, απαγορεύεται οποιαδήποτε διάκριση στην απασχόληση.

Στο σχέδιο νόμου υπάρχουν επίσης ορισμοί των άμεσων ή έμμεσων διακρίσεων οι οποίοι είναι σύμφωνοι με την Οδηγία για την Απασχόληση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το άρθρο 4 του σχεδίου νόμου προβλέπει ίσες ευκαιρίες στην παροχή υπηρεσιών συμπεριλαμβανόμενης της κατοικίας στα άτομα με αναπηρίες.

Ο βασικός τρόπος με τον οποίο η κυβέρνηση ενθαρρύνει την εργασία για τα άτομα αυτά, είναι μέσα από ένα σύστημα ποσόστωσης των προσλήψεων από τους εργοδότες που απασχολούν περισσότερο από 50 εργαζομένους. Πρόβλεψη έχει γίνει για τα άτομα με αναπηρίες να κατέχουν θέσεις εργασίας σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και σε οργανισμούς της τοπικής αυτοδιοίκησης καθώς και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ

4.1 Προγράμματα απασχόλησης.

Το Υπουργείο Ανάπτυξης στο πλαίσιο του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης του Επιχειρησιακού Προγράμματος “Ανταγωνιστικότητα” και του Προγράμματος “Ενίσχυση Επιχειρηματικότητας Ατόμων με Αναπηρίες” είχε προκηρύξει τρεις κύκλους χρηματοδοτικών ενισχύσεων για τη δημιουργία νέων και βιώσιμων μικρομεσαίων επιχειρήσεων από ανάπηρους που έχουν συμπληρώσει το 21ο έτος και δεν έχουν υπερβεί το 55ο. Το Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» απευθύνεται σε Άτομα με Αναπηρία, άνδρες και γυναίκες με μόνιμες βλάβες, ανικανότητες, αναπηρίες ή συνδυασμό των παραπάνω, οι οποίες προέρχονται από οποιοδήποτε άλλο λόγο εκτός της χρήσης οινοπνευματωδών ποτών ή τοξικών ουσιών και σχετίζονται με φυσική ανεπάρκεια και μόνο. Ειδικά για την περίπτωση των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας, δικαιούχοι είναι οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί του Ν.2716/99. Σύμφωνα με τον Κανονισμό Υλοποίησης του προγράμματος “Ενίσχυση Επιχειρηματικότητας Ατόμων με Αναπηρίες” δικαίωμα συμμετοχής σε αυτό έχουν Άτομα με Αναπηρία.

Τα δικαιούχα Άτομα με Αναπηρία πρέπει να τεκμηριώνουν την κατάστασή τους και ότι αυτή είναι χρονίζουσα με πρόσφατη (εκδοθείσα εντός των τελευταίων 3 ετών) απόφαση είτε της Υγειονομικής Επιτροπής του ΙΚΑ του Ν. 2643/1998, είτε της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης του τόπου κατοικίας τους, με την οποία να πιστοποιείται η πάθησή τους και το ποσοστό αναπηρίας τους, το οποίο απαραίτητα θα πρέπει να είναι ίσο ή ανώτερο του ποσοστού 50%. Στην απόφαση αυτή δε θα πρέπει να αναγράφεται ο χαρακτηρισμός «ανίκανος για κάθε βιοποριστική εργασία».

Άτομα με βαριές αναπηρίες (νοητική υστέρηση) συμμετέχουν στο πρόγραμμα εφόσον προσκομίσουν αποδεικτικό επιμέλειας, επιτροπείας ή δικαστική απόφαση ορισμού δικαστικού συμπαραστάτη, ο οποίος θα ασκεί τη διαχείριση της επιχείρησης. Ειδικά προγράμματα για τη νοητική υστέρηση, τον αυτισμό, τις βαριές ψυχοσωματικές και πολλαπλές αναπηρίες στη βάση ενιαίων κριτηρίων παροχής υπηρεσιών χρηματοδότησης και αξιολόγησης (άρθρο 17).

Σκοπός τους είναι εξασφάλιση για τις συγκεκριμένες κατηγορίες αναπήρων επαγγελματικής απασχόλησης είτε στην ελεύθερη αγορά εργασίας, είτε σε εναλλακτικές μορφές απασχόλησης, η δημιουργία προϋποθέσεων για αυτόνομη ή ημιαυτόνομη διαβίωση.

Η πρόληψη και καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού αποτελεί βασικό άξονα παρέμβασης του ΟΑΕΔ, που αποσκοπεί στην ένταξη, στην αγορά εργασίας των πληθυσμιακών ομάδων που απειλούνται από αυτόν.

Ο Κοινωνικός Αποκλεισμός αποτυπώνει το φαινόμενο του αποκλεισμού ενός αυξανόμενου αριθμού πληθυσμιακών ομάδων, τόσο από την αγορά εργασίας, όσο και ευρύτερα από την συμμετοχή τους «στο κοινωνικό γίγνεσθαι».

Η έκταση και η ταχύτητα των τεχνολογικών μεταβολών, που επέρχονται στους περισσότερους κλάδους της οικονομίας, οδηγούν σε μεγαλύτερη επιλεκτικότητα τις αγορές εργασίας και επομένως στην αύξηση των κινδύνων Κοινωνικού Αποκλεισμού. Ο Κοινωνικός Αποκλεισμός εμφανίζεται σαν χαρακτηριστικό κυρίως των περισσότερο τρωτών εργαζομένων ή εκείνων που θα προσαρμοστούν δυσκολότερα στις μεταβολές αυτές.

Ο ΟΑΕΔ στα πλαίσια των καθοριστικών παρεμβάσεων, που ασκεί στους τομείς του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, Κατάρτισης – Εκπαίδευσης και απασχόλησης του Εργατικού Δυναμικού της χώρας, παρεμβαίνει με το σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός εθνικού σχεδίου ενίσχυσης και ενσωμάτωσης των πληθυσμιακών ομάδων οι οποίες πλήττονται ή κινδυνεύουν από κοινωνικό αποκλεισμό όπως αναφέραμε παραπάνω. Επίσης προγράμματα υλοποιούν και διάφορα σωματεία όπως το Σωματείο Γονέων Κηδεμόνων και Φίλων Ατόμων με Αναπηρίες "Ερμής" το οποίο είχε πραγματοποιήσει οκτώ επιδοτούμενα προγράμματα κατάρτισης με στόχο την επαγγελματική κατάρτιση και την παροχή συνοδευτικών υπηρεσιών προς ένταξη στην αγορά εργασίας για άτομα με νοητική υστέρηση. Τα προγράμματα επιδοτούνται από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και απευθύνονται σε άτομα με νοητική υστέρηση άνω των 16 ετών. Πρόκειται για προγράμματα που αφορούν σε:

- Κατάρτιση συνοδών σχολικών αυτοκινήτων
- Κατάρτιση στην διαχείριση αποθήκης
- Κατάρτιση στην παρασκευή μικρογευμάτων
- Κατάρτιση στην παροχή μικρογευμάτων
- Καλλιέργεια συσκευασία βοτάνων
- Κομποστοποίηση
- Τραπεζοκόμοι
- Υπηρεσίες γραφείου

Τα προγράμματα διεξήχθησαν στο πιστοποιημένο και Εξειδικευμένο Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης του ΕΡΜΗ (πρώην Αμερικάνικη Βάση Ελληνικού), βασισμένα σε σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους, προκειμένου οι καταρτιζόμενοι να αναπτύξουν τις απαιτούμενες δεξιότητες για την κοινωνική και επαγγελματική τους ενσωμάτωση στη ζωή.(NEOSI.GR 05/04/2006)

4.2 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης & Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης 2000-2006 (ΕΠΕΑΕΚ)

Το ΕΠΕΑΕΚ είναι το επιχειρησιακό πρόγραμμα το οποίο σχεδιάστηκε για την εκπαίδευση και την αρχική επαγγελματική κατάρτιση με στόχο να ανταποκριθεί η Ελλάδα στις προκλήσεις που διαμορφώνονται διεθνώς με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, μετατρέποντας τις σε ευκαιρίες ανάπτυξης και ποιότητας ζωής.

Είναι ένα από τα 24 προγράμματα του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (2000-2006) για την Ελλάδα και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ, Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης – ΕΤΠΑ κατά 75 % και από το Ελληνικό Δημόσιο κατά 25 %). Αρμοδιότητα της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του ΕΠΕΑΕΚ είναι να ακολουθεί και να εφαρμόζει το Ν. 2860/2000, έτσι ώστε να εξασφαλίζονται η επάρκεια, η ορθολογικότητα και η διαφάνεια στην εφαρμογή του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

Το παρόν Επιχειρησιακό Πρόγραμμα εστιάζει περισσότερο προς την αγορά εργασίας. Δρομολογούνται δηλαδή μέτρα πάνω στους βασικούς άξονες πολιτικής του ΕΚΤ, που επιδιώκει να ενισχύσει την ανάγκη ο άνθρωπος να μάθει πώς να ευαισθητοποιείται, να κοινωνικοποιείται και να δημιουργεί, με απώτερο σκοπό την πρόληψη και καταπολέμηση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

4.2.1. Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

Το ΕΠ εντάσσεται δομικά στον άξονα «Ανθρώπινοι Πόροι» του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ) 2000 – 2006. Οι παρεμβάσεις του ΕΠ στοχεύουν στην αντιμετώπιση της ανεργίας, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, ενώ συνδέονται άμεσα και με την εθνική πολιτική απασχόλησης (ΕΣΔΑ), η οποία εστιάζεται σε 3 πρωταρχικούς στόχους:

1^ο Πλήρης απασχόληση.

2^ο Ποιότητα και παραγωγικότητα της εργασίας.

3^ο Κοινωνική συνοχή και ενσωμάτωση.

Η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την επιβίωση των χωρών στο σύγχρονο περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από διεθνή ανταγωνισμό σε μία διεθνοποιημένη οικονομία.

Στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) 2005-2008 για την ανάπτυξη και την απασχόληση, η Ελλάδα όπως και κάθε κράτος- μέλος της ΕΕ, συγκεκριμενοποιεί τους εθνικούς στόχους έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις κατευθυντήριες γραμμές της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση (αναθεωρημένη στρατηγική της Λισσαβόνας).

Μέσω λοιπόν του ΕΠΜ 2005-2008 έχει τεθεί ως προτεραιότητα και η αύξηση της απασχόλησης, μείωση τις ανεργίας καθώς και αποτελεσματικότερη λειτουργία των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με μια σειρά από στοχευμένες δράσεις που περιορίζουν παράλληλα τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με νοητική υστέρηση.

4.2.2. Το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Το ΕΠΕΑΕΚ, αποτελεί μέρος ενός ολοκληρωμένου προγράμματος για την ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων , που αποσκοπεί κατά κύριο λόγο στην ενίσχυση του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας.

Το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα περιλαμβάνει τρεις βασικές βαθμίδες :

- Πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- Δευτεροβάθμια (υποχρεωτική – Γυμνάσιο, μεταυποχρεωτική – Ενιαίο Λύκειο & επαγγελματική εκπαίδευση)
- Τριτοβάθμια (Πανεπιστήμια, ΤΕΙ και άλλες παραγωγικές σχολές άλλων Υπουργείων)

Επίσης στα πλαίσια της παραπάνω διάρθρωσης λειτουργούν ειδικά Νηπιαγωγεία, Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια και λυκειακές τάξεις που απευθύνονται σε μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες όπως οι μαθητές με νοητική υστέρηση.

4.2.3. Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΠ.

Η εθνική στρατηγική ανάπτυξης της εκπαίδευσης αποτέλεσε τη βάση για το σχεδιασμό του παρόντος Επιχειρησιακού Προγράμματος. Επιχειρεί να αντιμετωπίσει τις αδυναμίες που παρουσιάζει το ελληνικό σύστημα, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις οι οποίες προβλέπεται να επηρεάσουν την ελληνική κοινωνία, όπως άλλωστε γίνεται και στις υπόλοιπες χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Όπως αναφέρεται στο Πεδίο Πολιτικής 2: Άξονας Προτεραιότητας 1 του ΕΠ είναι η προώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους

και ιδιαίτερα για όσους απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό (πολιτισμικές μειονότητες και άτομα με ειδικές ανάγκες).

Επίσης για την ορθή αντιμετώπιση των μαθητών με αναπηρίες από το εκπαιδευτικό σύστημα υλοποιούνται επιμορφωτικά προγράμματα με στόχο, στο μέτρο του δυνατού, την ένταξη αυτών των μαθητών στο εκπαιδευτικό σύστημα (mainstreaming), την επαγγελματική τους κατάρτιση και την ενίσχυση της δυνατότητάς τους για αυτόνομη διαβίωση.

Πιο συγκεκριμένα, για τους μαθητές με αναπηρίες προβλέπονται επιμορφωτικές δράσεις ορθής εκπαιδευτικής αντιμετώπισης με στόχο, όπου αυτό είναι δυνατό, την ομαλή ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα και την επαγγελματική εξέλιξή τους.

4.3.Βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα (μέτρο 1.1)

Ωφελούμενοι από το μέτρο 1.1 είναι μαθητές της υποχρεωτικής εκπαίδευσης με πολιτισμικές και γλωσσικές ιδιαιτερότητες, με μαθησιακά προβλήματα και αναπηρίες. Με την υλοποίηση των δράσεων του Μέρους επιχειρείται η βελτίωση των συνθηκών ένταξης στο εκπαιδευτικό σύστημα μαθητών προερχομένων από συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες οι οποίες απειλούνται από εκπαιδευτική ανισότητα, με σκοπό να προληφθεί η περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός τους από τη μαθησιακή διαδικασία. Στο Μέτρο εντάσσονται τέσσερις (4) ενέργειες οι οποίες είναι:

1^ο) ένταξη παιδιών με πολιτισμικές & γλωσσικές ιδιαιτερότητες στο εκπαιδευτικό σύστημα

2^ο) λειτουργία «σχολείων δεύτερης ευκαιρίας»

3^ο) έγκαιρη και συστηματική ανίχνευση, αξιολόγηση και υποστήριξη των μαθητών με μαθησιακά προβλήματα, προβλήματα λόγου και ομιλίας και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

4^ο) βελτίωση των συνθηκών εκπαίδευσης ατόμων με αναπηρίες. Η ενέργεια αυτή έχει ως στόχο την εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρίες (σωματικές αναπηρίες, νοητική καθυστέρηση κτλ.) και την όσο το δυνατόν καλύτερη ένταξη αυτών των ατόμων στις κύριες εκπαιδευτικές και εργασιακές δομές της χώρας. Ως εκ τούτου στο πλαίσιο τις ενέργειας :

- Προβλέπεται η εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και ενίσχυσης των ικανοτήτων και δεξιοτήτων των ατόμων με αναπηρίες (ΑΜΕΑ)

- Προωθείται η κατάλληλη αναδιάρθρωση και αναπροσαρμογή των αναλυτικών προγραμμάτων.

- Συνεχίζεται η εξειδίκευση του ειδικού εκπαιδευτικού προσώπου πάνω σε θέματα που αφορούν τους μαθητές των σχολείων τους.

- Πραγματοποιούνται προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών των κοινών σχολείων, ώστε να προσεγγίσουν διδακτικές μεθόδους και εκπαιδευτικές τακτικές για τους μαθητές με αναπηρίες που φοιτούν στα σχολεία τις πρωτοβάθμιας και τις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο τις Ενέργειας προβλέπεται η επιμόρφωση 7.000 εκπαιδευτικών σε προγράμματα ειδικής αγωγής.

4.3.1. Συνέργεια του μέτρον 1.1 με άλλα μέτρα.

Το παρόν Μέτρο 1.1 συνδέεται με την αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης (μέτρο2.2) και με την αναμόρφωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την παραγωγή σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού (μέτρο2.2). Το Μέτρο συνδέεται παράλληλα με τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό και τη σύνδεση με την αγορά εργασίας (μέτρο2.4) και με τη δια βίου εκπαίδευση (μετρό2.5). Τέλος το μέτρο αυτό

συνδέεται και με την αναβάθμιση της υλικοτεχνικής υποδομής (κτιριακές παρεμβάσεις και εξοπλισμός) των σχολικών μονάδων της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί επάρκεια χώρων για την εφαρμογή των προγραμμάτων αλλά και εξοπλισμός που θα επιτρέπει την εισαγωγή και χρήση της νέας τεχνολογίας (μέτρο 5.1).

Η αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης στηρίζεται στο μέτρο 2.1 στο οποίο ωφελούμενοι είναι μαθητές και εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και της τεχνικής εκπαίδευσης και τα άτομα με ειδικές ανάγκες όπως είδαμε παραπάνω.

Επίσης για την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και την διεύρυνση τις ανώτατης εκπαίδευσης έρχεται να συμπληρώσει το μέτρο 2.2. Στόχος του μέτρου είναι η συνέχιση του εκσυγχρονισμού των προγραμμάτων σπουδών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης που στοχεύει στην καλύτερη προετοιμασία των νέων με ειδικές ανάγκες να ενταχθούν στην αγορά εργασίας.

Όσον αφορά των επαγγελματικό προσανατολισμό και τη σύνδεση με την αγορά εργασίας καλύπτεται από το μέτρο 2.4. Στόχος του είναι η σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, ο επαγγελματικός προσανατολισμός των νέων και ειδικότερα αυτών με ειδικές ανάγκες, νοητική υστέρηση.

Για την αναβάθμιση υποδομών και εξοπλισμών για την προώθηση της ισότητας ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας υπάρχει το μέτρο 5.1.

Οι στόχοι του παρόντος μέτρου αφορούν την υλοποίηση των στόχων του Άξονα Προτεραιότητας 1 του ΕΠ. Οι δράσεις του μέτρου στοχεύουν στη χρηματοδότηση της υλικοτεχνικής υποδομής που είναι απαραίτητη για την υλοποίηση των στόχων των πεδίων πολιτικής του ΕΚΤ.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, με τους πόρους του μέτρου 5.1 δημιουργούνται μονάδες για παιδιά με νοητική υστέρηση, ώστε να μπορούν να εκπαιδευτούν κατάλληλα, να φθάσουν στο σημείο να εισαχθούν στο «κανονικό» σχολείο (αν βέβαια ο βαθμός νοητικής υστέρησης είναι χαμηλός) και να αποκτήσουν τα εφόδια εκείνα που τους είναι απαραίτητα για την εξέλιξή τους ως αυτόνομων ατόμων, ικανών να προσφέρουν επαγγελματικές υπηρεσίες.

Τέλος θα λέγαμε ότι το ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 είναι μια προσπάθεια της ελληνικής πολιτείας ώστε να προωθήσει εκπαιδευτικές πολιτικές οι οποίες αναπτύσσουν το ανθρώπινο δυναμικό, βελτιώνουν τη δυνατότητα της νεολαίας για παραγωγική απασχόληση, ευαισθητοποιούν τους αυριανούς πολίτες σε πολλά θέματα και καταπολεμούν παλαιά και αρχόμενα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού ειδικότερα ατόμων με αναπηρίες και με νοητική υστέρηση.

4.4. Προγράμματα ΟΑΕΔ

Ο ΟΑΕΔ στηρίζει την προσπάθεια απασχόλησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες με ειδικά προγράμματα και με ευνοϊκότερους όρους από αυτά των κοινών ανέργων. Τα προγράμματα αυτά στοχεύουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και διαρθρώνονται ως εξής:

- Τριετές πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόληψη και απασχόληση ατόμων με πλήρες ωράριο (36 μήνες με επιδότηση και 10 μήνες χωρίς επιδότηση)
- Τριετές πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την πρόσληψη με καθεστώς μερικής απασχόλησης ατόμων, που έχουν περιορισμένες δυνατότητες πλήρους απασχόλησης
- Προγράμματα επιχορήγησης επιχειρήσεων «σύμβασης ορισμένου χρόνου» για επιχειρήσεις που λειτουργούν σε εποχιακή βάση και για Δημοτικές επιχειρήσεις (το ελάχιστο χρονικό διάστημα απασχόλησης είναι 5 μήνες)

- Προγράμματα επιχορήγησης επιχειρήσεων «ορισμένου χρόνου», μερικής απασχόλησης, για ΑΜΕΑ με νοητική υστέρηση και για 9 μήνες.

Για την καλύτερη προσαρμογή του ατόμου στον εργασιακό χώρο έχει θεσπιστεί η Περίοδος Προετοιμασίας και Προσαρμογής. Ο εργοδότης γι' αυτό το διάστημα επιχορηγείται με επιπλέον της ημερήσιας επιχορήγησης ποσό, προκειμένου να εκπαιδεύσει το άτομο στο αντικείμενο απασχόλησης του και να το βοηθήσει στην προσαρμογή. Ο ΟΑΕΔ στοχεύοντας στην δημιουργία θέσεων εργασίας και για την ανάπτυξη του μέγιστου των δυνατοτήτων του ατόμου, με βάση τις εξατομικευμένες ανάγκες, δεξιότητες και προτιμήσεις του, στηρίζει την αυταπασχόληση των ατόμων με ειδικές ανάγκες με ειδικό πρόγραμμα επιδότησης Νέων Ελευθέρων Επαγγελματιών που έχει διάρκεια δύο ετών.

4.4.1. Προγράμματα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας.

Το πρόγραμμα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας είναι πρόγραμμα πλήρους απασχόλησης τετραετούς διάρκειας. Έχει ως στόχο άτομα με ειδικές ανάγκες, απεξαρτημένα άτομα, αποφυλακισμένα άτομα και νεαρά παραβατικά ή νεαρά άτομα που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο. Η διάρκεια επιχορήγησής του είναι 36 μήνες με την υποχρέωση ο εργοδότης να απασχολεί το άτομο άλλους 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση. Το ποσό επιχορήγησης είναι 25 ευρώ για κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου και για τους 36 μήνες. Υπάρχει επίσης προσαύξηση τις τάξεις 1,50 ευρώ αν το άτομο είναι γυναίκα ή άνω των 50 ετών.

Το πρόγραμμα αυτό είναι επίσης πρόγραμμα μερικής απασχόλησης τετραετούς διάρκειας. Η διάρκεια επιχορήγησής του είναι 36 μήνες με την υποχρέωση ο εργοδότης να απασχολήσει το άτομο άλλους 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση. Το ποσό επιχορήγησης είναι 15 ευρώ για κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου και για τους 36 μήνες.

Το πρόγραμμα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας για τα άτομα αυτά λειτουργεί επίσης και ως πρόγραμμα πλήρους απασχόλησης με σύμβαση ορισμένου χρόνου για την επιχορήγηση επιχειρήσεων που λειτουργούν σε εποχική βάση (τουριστικές επι/σεις, κλπ). Η διάρκεια επιχορήγησής του είναι 3 μήνες το κατώτερο έως 8 μήνες το ανώτερο. Έχει ποσό επιχορήγησης 25 ευρώ για κάθε ημέρα απασχόλησης του ατόμου και προσαύξηση 1,50 ευρώ εάν το άτομο είναι γυναίκα ή άνω των 50 ετών.

Έχουμε επίσης και πρόγραμμα επιχορήγησης για την εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας ατόμων με ειδικές ανάγκες (νοητική υστέρηση, κλπ) που εντάσσονται στο πρόγραμμα νέων θέσεων εργασίας ή νέων ελεύθερων επαγγελματιών.

Για την καλύτερη προσαρμογή και διευκόλυνση των ΑΜΕΑ που προσλαμβάνονται μέσω του προγράμματος ΝΘΕ ή εντάσσονται στο πρόγραμμα ΝΕΕ, επιδοτείται η εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας σύμφωνα με τις προσωπικές ανάγκες κάθε εργαζομένου, πχ. δημιουργία ράμπας, ειδικής τουαλέτας, πάγκου εργασίας κλπ, με συμμετοχή στην δαπάνη έως 90% του συνολικού κόστους της και μέχρι του ύψους των δύο χιλιάδων πεντακοσίων (2500) ευρώ για κάθε μία από τις εργονομικές διευθετήσεις χώρου εργασίας που κρίνονται αναγκαίες.

Το πρόγραμμα επιδότησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών για άτομα με ειδικές ανάγκες. Είναι πρόγραμμα επιχορήγησης 700 νέων ελεύθερων επαγγελματιών για τη δημιουργία ατομικών και εταιρικών (ΟΕ, ΕΕ, ΕΠΕ, Συνεταιρισμοί, Κοινοπραξίες) επιχειρήσεων στις οποίες οι 450 αφορούν άτομα με αναπηρίες, ηλικίας από 18-64 ετών. Η διάρκεια της επιχορήγησης καθορίζεται σε είκοσι τέσσερις (24) μήνες από την ημερομηνία έκδοσης της σχετικής εγκριτικής απόφασης. Βασικό ποσό της επιχορήγησης καθορίζεται στις 16,600 ευρώ για όλα τα υποπρογράμματα και αναλύεται ως εξής: 1ος χρόνος 10,800 ευρώ και 2ος χρόνος 5,800 ευρώ. Το βασικό

ποσό της επιχορήγησης για κάθε ΝΕΕ που εντάσσεται στο πρόγραμμα προσαυξάνεται κατά 1500 ευρώ εάν το άτομο είναι γυναίκα ή είναι άνω των 50 ετών. Το ποσό της προσαύξησης χορηγείται καταναμημένο ισόποσα στις δόσεις του πρώτου χρόνου της επιχορήγησης.

4.4.2. Προγράμματα επιδότησης νέων ελευθέρων επαγγελματιών (ΝΕΕ)

Ο νόμος 1648/1986 ο οποίος καταργήθηκε με τον νόμο 2643/1998 αποσκοπούσε στην παροχή κινήτρων προς τους εργοδότες που θα προσλάμβαναν προστατευμένα άτομα και γενικώς στην παροχή εργασιακών ωφελημάτων προς τα άτομα με αναπηρία. Με το νόμο 2643/1998 και μέχρι σήμερα, οι υπουργικές αποφάσεις με τις οποίες προκηρύσσονται προγράμματα επιδοτήσεων «νέων ελευθέρων επαγγελματιών» αναφέρονται πλέον όχι σε αναπήρους πολέμου αλλά σε άτομα με ειδικές ανάγκες με ποσοστό αναπηρίας άνω του 50%.

Με το νόμο αυτό έχουμε πρόγραμμα το οποίο αφορά τετρακόσιους πενήντα 450 νέους ελεύθερους επαγγελματίες, ηλικίας 18 έως 58 ετών με συνολικό ποσό επιχορήγησης δεκαπέντε χιλιάδες εξακόσια (15.600,00) ευρώ, με δυνατότητα προσαύξησης κατά χίλια πεντακόσια (1.500,00) ευρώ, εφόσον ο ΝΕΕ ήταν γυναίκα ή είχε ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω ή ήταν άνω των 45 ετών ή ήταν επιδοτούμενος άνεργος.

Επίσης έχουμε πρόγραμμα τετρακοσίων πενήντα 450 νέων ελευθέρων επαγγελματιών που αφορούν άτομα ηλικίας 18 έως 65 ετών με συνολικό ποσό επιχορήγησης δεκαέξι χιλιάδες εξακόσια (16.600,00) ευρώ, με δυνατότητα προσαύξησης κατά χίλια πεντακόσια (1500,00) ευρώ εάν ο επιχορηγούμενος ήταν γυναίκα, είχε ποσοστό αναπηρίας 60% και άνω, ήταν άνω των 45 ετών ή ήταν επιδοτούμενος άνεργος.

Τέλος με την ΥΑ 2000/2005, έχουμε πρόγραμμα χρηματοδότησης το οποίο αφορά τη χρηματοδότηση τετρακοσίων πενήντα (450) νέων ελευθέρων επαγγελματιών, ηλικίας από 18 έως 65 ετών, με συνολικό ποσό επιχορήγησης δεκαέξι χιλιάδες εξακόσια (16.600,00) ευρώ, με δυνατότητα προσαύξησης κατά χίλια πεντακόσια (1500,00) ευρώ εάν ο επιχορηγούμενος ήταν γυναίκα, είχε ποσοστό αναπηρίας 60% και άνω, ήταν άνω των 45 ετών ή ήταν επιδοτούμενος άνεργος.

Η προαναφερθείσα υπουργική απόφαση θεωρεί αναγκαία τη συνεργασία των ενδιαφερομένων με τους Εργασιακούς Συμβούλους των ευπαθών κοινωνικά ομάδων του ΟΑΕΔ ή άλλων αρμοδίων υπαλλήλων του ΟΑΕΔ, σχετικά με την επιχειρηματική δραστηριότητα, τις προοπτικές βιωσιμότητας της επιχείρησης καθώς και τις δυνατότητες της τοπικής αγοράς για την άσκηση του ελεύθερου επαγγέλματος, που αιτείται να ασκήσει ο ενδιαφερόμενος.

4.4.3. Πρόγραμμα εργονομικής διευθέτησης του χώρου εργασίας

Με την παραπάνω υπουργική απόφαση, θεσπίζεται η κατάρτιση προγράμματος επιχορήγησης για την εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας πενήντα (50) ατόμων με ειδικές ανάγκες. Ο ΟΑΕΔ συμμετέχει σε ποσοστό 90% επί του συνολικού κόστους της απαιτούμενης δαπάνης για κάθε μία από τις εργονομικές διευθετήσεις που κρίνονται απαραίτητες και μέχρι του ποσού των 2.500€ για κάθε μία από αυτές.

4.4.4 Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση 2007-2013

Η ειδική υπηρεσία διαχείρισης του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων προχώρησε στην ανακοίνωση νέας πρόσκλησης για υποβολή

προτάσεων στο πλαίσιο της έναρξης της νέας περιόδου του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση 2007-2013».

Ειδικότερα ανακοινώθηκε η πρόσκληση για την πράξη «Προγράμματα Ειδικής αγωγής και Εκπαίδευσης – Κατ' οίκον Διδασκαλία» της κατηγορίας πράξεων «Αναμόρφωση προγραμμάτων ΑμεΑ και αναμόρφωση εκπαιδευτικού υλικού» συνολικού προϋπολογισμού 3,000,000 ευρώ για της εκπαιδευτικές περιόδους 2008-2009, 2009-2010 και 2010-2011.

Οι προτάσεις που θα χρηματοδοτηθούν θα αφορούν την κατ' οίκον διδασκαλία η οποία θα παρέχεται σε μαθητές οι οποίοι για σοβαρούς λόγους δεν μπορούν να φοιτήσουν στο σχολείο για λίγες βδομάδες ή ακόμα και για ολόκληρο το σχολικό έτος. Τέτοιες περιπτώσεις συναντάμε σε μαθητές με νεοπλασματικές ασθένειες, σοβαρά κινητικά προβλήματα και σπανιότερα με νοητική καθυστέρηση.

Για την έγκριση της κατ' οίκον διδασκαλίας ο γονέας κάνει αίτηση στο σχολείο που φοιτά το παιδί προς τον διευθυντή του σχολείου μαζί με γνωμάτευση από δημόσιο νοσοκομείο. Ο διευθυντής αποστέλλει τα έγγραφα στον οικείο διευθυντή εκπαίδευσης ο οποίος εισηγείται θετικά ή αρνητικά για την υλοποίηση της κατ' οίκον διδασκαλίας. Σκοπός της παραπάνω δράσης είναι η παιδαγωγική κατάρτιση των μαθητών, λαμβανομένων υπόψη των ιδιομορφιών τους, η κοινωνικοποίησή τους, η αυτόνομη διαβίωσή τους και γενικότερα η κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση. Τέλος θα αφορούν την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όσον αφορά τις μεθόδους κατ' οίκον διδασκαλίας με χρήση των σχολικών βιβλίων καθώς και εξειδικευμένου εκπαιδευτικού υλικού. Η επιμόρφωση θα αφορά σε εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και θα οδηγεί σε βεβαίωση παρακολούθησης. (Εφημερίδα: δημοσιογραφικά / Υπουργείο Εσωτερικών/ 13/01/2009-έτος 10ο Αριθ. Φύλλου 406)

4.4.5. Συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα επιδότησης Ν.Θ.Ε. & Ν.Ε.Ε.

Αυτά τα προγράμματα υλοποιούνται από τον Ο.Α.Ε.Δ. και την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο του Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» του Γ' ΚΠΣ (μέτρο 2.2.). Στο πλαίσιο του Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», προκηρύχθηκαν και υλοποιούνται:

1^ο Προγράμματα Κατάρτισης γενικού πληθυσμού, στα οποία εντάσσονται και άτομα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων σε ποσοστό 10% σε εφαρμογή του mainstreaming(ενσωμάτωσης).

2^ο Προγράμματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας από Πιστοποιημένα Κ.Ε.Κ.

3^ο Προγράμματα παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών από φορείς παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών (Φ.Π.Σ.Υ.Υ).

Τα άτομα, τα οποία συμμετείχαν ή θα συμμετάσχουν σε μία τουλάχιστον εκ των ανωτέρω ενεργειών είναι δικαιούχοι του ειδικού προγράμματος επιχορήγησης (Ν.Θ.Ε) και επιχορήγησης Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (Ν.Ε.Ε) στο πλαίσιο του μέτρου 2.2 του Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» του Γ' Κ.Π.Σ, για την ένταξη στην αγορά εργασίας ανέργων Ατόμων Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων, που ωφελήθηκαν στο πλαίσιο των Μέτρων 2.1 ή και 1.3 του Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», του Γ' ΚΠΣ.

Στο πρόγραμμα αυτό υπάρχει επιδότηση εργοδοτών για πρόσληψη ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων (ΝΘΕ). Η διάρκεια επιχορήγησης είναι 24 μήνες συν 6 μήνες χωρίς επιχορήγηση εάν η επιχείρηση απασχολεί κάτω από 250 εργαζόμενους ή 12 μήνες χωρίς επιχορήγηση εάν η επιχείρηση απασχολεί πάνω από 250 εργαζόμενους. Το ποσό επιχορήγησης ανέρχεται στα 20 Ευρώ την ημέρα με προσαύξηση 1,50 ευρώ εάν το άτομο είναι γυναίκα ή είναι άνω των 45 ετών .

Έχουμε επίσης επιχορήγηση Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων(ΝΕΕ) όπου η διάρκεια τις είναι 16 μήνες. Το ποσό επιχορήγησης είναι 10.600 ευρώ με προσαύξηση 1.400 ευρώ εάν το άτομο είναι γυναίκα ή άνω των 45 ετών.

Τέλος βλέπουμε ότι το ελληνικό κράτος κάνει μια προσπάθεια μέσα από προγράμματα τις Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΑΕΔ έτσι ώστε να εξασφαλίσει έστω και κάτι μια μικρή απασχόληση για τα άτομα με νοητική υστέρηση. Ας ελπίσουμε για τα καλύτερα για τα άτομα αυτά και όπως θα δούμε παρακάτω την στάση των εργοδοτών αξίζουν έστω και μια ευκαιρία από το κράτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Το δείγμα

Το δείγμα της έρευνάς μας αποτέλεσαν εργοδότες ιδιωτικών επιχειρήσεων των Νομών Καρδίτσας και Χανίων. Συνολικά οι εργοδότες του δείγματός μας ήταν 100, 50 από την Καρδίτσα και 50 από τα Χανιά και η επιλογή τους έγινε με τη μέθοδο της απλής τυχαίας δειγματοληψίας.

5.2. Ερευνητικά εργαλεία

Προκειμένου να διερευνήσουμε τις στάσεις αλλά και τις προθέσεις των εργοδοτών ιδιωτικών επιχειρήσεων σε πιθανή πρόσληψη ατόμων με νοητική καθυστέρηση, ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήσαμε το ερωτηματολόγιο το οποίο αποτελούνταν ουσιαστικά από δύο μέρη.

Στο πρώτο μέρος συλλέγονται γενικά χαρακτηριστικά στοιχεία των υποκειμένων της έρευνας όπως είναι το ονοματεπώνυμο, το όνομα της επιχείρησης, η διεύθυνση και το τηλέφωνο. Οι πρώτες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου αποσκοπούσαν στο να μπορέσουμε να γνωρίσουμε την ίδια την επιχείρηση και για αυτό το λόγο τέθηκαν ερωτήσεις του τύπου ποια η περίοδος της ενεργούς δράσεις της επιχείρησης, ποιος ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων, ποιο το είδος της επιχείρησης κ.λ.π.

Στο δεύτερο μέρος, το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από ερωτήσεις που αφορούσαν τους ίδιους τους εργοδότες και τη σχέση τους με τα άτομα που έχουν διανοητικά προβλήματα. Έγιναν ερωτήσεις όπως αν απασχολούν κάποιο άτομο με νοητική υστέρηση, αν γνωρίζουν τις επιδοτήσεις του Ο.Α.Ε.Δ., αν είναι πρόθυμοι να εντάξουν στο παραγωγικό δυναμικό της επιχείρησής τους κάποιο άτομο με νοητική καθυστέρηση και γενικά ποιες δυσκολίες και ποια προβλήματα πιστεύουν ότι αντιμετωπίζουν αυτά τα άτομα στον εργασιακό χώρο.

5.3. Τρόπος ανάλυσης των δεδομένων

Για την επεξεργασία και την ανάλυση των δεδομένων, δεν ακολουθήθηκε κάποια συγκεκριμένη στατιστική μέθοδος, αλλά χειρόγραφη καταγραφή και ανάλυση των δεδομένων με την βοήθεια του Microsoft Office Excel.

5.4. Παρουσίαση και ανάλυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων

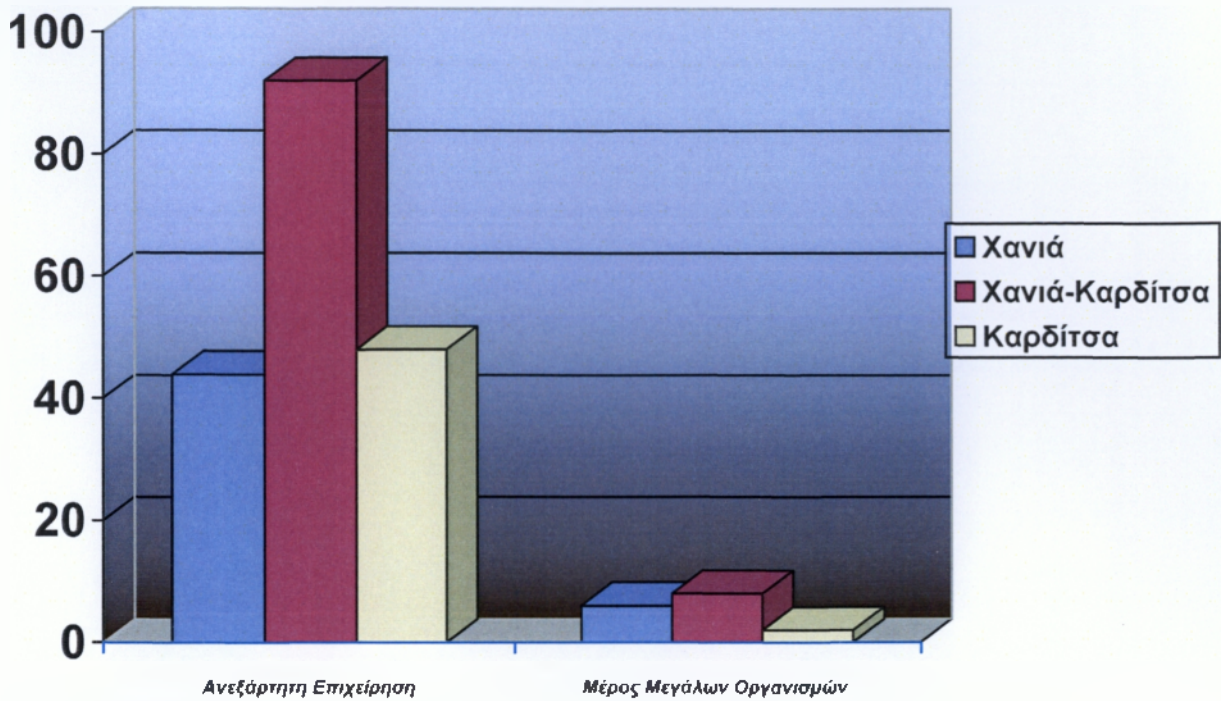
Βάσει της προκείμενης έρευνας, διανεμήθηκαν εκατό (100) ερωτηματολόγια σε εργοδότες των Νομών Χανίων και Καρδίτσας ούτως ώστε να μπορέσουμε να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα που προέκυψαν από αυτήν. Για να έχουμε μια ξεκάθαρη και σαφή εικόνα των αποτελεσμάτων και με την βοήθεια της Στατιστικής Επιστήμης, θα παραθέσουμε βήμα- βήμα τα ερωτήματα που τέθηκαν στους εργοδότες των Νομών και θα αναλύουμε καθένα από αυτά ξεχωριστά. Επίσης, στο τέλος κάθε ερωτήματος και σύμφωνα με τα αληθή στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα θα απεικονίζουμε διαγραμματικά τα οικονομικά μεγέθη των επιχειρήσεων των δύο Νομών, που αναφέρονται σε καθένα πίνακα.

Εμβαθύνοντας στην έρευνα, οι επιχειρηματίες των δύο πόλεων καλέστηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα εάν οι επιχειρήσεις τους ανήκουν σε μεγαλύτερο Οργανισμό ή λειτουργούν ανεξάρτητα. Από τα αποτελέσματα όπως φαίνεται στον **Πίνακα 5.1** που ακολουθεί, προέκυψε ότι οι 44 εργοδότες του Νομού Χανίων διατηρούν ανεξάρτητη επιχείρηση από τους 50 που ερωτήθηκαν, ενώ οι επιχειρήσεις των 6 εργοδοτών του ίδιου Νομού αποτελούν μέρος μεγάλου Οργανισμού. Στο ίδιο ερώτημα που τέθηκε και σε 50 εργοδότες του Νομού Καρδίτσας, οι 48 εξ αυτών δήλωσαν πως διατηρούν ανεξάρτητες επιχειρήσεις ενώ οι υπόλοιποι 2 εργοδότες ανήκουν σε μεγάλους Οργανισμούς. Είναι φανερό λοιπόν πως οι εργοδότες και των δύο Νομών προτιμούν να διατηρούν ανεξάρτητες επιχειρήσεις από ότι εκείνων των επιχειρήσεων που μέρος τους ανήκει σε μεγάλους Οργανισμούς.

Πίνακας 5.1: Σύγκριση ανεξάρτητων επιχειρήσεων & Μεγ. Οργαν. των δύο Νομών.

ΕΙΔΟΣ ΕΠΙΧ.	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Ανεξ.επιχ.	44	88%	48	96%	92	92%
Μέρος Μεγ.Οργαν.	6	12%	2	4%	8	8%

Παρόλα αυτά, όπως είναι ευδιάκριτο και στο **διάγραμμα 5.1** που ακολουθεί, ένα πολύ μικρό ποσοστό των εργοδοτών του Νομού Καρδίτσας προηγείται του Νομού Χανίων, όσον αφορά την ανεξαρτησία της επιχείρησής τους.

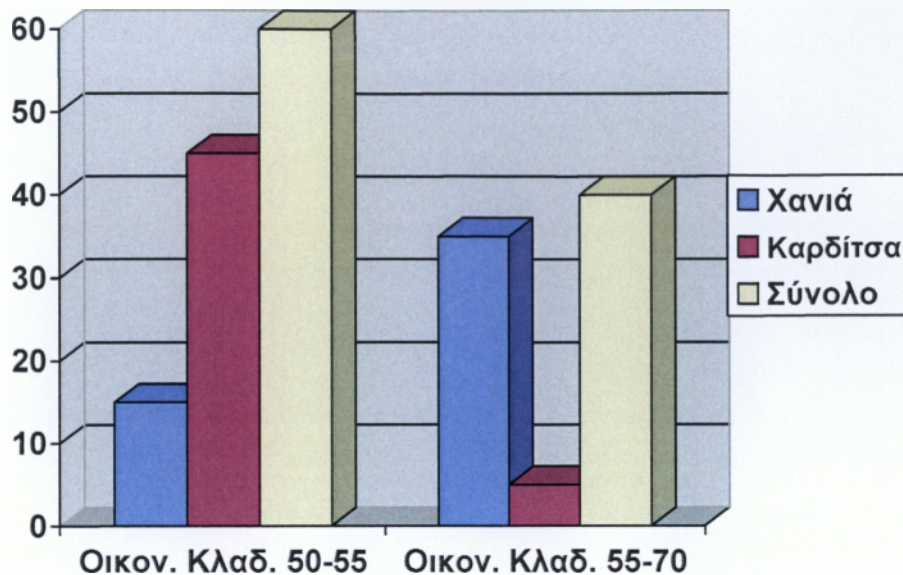
Διάγραμμα 5.1 Σύγκριση ανεξάρτητων επιχειρήσεων & Μεγ. Οργαν. των δύο Νομών.

Στο επόμενο ερώτημα που τέθηκε στους εργοδότες, όσον αφορά τον οικονομικό κλάδο δραστηριότητας της επιχείρησής τους, μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε στον Νομό Χανίων ότι οι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων κατατάσσονται στους κωδικούς 50-70 που ως αντικείμενο δραστηριότητας έχουν το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, τα ξενοδοχειακά και τις μεταφορές, σε αντίθεση με την Καρδίτσα όπου οι εργοδότες εκεί αφοσιώνονται μόνο στο εμπόριο χονδρικό-λιανικό (οικονομικός τομέας 50-55). Αναλυτικές πληροφορίες για τα παραπάνω αναγράφονται στον Πίνακα 5.2 που ακολουθεί.

Πίνακας 5.2 : Συγκριτικά αποτελέσματα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας επιχειρήσεων των δύο Νομών

ΟΙΚ.ΚΛΑΔ.ΔΡΑΣΤ.	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
50-55 ΧΟΝΔΡΙΚΟ-ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ-ΞΕΝ/ΧΕΙΑ	15	30%	45	90%	60	60%
55-70 ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ- ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ- ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ- ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ	35	70%	5	10%	40	40%

Στο διάγραμμα 5.2 που ακολουθεί, αναλύεται το ενδιαφέρον των εργοδοτών των δύο Νομών όσον αφορά τον οικονομικό κλάδο δραστηριότητας της επιχείρησής τους.

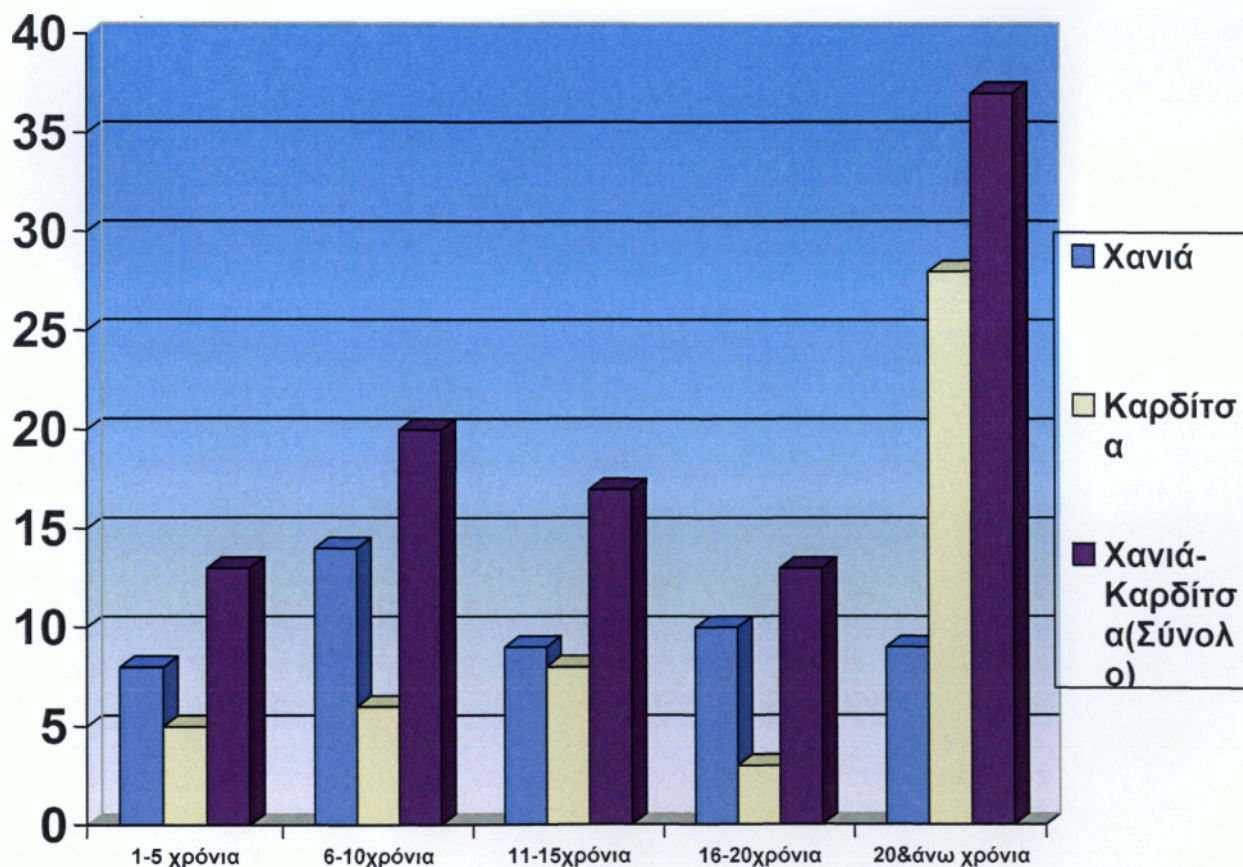
Διάγραμμα 5.2 : Συγκριτικά αποτελέσματα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας επιχειρήσεων των δύο Νομών

Όταν ερωτήθηκαν οι εργοδότες των επιχειρήσεων και των δύο Νομών ποια θεωρούν πως είναι η κατάλληλη περίοδος ενεργούς δράσης της επιχείρησής τους, και σύμφωνα με τον Πίνακα 5.3 που ακολουθεί, πάνω από το 50% των εργοδοτών της Καρδίτσας απάντησαν πως η επιχείρησή τους δραστηριοποιείται 20 και άνω χρόνια (28 εργοδότες). Επίσης, 5 εργοδότες του ίδιου Νομού απάντησαν πως δραστηριοποιούνται ενεργά στον χώρο σε διάστημα από 1-5 ετών, άλλοι 6 είπαν πως η περίοδος ενεργούς δράσης της επιχείρησής τους είναι από 6-10 χρόνια, άλλοι 8 από αυτούς είπαν πως η ενεργής δράση της επιχείρησής τους εστιάζεται στα 11-15 χρόνια και τέλος, 3 εργοδότες υποστηρίζουν ότι η επιχείρησή τους θα λάβει ενεργά δράση στα 16 με 20 χρόνια. Αντιθέτως, στα Χανιά οι 14 από τους 50 εργοδότες που ερωτήθηκαν, δηλώνουν πως οι επιχειρήσεις τους θα λάβουν ενεργή δράση σε 6 με 10 χρόνια, σε 16 με 20 χρόνια υποστηρίζουν 10 ακόμη εργοδότες από αυτούς, 9 ακόμη λένε πως η περίοδος ενεργούς δράσης της επιχείρησής τους θα είναι από 20 χρόνια και πάνω, 8 εργοδότες είπαν πως χρειάζονται από 1 έως 5 έτη για να δραστηριοποιηθούν οι επιχειρήσεις τους, και οι τελευταίοι 9 εργοδότες από τους 50 που ερωτήθηκαν, λένε πως χρειάζονται από 11 έως 15 χρόνια ούτως ώστε οι επιχειρήσεις τους να ενδυναμωθούν και να αποκτήσουν ενεργή δράση.

Πίνακας 5.3 : Περίοδοι ενεργούς δράσης Επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας

ΠΕΡ.ΕΝΕΡΓ.ΔΡΑΣΗΣ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1-5 ΕΤΗ	8	16%	5	10%	13	13%
6-10 ΕΤΗ	14	28%	6	12%	20	20%
11-15 ΕΤΗ	9	18%	8	16%	17	17%
16-20 ΕΤΗ	10	20%	3	6%	13	13%
20 & ΑΝΩ	9	18%	28	56%	37	37%

Τα στατιστικά στοιχεία που αναφέρονται στον παραπάνω Πίνακα, αναλύονται και διαγραμματικά στο **διάγραμμα 5.3** που ακολουθεί.

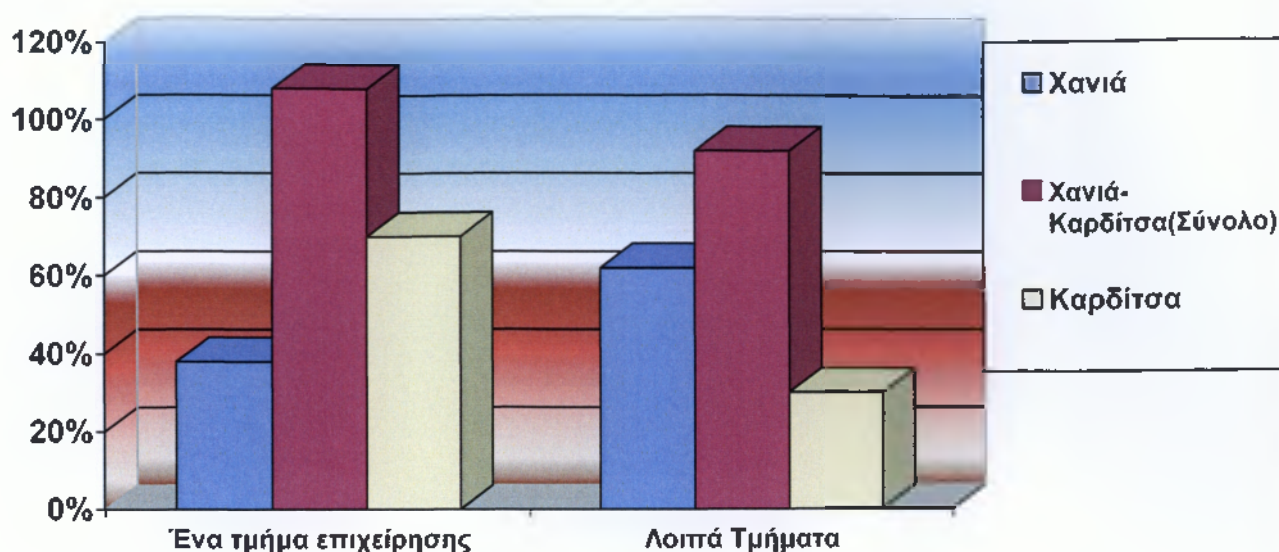

Διάγραμμα 5.3 : Περίοδοι ενεργούς δράσης Επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Νομό Καρδίτσας 35 επιχειρήσεις από τις 50 ή το 70% αυτών, δραστηριοποιούνται σε ένα(ν) τμήμα/ τομέα ενώ το υπόλοιπο 30% κατανέμεται σε λοιπά τμήματα. Σε αντίθεση με το Νομό Καρδίτσας 19 από τους 50 ερωτηθέντες εργοδότες του Νομού Χανίων ή το 38% αυτών, απασχολούν τις επιχειρήσεις τους με ένα τμήμα ενώ το 62% των Κρητικών Επιχειρήσεων δραστηριοποιείται και σε άλλους τομείς. Όλα τα παραπάνω οικονομικά στοιχεία διαφαίνονται στον **Πίνακα 5.4** που ακολουθεί και απεικονίζονται διαγραμματικά, στο **διάγραμμα 5.4**.

Πίνακας 5.4 : Αριθμός τμημάτων επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας.

ΑΡΘΜ.ΤΜΗΜΑΤΩΝ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΕΝΑ ΤΜΗΜΑ	19	38%	35	70%	54	54%
ΛΟΙΠΑ ΤΜΗΜΑΤΑ	31	62%	15	30%	46	46%

Διάγραμμα 5.4 : Αριθμός τμημάτων επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας.

Είναι φυσικό πως η κάθε επιχείρηση έχει έναν μοναδικό τρόπο λειτουργίας που έγκειται στον εσωτερικό κανονισμό που την διέπει. Σύμφωνα με την έρευνά μας, και όπως θα δούμε στον **Πίνακα 5.5** που ακολουθεί, 22 εργοδότες από τους 50 που ερωτήθηκαν στα Χανιά, απήντησαν πως 'παγώνουν τις προσλήψεις' στις επιχειρήσεις τους, άλλοι 17 από αυτούς στον ίδιο Νομό χρησιμοποιούν 'άλλες' μεθόδους πολιτικής στις επιχειρήσεις τους, 5 ακόμη επιχειρήσεις 'μειώνουν' τις προσλήψεις τους και τέλος 6 εργοδότες συνεχίζουν και διενεργούν προσλήψεις. Από την άλλη πλευρά, στην Καρδίτσα, 33 επιχειρήσεις χρησιμοποιούν διαφορετική πολιτική, 9 επιχειρήσεις 'παγώνουν' τις προσλήψεις, άλλες 6 από αυτές τις επιχειρήσεις τις 'μειώνουν', και τέλος, 2 εργοδότες προβαίνουν σε προσλήψεις.

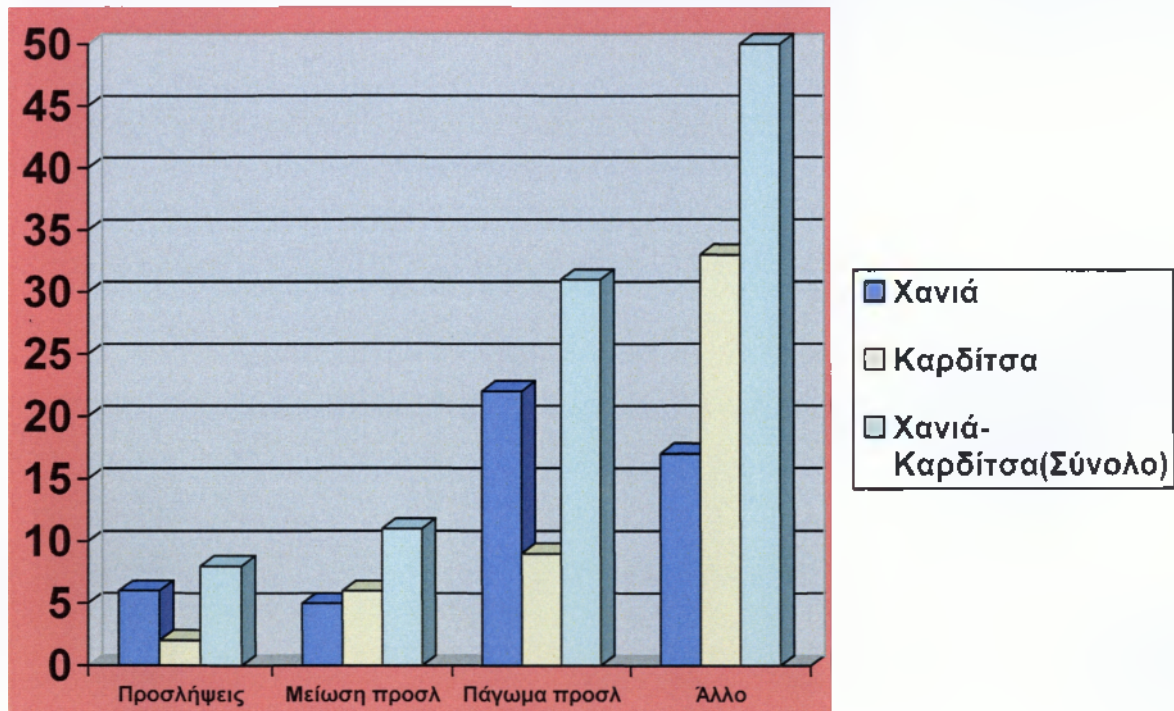
Πίνακας 5.5 : Η πολιτική των επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΧ.	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ	6	12%	2	4%	8	8%
ΜΕΙΩΣΗ ΠΡΟΣΛΗΨΕΩΝ	5	10%	6	12%	11	11%

ΠΑΓΩΜΑ ΠΡΟΣΛΗΨΕΩΝ	22	44%	9	18%	31	31%
ΆΛΛΟ	17	34%	33	66%	50	50%

Το **διάγραμμα 5.5** που ακολουθεί, αναλύει όλα τα προαναφερθέντα, όσον αφορά την πολιτική των επιχειρήσεων των δύο Νομών.

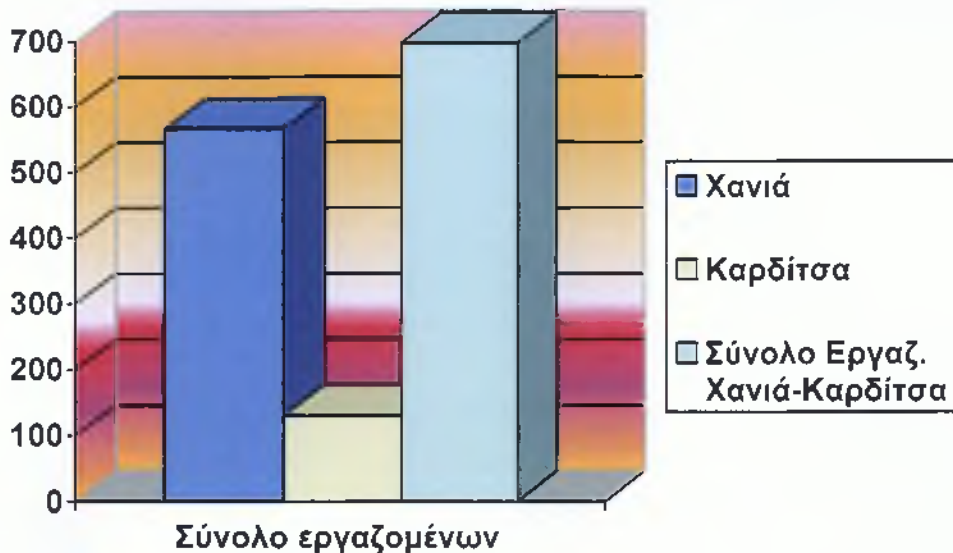

Διάγραμμα 5.5: Η πολιτική των επιχειρήσεων Χανίων-Καρδίτσας.

Ο συνολικός αριθμός των εργαζομένων στις επιχειρήσεις Χανίων – Καρδίτσας όπως προέκυψε από την έρευνα είναι 697(βλέπε **Πίνακα 5.6**). Αναλυτικότερα, βρέθηκε ότι 50 επιχειρήσεις στα Χανιά απασχολούν 567 άτομα προσωπικό, ενώ οι 50 ερωτηθέντες εργοδότες της Καρδίτσας απασχολούν 130 εργαζόμενους, όπως πολύ εύκολα μπορούμε να διαπιστώσουμε και από το **διάγραμμα 5.6** , που ακολουθεί.

Πίνακας 5.6: Σύνολο εργαζομένων στις 50 επιχειρήσεις του κάθε Νομού

Νομοί	Σύνολο Εργαζ.Χανίων- Καρδίτσας	Σύνολο Εργαζ. Με Ποσοστιαία Μεταβολή
Χανιά	567	56,7%
Καρδίτσα	130	13%
Σύνολο	697	69,7%

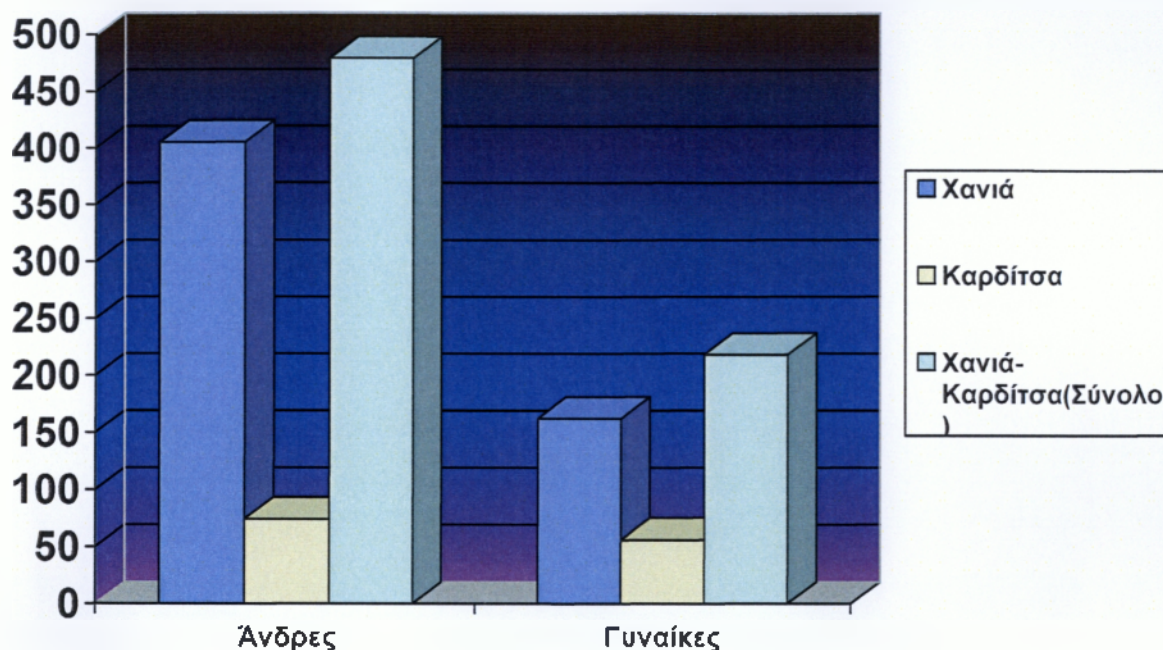
Διάγραμμα 5.6 : Σύνολο εργαζομένων στις 50 επιχειρήσεις του κάθε Νομού.

Στην συνέχεια ερωτήθηκαν πόσοι από εκείνους τους εργαζόμενους του κάθε Νομού είναι φύλου αρσενικού και πόσοι φύλου θηλυκού και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας όπως αναφέρεται και στον **Πίνακα 5.7**, προέκυψε ότι στα Χανιά οι 405 εργαζόμενοι από τους 567 είναι άνδρες και μόλις οι 162 από τους 567 είναι γυναίκες. Σε αντίθεση με τα Χανιά, στον Νομό Καρδίτσας, οι 74 από τους 130 είναι άνδρες και οι 56 από τους 130 είναι γυναίκες. Συγκριτικά λοιπόν, όπως βλέπουμε και στο **γράφημα 5.7** που ακολουθεί, μπορεί να λεχθεί πως και στις δύο πόλεις οι άνδρες που απασχολούνται είναι κατά πολύ περισσότεροι από τις γυναίκες, ενώ, αναλυτικότερα, στα Χανιά οι απασχολούμενοι στις επιχειρήσεις είναι πενταπλάσιοι από εκείνους στην Καρδίτσα. Αυτό μπορεί φυσικά να οφείλεται και στην πληθυσμιακή κάλυψη του Νομού γιατί να μην ξεχνάμε πως η Καρδίτσα είναι πολύ μικρότερη πόλη και σε έκταση και σε πληθυσμό από τα Χανιά, αλλά ίσως να οφείλεται και στο γεγονός ότι οι άνδρες

από την φύση τους τα καταφέρνουν καλύτερα σε εργασιακούς χώρους που έχουν ως δραστηριότητα το εμπόριο, τις μεταφορές, τα ξενοδοχειακά, κ.α.

Πίνακας 5.7: Εργαζόμενοι (άνδρες-γυναίκες) και στις δύο πόλεις

Α/Α	ΦΥΛΟ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
		ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
1	Άνδρες	405	81%	74	14,80%	479	95,80%
2	Γυναίκες	162	32,40%	56	11,20%	218	43,60%

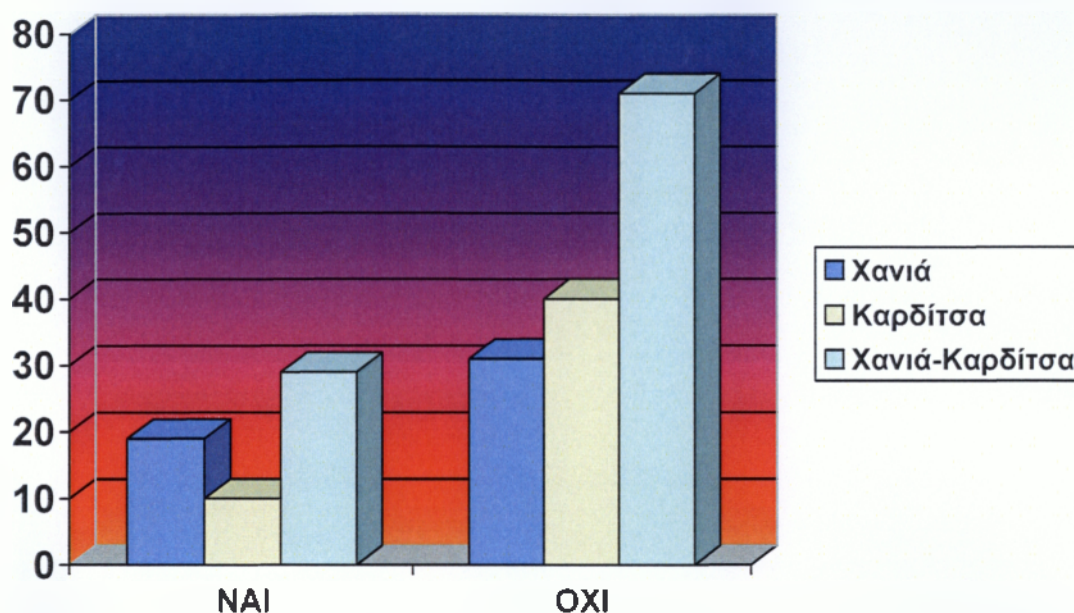

Διάγραμμα 5.7 : Εργαζόμενοι (άνδρες-γυναίκες) και στις δύο πόλεις.

Οι εργοδότες των δύο Νομών από όσα δηλώνουν δεν είναι διατεθειμένοι να προσλάβουν κάποιο άτομο με νοητική υστέρηση. Το 55% περίπου των ερωτηθέντων στα Χανιά είπαν πως δεν θα προσελάμβαναν ένα τέτοιο άτομο, ενώ στην Καρδίτσα πάνω από το 80% των ερωτηθέντων δεν θα απασχολούσαν άτομα με νοητική υστέρηση. Πιο αναλυτικά (Πίνακας 5.8) 19 από τους 50 στα Χανιά θα δοκίμαζαν τέτοια άτομα στις επιχειρήσεις τους και 31 από τους 50 δεν θα ρίσκαραν καν να μπου σε αυτήν την διαδικασία, ενώ, στην Καρδίτσα 10 μόνο από τους 50 που ερωτήθηκαν θα συνεργάζονταν με τέτοια άτομα και οι 40 από τους 50 ούτε που το συζητούν καθόλου. Στο **διάγραμμα 5.8** που ακολουθεί φαίνονται αναλυτικά τα οικονομικά μεγέθη που μόλις αναφέρθηκαν συγκριτικά, και στις δύο πόλεις.

Πίνακας 5.8: Πρόσληψη ή όχι σε άτομα με νοητική υστέρηση στους 2 Νομούς

ΠΡΟΣΛΗΨΗ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	19	38%	10	20%	29	29%
ΟΧΙ	31	62%	40	80%	71	71%

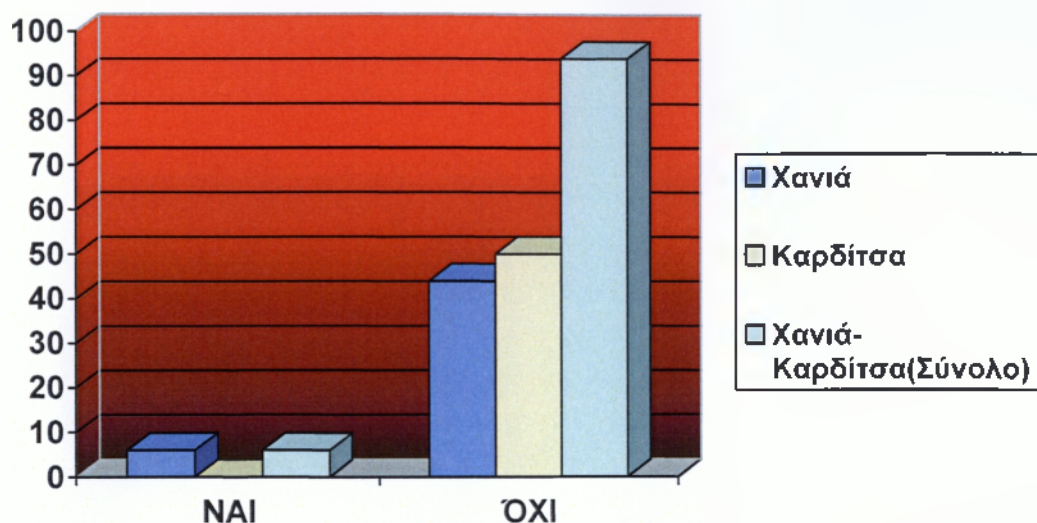

Διάγραμμα 5.8 : Πρόσληψη ή όχι σε άτομα με νοητική υστέρηση στους 2 Νομούς.

Στην επόμενη ερώτηση που τέθηκε στους εργοδότες των δύο Νομών εάν δηλαδή απασχολούν κάποιο άτομο με νοητική υστέρηση στην επιχείρησή τους, όπως θα δούμε και στο παρακάτω **διάγραμμα 5.9**, οι περισσότεροι από αυτούς εκφράζουν τους φόβους τους στο να συνεργαστούν ή να δώσουν ευκαιρίες συνεργασίας με τέτοιου είδους άτομα. Αναλυτικότερα, όπως διαφαίνεται στον **Πίνακα 5.9**, 44 από τους 50 ερωτηθέντες στον Νομό Χανίων δεν απασχολούν άτομα με νοητική υστέρηση στις επιχειρήσεις τους και 6 εξ αυτών συνεργάζονται με αυτή την ομάδα ανθρώπων, ενώ στην Καρδίτσα το 100% των εργοδοτών που ερωτήθηκαν δεν συνεργάζονται με υπαλλήλους που πάσχουν από νοητική υστέρηση.

Πίνακας 5.9: Συνεργασία Εργοδοτών των δύο πόλεων με άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	6	12%	0	0%	6	6%
ΟΧΙ	44	88%	50	100%	94	94%

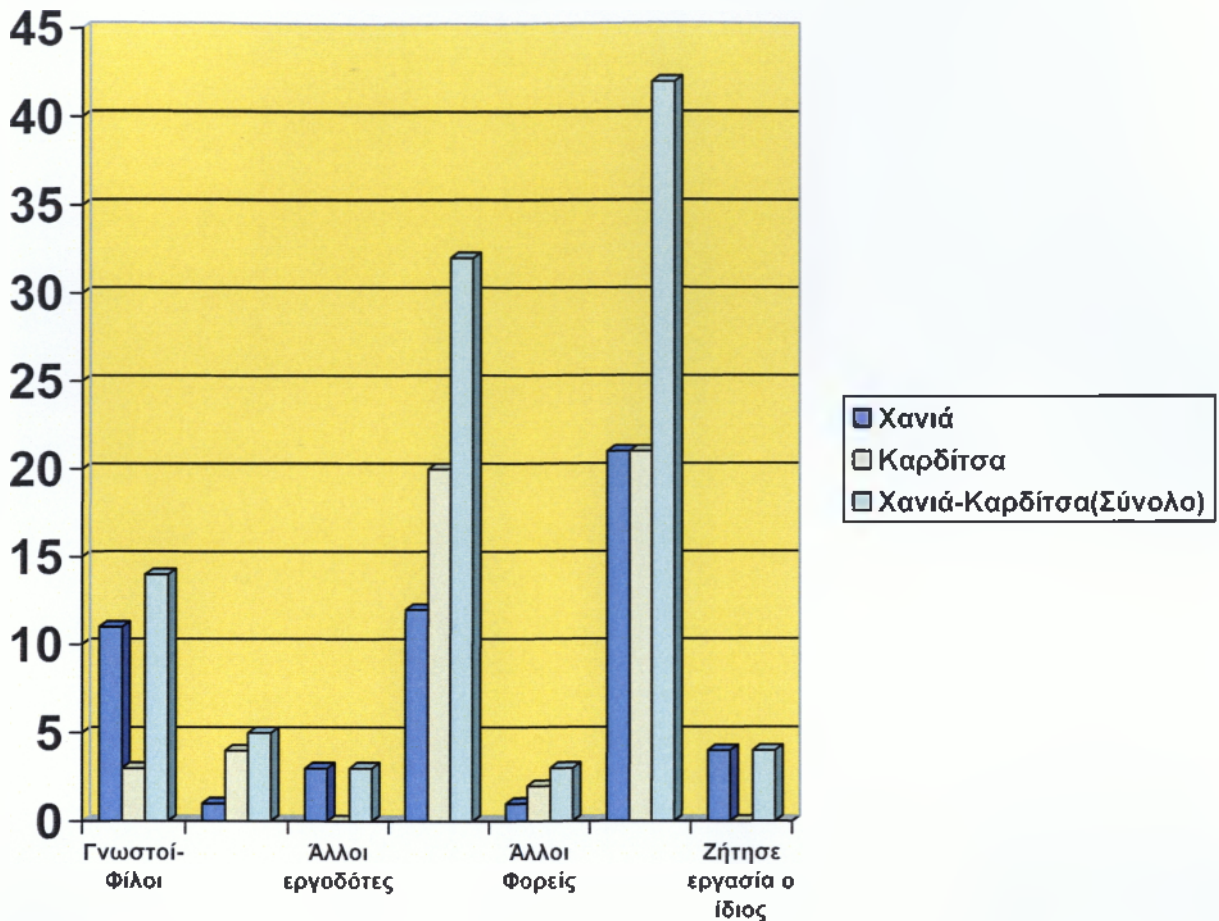
Διάγραμμα 5.9 : Συνεργασία Εργοδοτών των δύο πόλεων με άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση.

Επιπρόσθετα, όταν ερωτήθηκαν οι εργοδότες και των δύο πόλεων ποιος κατά την γνώμη τους πιστεύουν πως είναι ο καταλληλότερος τρόπος εύρεσης εργασίας για τα άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση, το 40% περίπου των εργοδοτών και των δύο Νομών είπαν πως ο πιο κατάλληλος τρόπος για να βρουν εργασία αυτά τα άτομα θα ήταν διαμέσου ειδικών προγραμμάτων ΑμεΑ. Δευτερεύουσες και τριτεύουσες απόψεις των εργοδοτών για τους κατάλληλους τρόπους εύρεσης εργασίας των προκειμένων ατόμων αναφέρονται στον Πίνακα 5.10, που ακολουθεί.

Πίνακας 5.10: Κατάλληλοι τρόποι εύρεσης εργασίας σύμφωνα με τις μαρτυρίες των εργοδοτών και των δύο πόλεων

ΤΡΟΠΟΙ ΕΥΡΕΣΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΓΝΩΣΤΟΙ-ΦΙΛΟΙ	11	22%	3	6%	14	14%
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	1	2%	4	8%	5	5%
ΑΛΛΟΙ ΕΡΓΟΔ.	3	6%	0	0%	3	3%
ΟΑΕΔ	12	24%	20	40%	32	32%
ΑΛΛΟΙ ΦΟΡΕΙΣ	1	2%	2	4%	3	3%
ΖΗΤΗΣΗ ΕΡΓΑΣ. ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΟ	4	8%	0	0%	4	4%
ΠΡΟΤΑΣΗ ΑρεΑ	18	36%	21	42%	39	39%

Όλα τα παραπάνω αποτελέσματα που αναφέρονται στον παραπάνω πίνακα, απεικονίζονται στο ιστόγραμμα 5.10 όπως βλέπουμε παρακάτω.

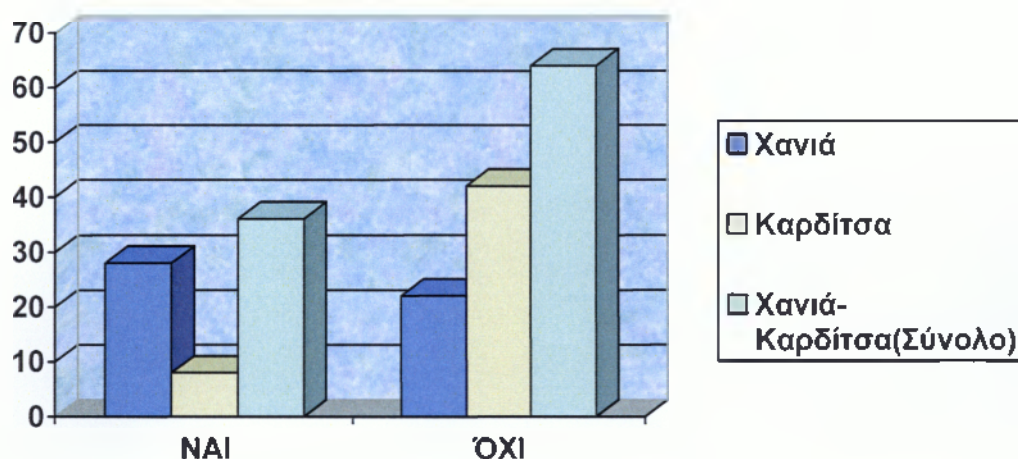
Διάγραμμα 5.10: Κατάλληλοι τρόποι εύρεσης εργασίας σύμφωνα με τις μαρτυρίες των εργοδοτών και των δύο πόλεων.

Στη συνέχεια, αξίζει να αναφερθεί η γνώση των εργοδοτών όσον αφορά τα επιδοτούμενα προγράμματα του ΟΑΕΔ, την σχετική νομοθεσία που τα διέπει και αν γενικότερα πιστεύουν πως τέτοιου είδους προγράμματα διαμέσου του ΟΑΕΔ αποτελούν έστω κίνητρο στο να προσλαμβάνονται άτομα με νοητική υστέρηση στις επιχειρήσεις. Όσον αφορά την γνώση των επιδοτούμενων προγραμμάτων μέσω του ΟΑΕΔ, το 90% των εργοδοτών της Καρδίτσας δεν γνωρίζει για αυτά τα προγράμματα σε σύγκριση με τους επιχειρηματίες των Χανίων που το 60% του συνόλου που ερωτήθηκαν γνωρίζουν σε γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά του προγράμματος (βλέπε Πίνακα 5.11). Όπως παρατηρούμε, ιδιαίτερη γνώση όμως για την σχετική νομοθεσία που διέπει τέτοιου είδους προγράμματα δεν κατέχει καμία από τις δυο πλευρές, αφού 32 από τους 50 Χανιώτες επιχειρηματίες είπαν πως δεν γνωρίζουν και 39 από τους 50 ερωτηθέντες επιχειρηματίες του Νομού Καρδίτσας είπαν πως δεν γνωρίζουν αντίστοιχα (βλέπε Πίνακα 5.12). Επιπρόσθετα, και οι μεν εργοδότες και οι

δε, υποστηρίζουν στο ίδιο ποσοστό (90% περίπου) πως τα προγράμματα του ΟΑΕΔ γενικότερα αποτελούν ελιξίριο κίνητρο στο να προσλαμβάνονται άτομα με νοητική υστέρηση στις επιχειρήσεις όπως φαίνεται στον **Πίνακα 5.13**. Ας ρίξουμε μια ματιά στα **διαγράμματα 5.11, 5.12, 5.13**, που ακολουθούν, ώστε να μπορέσουμε να έχουμε μια πλήρη και σαφή εικόνα των προαναφερθέντων στατιστικών της έρευνας.

Πίνακας 5.11: Γνώση για τα επιδοτούμενα προγράμματα

ΓΝΩΣΗ ΓΙΑ ΕΠΙΔ.ΠΡΟΓΡΑΜ.	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	28	56%	8	16%	36	36%
ΟΧΙ	22	44%	42	84%	64	64%

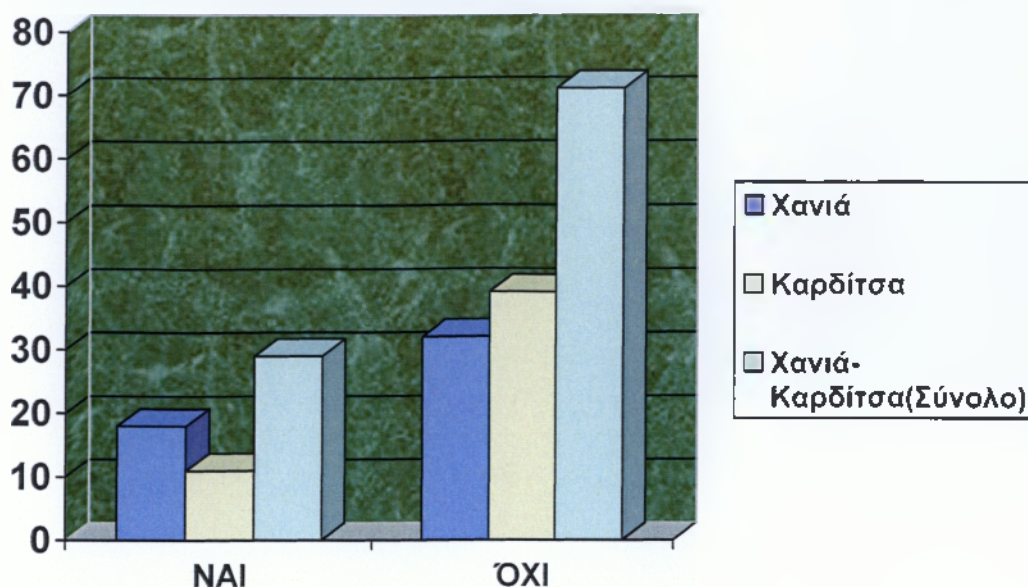

Διάγραμμα 5.11: Γνώση για τα επιδοτούμενα προγράμματα

Πίνακας 5.12: Γνώση για την σχετική νομοθεσία που διέπει τα επιδοτούμενα προγράμματα του ΟΑΕΔ

ΓΝΩΣΗ ΓΙΑ ΣΧΕΤ.ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	18	36%	11	22%	29	29%
ΟΧΙ	32	64%	39	78%	71	71%

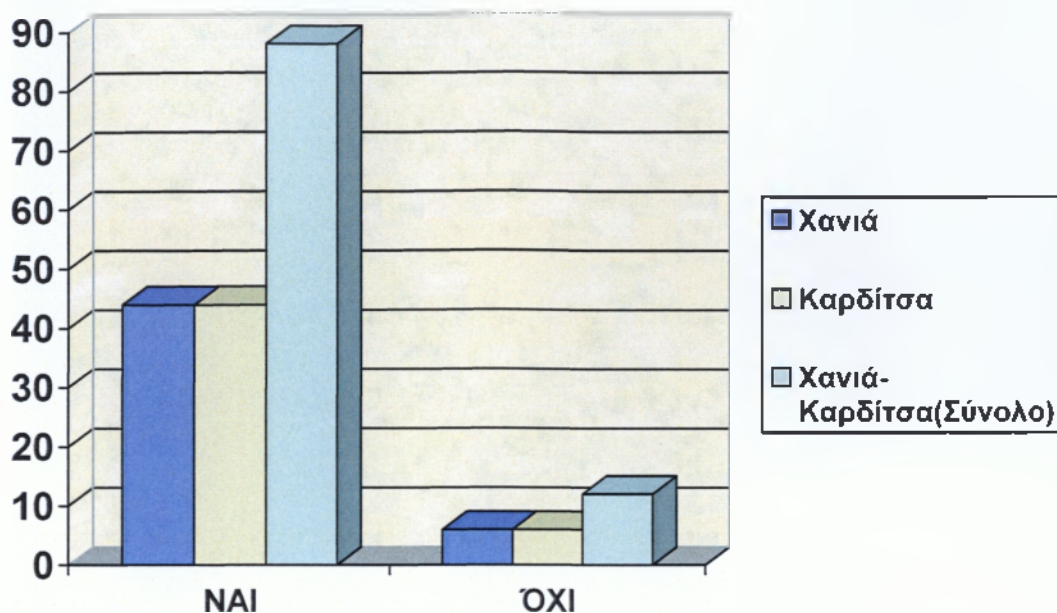

Διάγραμμα 5.12: Γνώση για την σχετική νομοθεσία που διέπει τα επιδοτούμενα προγράμματα του ΟΑΕΔ

Πίνακας 5.13: Κατά πόσο πιστεύεται ότι τα επιδοτούμενα προγράμματα αποτελούν κίνητρο για προσλήψεις ατόμων με νοητική υστέρηση

ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΚΙΝΗΤΡΟ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	44	88%	44	88%	88	88%
ΌΧΙ	6	12%	6	12%	12	12%

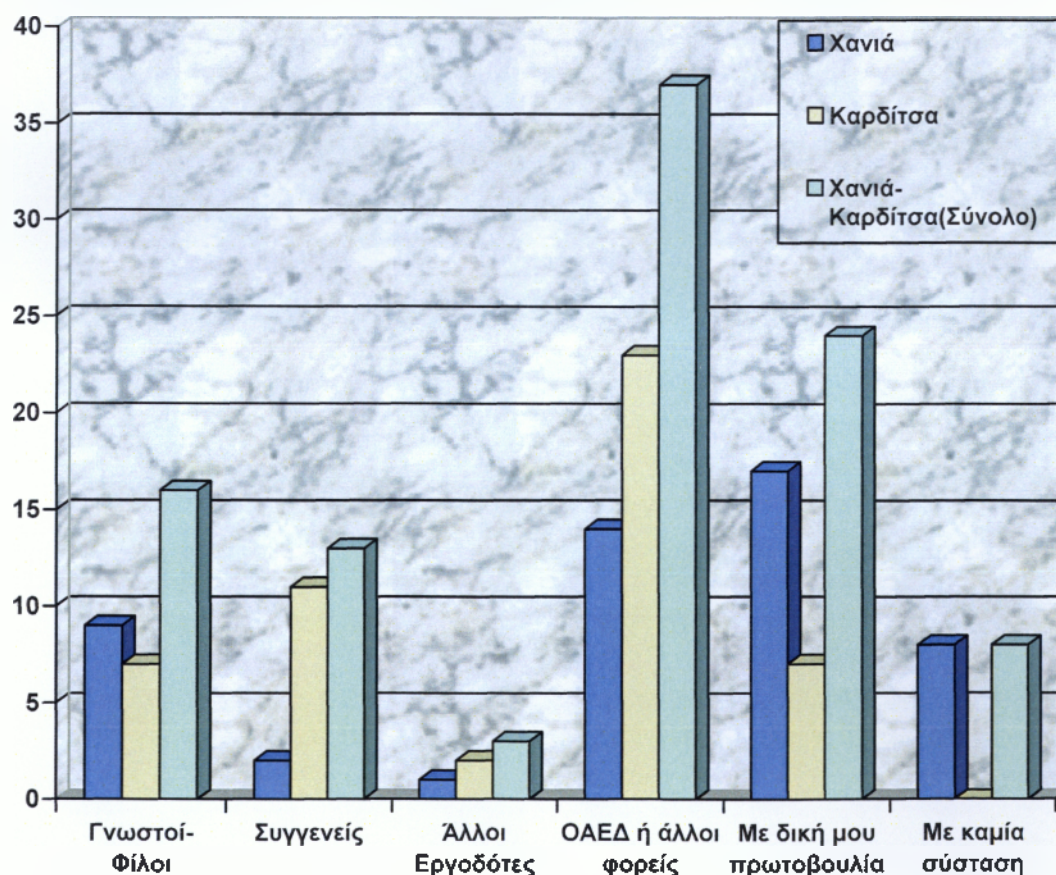
Διάγραμμα 5.13: Κατά πόσο πιστεύεται ότι τα επιδοτούμενα προγράμματα αποτελούν κίνητρο για προσλήψεις ατόμων με νοητική υστέρηση

Στην επόμενη ερώτηση που διεξήχθη στους εργοδότες των δυο πόλεων εάν δηλαδή θα προσελάμβαναν άτομα με νοητική υστέρηση, το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων που δόθηκαν από τους εργοδότες του Νομού Καρδίτσας αναφέρεται στο ότι πιθανόν να συνεργάζονταν με άτομα που έφεραν αναπηρία εφόσον αυτά είχαν προταθεί από τον ΟΑΕΔ ή από άλλους φορείς, ενώ οι επιχειρηματίες των Χανίων υποστηρίζουν πως διαφαίνεται πιο ανθρώπινο εάν με δική τους πρωτοβουλία δοκίμαζαν να συνεργαστούν με άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση. Στον **Πίνακα 5.14** που ακολουθεί περιλαμβάνονται όλοι οι πιθανοί τρόποι σύμφωνα με τους οποίους θα προσλαμβάνονταν άτομα με αναπηρία, όπως δηλώνουν στην έρευνα οι εργοδότες των δύο Νομών.

Πίνακας 5.14: Τρόποι πιθανής πρόσληψης ατόμων με αναπηρία

ΤΡΟΠΟΙ ΠΙΘΑΝΗΣ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤ Ο	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤ Ο	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΓΝΩΣΤΟΙ-ΦΙΛΟΙ	9	18%	7	14%	16	16%
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ	2	4%	11	22%	13	13%
ΑΛΛΟΙ ΕΡΓΟΔ.	1	2%	2	4%	3	3%
ΟΑΕΔ	14	28%	23	46%	37	37%
ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ	16	32%	7	14%	23	23%
ΚΑΜΙΑ ΣΥΣΤΑΣΗ	8	16%	0	0%	8	8%

Τα στατιστικά στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα και που παρατέθηκαν στον παραπάνω Πίνακα, απεικονίζονται και διαγραμματικά, στο **ιστόγραμμα 5.14** που ακολουθεί.

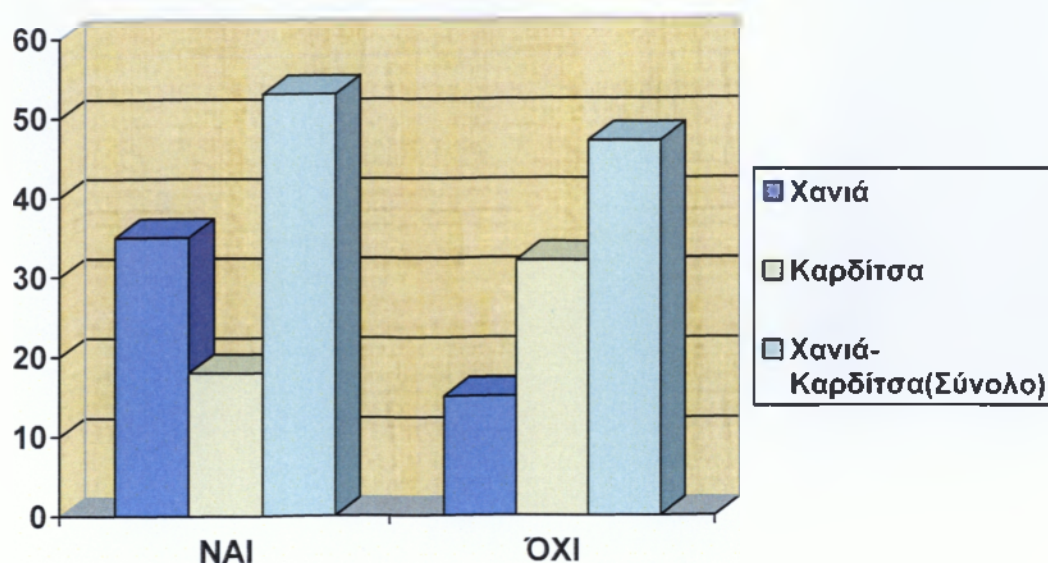

Διάγραμμα 5.14: Τρόποι πιθανής πρόσληψης ατόμων με αναπηρία

Εντείνοντας στην ανάλυση της έρευνας, αξίζει να σημειωθεί η αντίφαση των εργοδοτών των επιχειρήσεων των δύο πόλεων που εξετάζουμε, στο να εντάξουν άτομα με χαμηλή ή μέτρια αναπηρία στην παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεών τους. Το ερώτημα είναι εάν άτομα με χαμηλή ή μέτρια νοημοσύνη είναι ικανά ώστε να προσφέρουν στην παραγωγική διαδικασία. Έτσι, όπως αναφέρεται στον **Πίνακα 5.15** που ακολουθεί, 35 από τους 50 Χανιώτες που ερωτήθηκαν απήντησαν ότι είναι ικανά, ενώ στην Καρδίτσα οι 32 επιχειρηματίες από τους 50 απήντησαν πως τέτοια άτομα με αναπηρία δεν δύναται να συνδράμουν στην παραγωγική διαδικασία και να φέρουν θετικό αποτέλεσμα. Έτσι λοιπόν, ελάχιστοι από τους 50 εργοδότες του Νομού Καρδίτσας επιθυμούν να προσλάβουν άτομα με αναπηρία στις επιχειρήσεις τους, όπως επίσης και οι Χανιώτες εργοδότες διστάζουν να προσλάβουν στην δική τους επιχείρηση τέτοιου είδους άτομα, παρόλο που μέχρι πριν υποστήριζαν ότι ειδικά μέτριας νοημοσύνης άτομα βγάζουν σε πέρασ τον όγκο και τις απαιτήσεις της παραγωγής σε μια επιχείρηση(βλέπε **Πίνακα 5.16**). Παρακάτω βλέπουμε αυτές τις σχέσεις προσαρτημένες στα **ιστογράμματα 5.15 & 5.16** για να μπορέσουμε με μια ματιά να καταλάβουμε τα στατιστικά στοιχεία της έρευνας.

Πίνακας 5.15: *Ικανά ή μη τα άτομα με χαμηλή ή μέτρια νοημοσύνη να προσφέρουν στην παραγωγή μιας επιχείρησης*

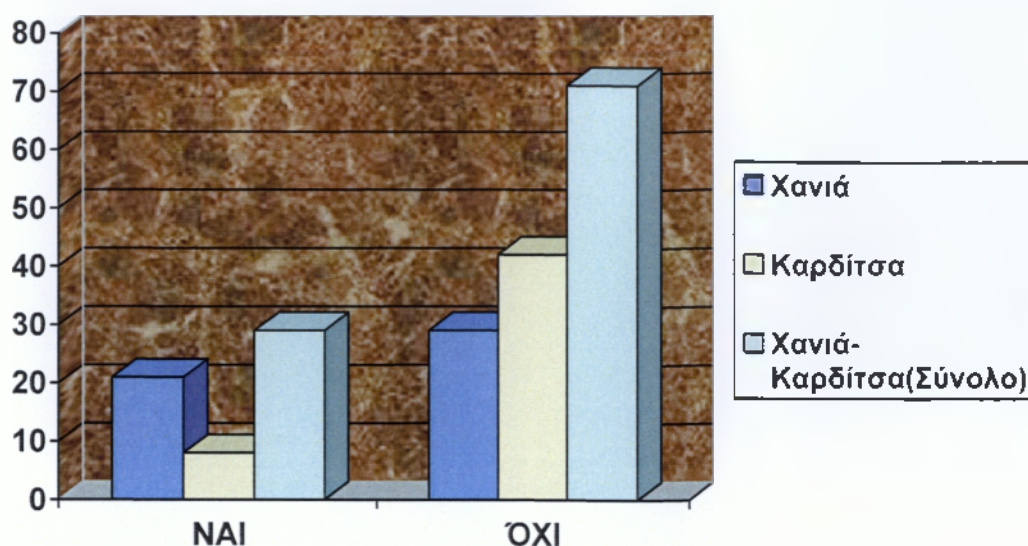
ΙΚΑΝΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	35	70%	18	36%	53	53%
ΟΧΙ	15	30%	32	64%	47	47%

Διάγραμμα 5.15: Ικανά ή μη τα άτομα με χαμηλή ή μέτρια νοημοσύνη να προσφέρουν στην παραγωγή μιας επιχείρησης

Πίνακας 5.16: Πρόθυμοι ή μη οι εργοδότες να εντάξουν άτομα με αναπηρία στην παραγωγική διαδικασία της επιχείρησής τους

ΠΡΟΘΥΜΟΙ ΟΙ ΕΡΓΟΔ.ΝΑ ΚΑΝΟΥΝ ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	21	42%	8	16%	29	29%
ΌΧΙ	29	58%	42	84%	71	71%

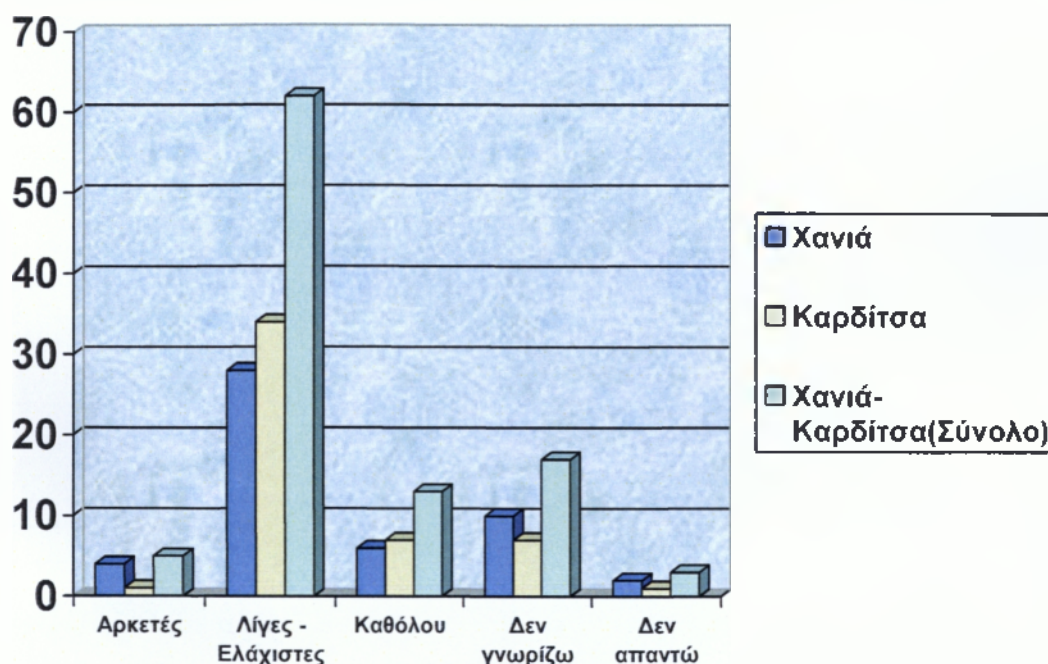

Διάγραμμα 5.16: Πρόθυμοι ή μη οι εργοδότες να εντάξουν άτομα με αναπηρία στην παραγωγική διαδικασία της επιχείρησής τους

Αληθεύει το γεγονός ότι ευκαιρίες για εργασία σε άτομα που φέρουν κάποια αναπηρία σπανίζουν στις μέρες μας. Με το ίδιο σκεπτικό απαντούν και οι 100 επιχειρηματίες της έρευνας, ότι στην εποχή που διανύουμε δύσκολα εμπιστεύεται ένα άτομο με αναπηρία στην επιχείρησή σου για πολλαπλούς λόγους που θα αναλύσουμε παρακάτω. Οι επιχειρηματίες που ερωτήθηκαν, εάν δίδονται ευκαιρίες για εργασία σε τέτοια άτομα, είπαν ότι ίσως να δίδονται ελάχιστες ή και καθόλου. Αναλυτικότερα, όπως επισημαίνεται στον Πίνακα 5.17, 28 από τους 50 Χανιώτες απήντησαν ότι δίδονται λίγες ή ελάχιστες ευκαιρίες σε άτομα με αναπηρία να εργαστούν, όπως επίσης το ίδιο υποστηρίζουν και οι 34 από τους 50 εργοδότες της Καρδίτσας που ερωτήθηκαν. Στο διάγραμμα 5.17 που ακολουθεί αναλύεται η ορθότητα των στοιχείων που προέκυψαν από την έρευνα.

Πίνακας 5.17: Ευκαιρίες για εργασία που δίδονται σε άτομα με νοητική υστέρηση

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΠΟΥ ΔΙΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΚΕΤΕΣ	4	8%	1	2%	5	5%
ΛΙΓΕΣ-ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ	28	56%	34	68%	62	62%
ΚΑΘΟΛΟΥ	6	12%	7	14%	13	13%
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	10	20%	7	14%	17	17%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	2	4%	1	2%	3	3%

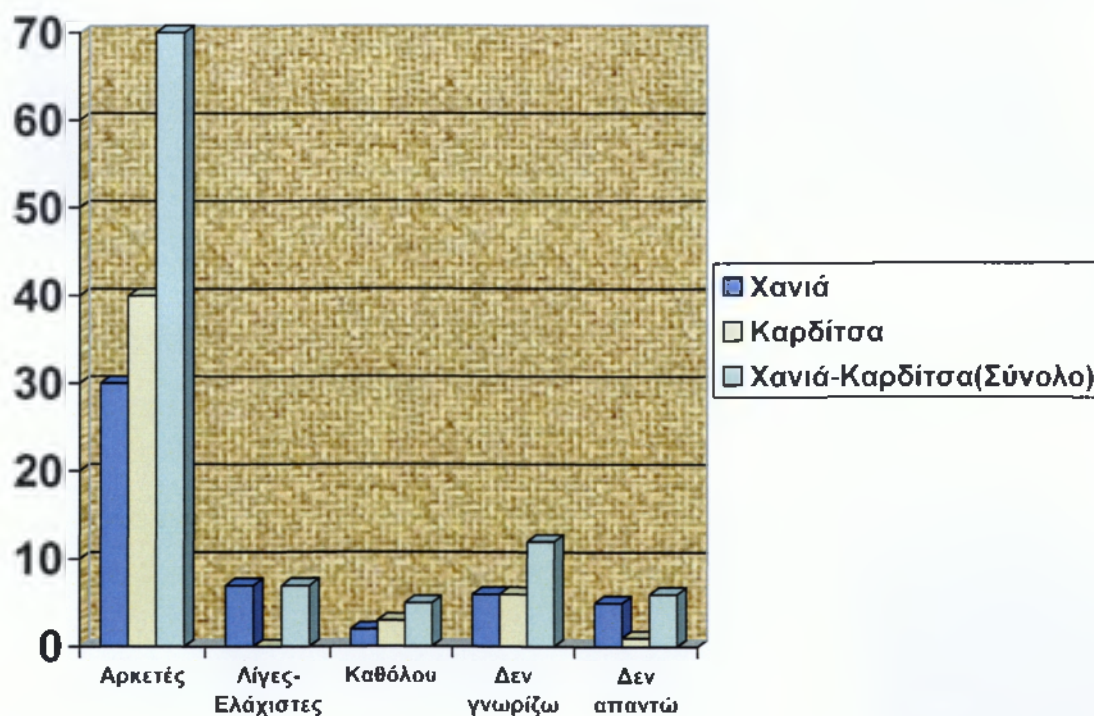
Διάγραμμα 5.17: Ευκαιρίες για εργασία που δίδονται σε άτομα με νοητική υστέρηση

Παρόλο που οι εργοδότες δύσκολα συνεργάζονται με άτομα που πάσχουν από τέτοιου είδους αναπηρία, πιστεύουν πως θα πρέπει να βοηθηθούν αυτά τα άτομα από κάποιους επιχειρηματίες ούτως ώστε να μπορέσουν σε βάθος χρόνου να βρουν μια ισορροπία μέσα τους. Το θέμα είναι ποιοι θα είναι εκείνοι οι εργοδότες που θα εντάξουν άτομα με νοητική υστέρηση στις επιχειρήσεις τους χωρίς δεσμεύσεις, εκμετάλλευση, ανασφάλεια, έλλειψη εμπιστοσύνης κ.α. Επίσης, αναφορά γίνεται και στο ενδεχόμενο του να δίδονται ευκαιρίες και δυνατότητες σε τέτοιου είδους άτομα, 30 από τους 50 Χανιώτες επιχειρηματίες απήντησαν πως θα πρέπει να τους δοθούν

αρκετές ευκαιρίες, και 40 από τους 50 εργοδότες της Καρδίτσας απήντησαν κι αυτοί με την σειρά τους το ίδιο (βλέπε Πίνακα 5.18). Οι αναλυτικές τοποθετήσεις των εργοδοτών αναλύεται στο **διάγραμμα 5.18** που ακολουθεί.

Πίνακας 5.18: Ευκαιρίες που πρέπει να δίδονται σε άτομα με νοητική υστέρηση για εργασία

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΠΟΥ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΚΕΤΕΣ	30	60%	40	80%	70	70%
ΛΙΓΕΣ-ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ	7	14%	0	0%	7	7%
ΚΑΘΟΛΟΥ	2	4%	3	6%	5	5%
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	6	12%	6	12%	12	12%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	5	10%	1	2%	6	6%

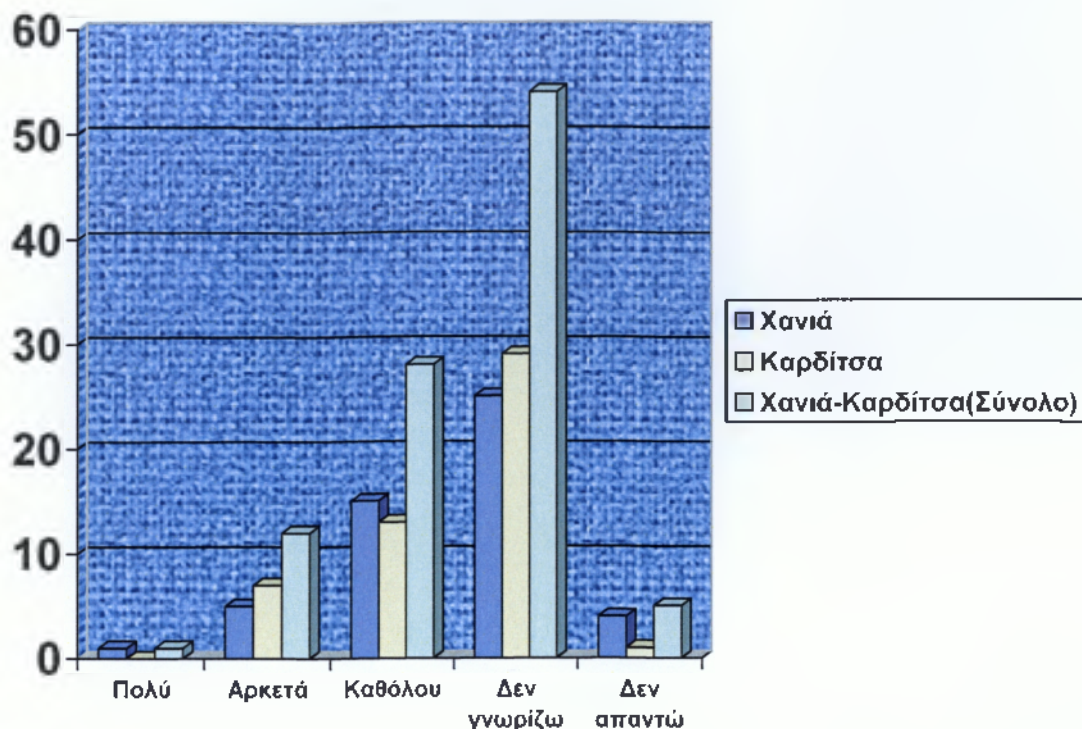
Διάγραμμα 5.18: Ευκαιρίες που πρέπει να δίδονται σε άτομα με νοητική υστέρηση για εργασία

Σε ερώτηση που τέθηκε στους εργοδότες αν είναι πρόθυμοι να προσλάβουν άτομα με νοητική υστέρηση στις επιχειρήσεις τους, απαντούν σε γενικές γραμμές πως δεν γνωρίζουν κατά πόσο υπάρχει α ανάλογη προθυμία από μέρους τους να συνεργαστούν με τέτοιου είδους άτομα. Αναλυτικότερα, το 50% των ερωτηθέντων εργοδοτών από τα Χανιά απήντησαν πως δεν γνωρίζουν εάν υπάρχουν πρόθυμοι εργοδότες να απασχολήσουν άτομα με αναπηρία. Το ίδιο απήντησαν και 29 από τους 50 ερωτηθέντες επιχειρηματίες του Νομού Καρδίτσας (βλέπε Πίνακα 5.19). Την συνολική εικόνα του απαντητικού υλικού έχουμε την δυνατότητα να παρατηρήσουμε στο **διάγραμμα 5.19** που ακολουθεί.

Πίνακας 5.19: Υπάρχουν πρόθυμοι εργοδότες να απασχολούν άτομα με νοητική υστέρηση;

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΡΟΘΥΜΟΙ ΕΡΓΟΔΟΤΕΣ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΟΛΥ	1	2%	0	0%	1	1%
ΑΡΚΕΤΑ	5	10%	7	14%	12	12%
ΚΑΘΟΛΟΥ	15	30%	13	26%	28	28%
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	25	50%	29	58%	54	54%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	4	8%	1	2%	5	5%

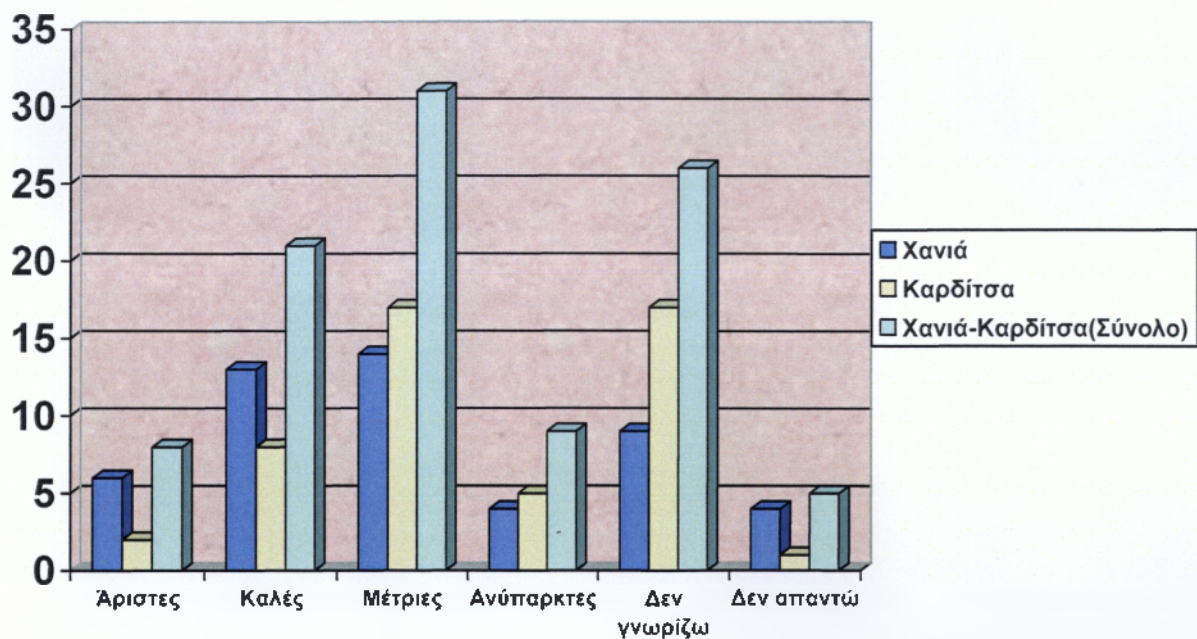

Διάγραμμα 5.19: Υπάρχουν πρόθυμοι εργοδότες να απασχολούν άτομα με νοητική υστέρηση;

Όσον αφορά την στάση που θα πρέπει να παίρνουν οι υπάλληλοι μιας επιχείρησης απέναντι στους υπαλλήλους με αναπηρία(νοητική υστέρηση) της ίδιας επιχείρησης, οι εργοδότες που ερωτήθηκαν και από τους δύο Νομούς, απήντησαν κατά το ίδιο ποσοστό περίπου πως οι εργαζόμενοι μιας επιχείρησης όταν τύχει να συνεργάζονται με άτομα που πάσχουν από κάποια αναπηρία δεν επιθυμούν να έχουν καλές σχέσεις μαζί τους, διότι ίσως να το θεωρούν και υποτιμητικό ή ακόμη ότι χάνουν τον χρόνο τους με το να ασχολούνται μαζί τους. Πιο συγκεκριμένα, όπως βλέπουμε και στον **Πίνακα 5.20** που ακολουθεί, 14 από τους 50 Χανιώτες είπαν πως η σχέση μεταξύ των εργαζομένων της πρώτης κατηγορίας και της δεύτερης είναι μέτριες, σε αντίθεση με τους ερωτηθέντες στην Καρδίτσα που πιστεύουν ότι η μεταξύ εργασιακή σχέση των δύο κατηγοριών ίσως να είναι ακόμη και ανύπαρκτη. Όλα τα προαναφερθέντα απεικονίζονται διαγραμματικά στο **διάγραμμα 5.20** που ακολουθεί.

Πίνακας 5.20: Σχέσεις συνεργασίας εργαζομένων με άτομα με νοητική υστέρηση στην ίδια επιχείρηση

ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΕΡΓΑΖ ΜΕ ΑΤΟΜΑ ΝΟΗΤΙΚ.ΥΣΤΕΡ. ΣΕ ΙΔΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡ.	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤ Ο	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤ Ο	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΡΙΣΤΕΣ	6	12%	2	4%	8	8%
ΚΑΛΕΣ	13	26%	8	16%	21	21%
ΜΕΤΡΙΕΣ	14	28%	17	34%	31	31%
ΑΝΥΠΑΡΚΤΕΣ	4	8%	5	10%	9	9%
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	9	18%	17	34%	26	26%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	4	8%	1	2%	5	5%

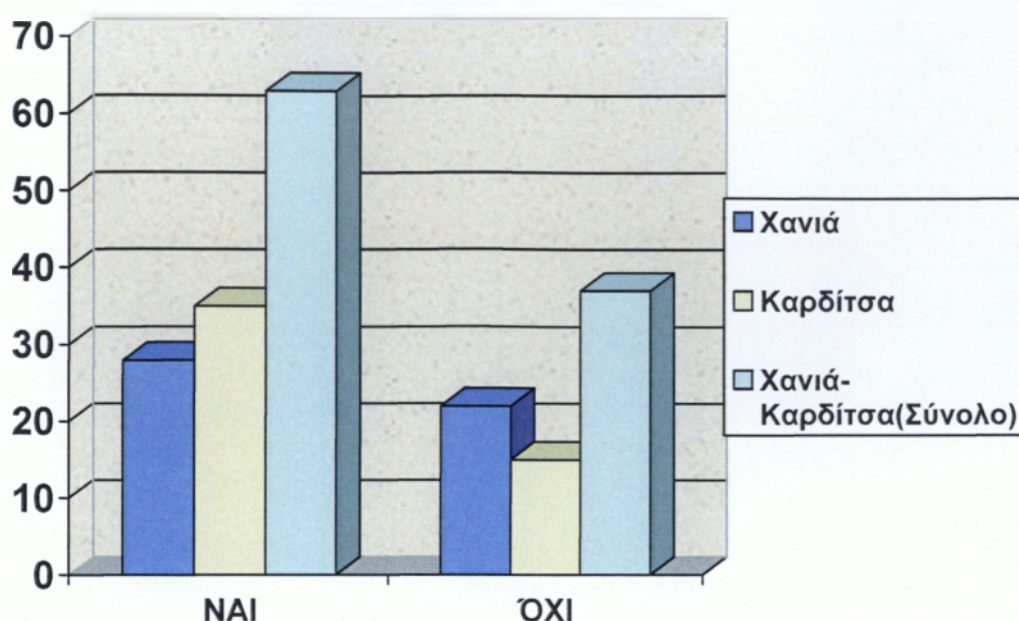
Διάγραμμα 5.20: Σχέσεις συνεργασίας εργαζομένων με άτομα με νοητική υστέρηση στην ίδια επιχείρηση

Παρόλα όσα ανέφεραν οι εργοδότες και των δύο πόλεων και παρόλο που φαίνεται να ευαισθητοποιούνται στο να προσλαμβάνονται άτομα με νοητική υστέρηση στις

επιχειρήσεις, στέκεται δύσκολο να καταλάβουμε πώς σκέφτονται οι επιχειρηματίες, τι είδους ανασφάλειες εκφράζουν και αν θεωρούν αντιμετωπίσιμες τις δυσκολίες που μπορεί ένα άτομο που πάσχει από νοητική υστέρηση, να έχει. Στην πόλη των Χανίων, 28 από τους 50 εργοδότες που ερωτήθηκαν, πιστεύουν πως θα δημιουργούσε γενικότερα πρόβλημα η συνεργασία τους με άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση, καθώς επίσης και στην Καρδίτσα παρόμοια πράγματα υποστηρίζουν και οι εκεί εργοδότες, σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι στα Χανιά (βλέπε **Πίνακα 5.21**). Αναλυτικότερη εικόνα του τι είπαν οι επιχειρηματίες και των δυο πόλεων, απεικονίζεται στο **διάγραμμα 5.21**, που ακολουθεί.

Πίνακας 5.21: Δημιουργεί προβλήματα ή όχι η απασχόληση ατόμου με νοητική υστέρηση στις επιχειρήσεις των εργοδοτών των δύο πόλεων;

ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑ Η ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΤΕΤΟΙΟΥ ΑΤΟΜΟΥ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	28	56%	35	70%	63	63%
ΟΧΙ	22	44%	15	30%	37	37%

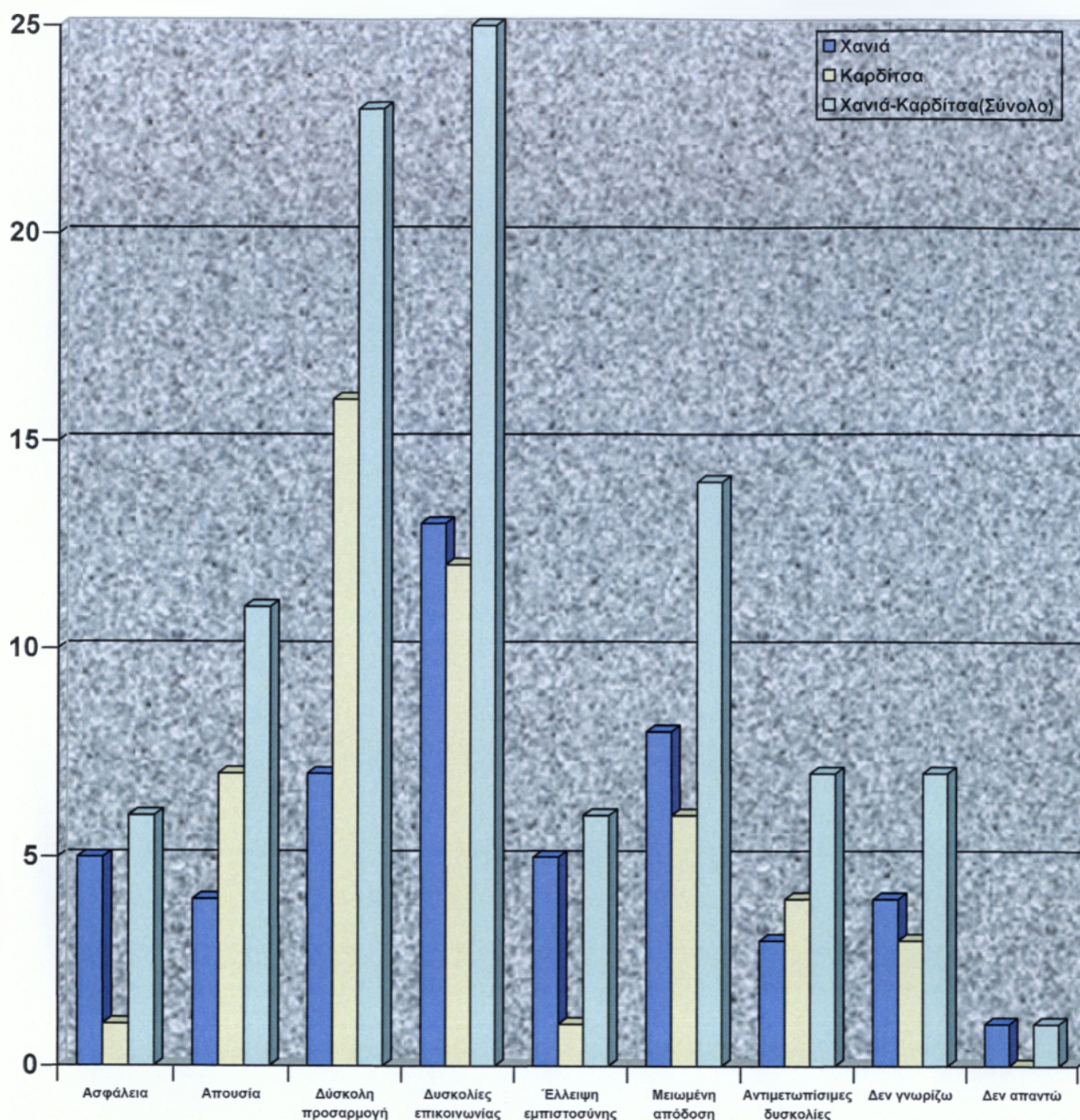

Διάγραμμα 5.21: Θα δημιουργούσε προβλήματα η απασχόληση ατόμου με νοητική υστέρηση στις επιχειρήσεις των εργοδοτών των δύο πόλεων;

Τέλος, στην ερώτηση ποιες τυχόν δυσκολίες θα αντιμετώπιζαν οι επιχειρήσεις εκείνων που θα απασχολούσαν άτομα με νοητική υστέρηση, οι απαντήσεις των επιχειρηματιών των δύο Νομών, ποικίλουν, όπως είναι ευδιάκριτο και στο **ιστόγραμμα 5.22** που ακολουθεί. Μεγάλη έμφαση έδωσαν οι 13 από τους 50 ερωτηθέντες των Χανίων όσον αφορά τις δυσκολίες επικοινωνίας που θα είχαν με αυτά τα άτομα. Παρόμοιες δυσκολίες αντιμετώπισαν στις απαντήσεις τους και οι εργοδότες της Καρδίτσας, όπου, 16 από τους 50 ερωτηθέντες απήντησαν πως μια τέτοια συνεργασία με αυτά τα άτομα, θα δημιουργούσε πιθανόν δυσκολία στον τρόπο συνεργασίας και προσαρμογής των στον εργασιακό-κοινωνικό περίγυρο της επιχείρησης (βλέπε **Πίνακα 5.22**).

Πίνακας 5.22: Δυσκολίες που θα αντιμετώπιζαν οι επιχειρήσεις εάν απασχολούσαν άτομα με νοητική υστέρηση.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΘΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΑΝ ΟΙ ΕΠΙΧ. ΕΑΝ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΣΑΝ ΤΕΤΟΙΑ ΑΤΟΜΑ	ΧΑΝΙΑ		ΚΑΡΔΙΤΣΑ		ΣΥΝΟΛΟ	
	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤ Ο	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤ Ο	ΑΤΟΜΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΣΦΑΛΕΙΑ	5	10%	1	2%	6	6%
ΑΠΟΥΣΙΑ	4	8%	7	14%	11	22%
ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ	7	14%	16	32%	23	46%
ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	13	26%	12	24%	25	50%
ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ	5	10%	1	2%	6	12%
ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	8	16%	6	12%	14	28%
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΙΜΕ Σ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	3	6%	4	8%	7	14%
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	4	8%	3	6%	7	14%
ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	1	2%	0	0%	1	2%

Διάγραμμα 5.22: Δυσκολίες που θα αντιμετώπιζαν οι επιχειρήσεις εάν απασχολούσαν άτομα με νοητική υστέρηση.

Εν κατακλείδι, αξίζει να τονιστούν τα σημεία κλειδιά - προβλήματα που αντιμετώπισαν ή που ακόμη αντιμετωπίζουν άτομα με νοητική υστέρηση που είτε βρέθηκαν στην παραγωγή παρελθοντικά, είτε συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων την χρονική στιγμή που αναφερόμαστε. Από όλους όσους ερωτήθηκαν και από την αγορά εργασίας και των δύο πόλεων, παρουσιάστηκε ένα κοινό συμπέρασμα, όπως θα δούμε διαγραμματικά παρακάτω στο **διάγραμμα 5.23**

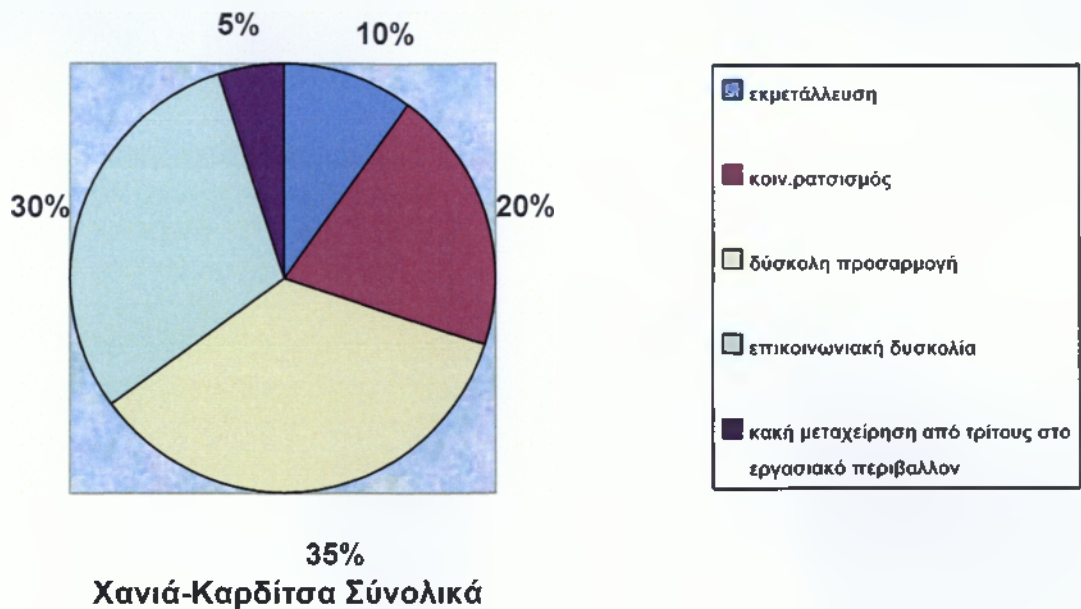
Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ.

, που ποσοστιαία μεταφράζεται γύρω στο 75-80%, όσον αφορά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με νοητική υστέρηση (βλέπε Πίνακα 5.23), όπως:

- Εκμετάλλευση από αναρμόδιους ή εργοδότες ή συνεργάτες-συναδέλφους
- Κοινωνικός Ρατσισμός
- Δύσκολη προσαρμογή
- Δυσκολίες επικοινωνίας (με υφιστάμενους, συνεργάτες ή πελάτες)
- Ανεσφάλεια
- Απαράδεκτη μεταχείριση από εργοδότες
- Δημιουργία περαιτέρω αντιξοοτήτων από τον εργασιακό περίγυρο, που οξύνουν ολοένα και παραπάνω το αίσθημα του δυναμισμού και της αυτοεκτίμησης...

Πίνακας 5.23: Προβλήματα που αντιμετωπίζουν και στις δύο πόλεις τα άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση

Α/Α	Εκμετάλλευση	Κοιν.Ρατσ.	Δύσκ.Προσαρμ.	Επικοινων.Δυσκολ.	Κακή Μεταχείρ.
1	10%	20%	35%	30%	5%

Διάγραμμα 5.23: Προβλήματα που αντιμετωπίζουν και στις δύο πόλεις τα άτομα που πάσχουν από νοητική υστέρηση

Συμπεράσματα –Προτάσεις

Μέσα από αυτή την εργασία μάθαμε αρκετά πράγματα για τα άτομα με νοητική καθυστέρηση. Οι σημαντικότερες δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν αυτοί οι άνθρωποι είναι όσον αφορά την μορφωτική τους εκπαίδευση και την επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Το πρώτο βήμα θα πρέπει να γίνεται από την ίδια την οικογένεια. Οι γονείς θα πρέπει να αναγνωρίσουν, να αποδεχτούν, να καταλάβουν και να βοηθήσουν το παιδί τους που αντιμετωπίζει πρόβλημα νοητικής υστέρησης. Θα πρέπει να γίνει μια πρώιμη ενσωμάτωση του παιδιού στην οικογένεια, αρχικά στο νηπιαγωγείο και αργότερα στο σχολείο, έτσι ώστε να μην υπάρξουν κενά και περιθώρια για κοινωνική απομόνωση και περιθωριοποίηση των παιδιών.

Η πρώιμη υποστηρικτική παρέμβαση είναι το πρώτο σκαλοπάτι που διευκολύνει το ανέβασμα από το σπίτι στο σχολείο, από το σχολείο στο επάγγελμα και έτσι μόνο μπορούν να οδηγηθούν στην κοινωνική ενσωμάτωση.

Για την επίτευξη των παραπάνω χρειάζονται πλατιά και έγκαιρη ενημέρωση από εξειδικευμένο προσωπικό συμβουλευτικών Σταθμών για πρόληψη, παρέμβαση και αντιμετώπιση ατόμων με νοητική υστέρηση, στους γονείς, στους δασκάλους και στους κοινωνικούς λειτουργούς, έτσι ώστε να αποκτήσουν τους κατάλληλους εκείνους τρόπους προσφοράς και υποστηρικτικής βοήθειας στις διάφορες κατηγορίες ατόμων με νοητική υστέρηση.

Ένα μεγάλο και σημαντικό βήμα βοήθειας για αυτά τα άτομα θα ήταν η ίδρυση τμημάτων Ειδικής Αγωγής στα Πανεπιστήμια για σωστή κατάρτιση και εξειδίκευση όσων ασχολούνται με την Ειδική Αγωγή. Επίσης η ένταξη και η ενσωμάτωση των παιδιών με νοητική υστέρηση στα κανονικά σχολεία θα ήταν ένα κίνητρο παραπάνω για αυτά τα παιδιά ώστε να μην νιώθουν αυτή την ρατσιστική αντιμετώπιση και την διαφορετικότητα από το κοινωνικό τους περιβάλλον.

Αυτό που προέχει για την αποδοχή των ατόμων με νοητική υστέρηση στο κανονικό σχολείο, είναι η σωστή ενημέρωση και πληροφόρηση. Τα Μ.Μ.Ε. μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη περίπτωση με το να οργανώσουν ανοικτές συζητήσεις, να οργανώσουν εκπομπές όπου με κριτική και ευαισθησία να προσεγγίσουν το θέμα των παιδιών με νοητικά προβλήματα και έτσι να μπορέσουν να επηρεάσουν την κοινωνία ώστε να αλλάξει στάση και συμπεριφορά απέναντι σε αυτά τα άτομα.

Με βάση την έρευνα που διεξήγαμε στους Νομούς Καρδίτσας και Χανίων αντίστοιχα, είδαμε ότι οι εργοδότες δεν είναι τελικά πρόθυμοι να προσλάβουν άτομα με νοητική καθυστέρηση διότι, αρχικά δυσκολεύονται στην επικοινωνία και στην προσαρμογή όσον αφορά το κοινωνικό-εργασιακό περιβάλλον και υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης όσον αφορά την ανάληψη κινδύνου ενός τομέα ή τμήματος της επιχείρησης.

Οι εργοδότες είναι ανασφαλείς όσον αφορά το μέλλον αυτών των ατόμων σε βάθος χρόνου στην επιχείρηση, έχουν αμφιβολία για την σχέση που θα διαδραματιστεί μεταξύ των ήδη υπαρχόντων εργαζομένων και αυτών με νοητική υστέρηση.

Φοβούνται για την μείωση της απόδοσης αλλά και της παραγωγικότητας, φοβούνται μήπως λόγω έλλειψης προγραμματισμού κάνουν περιστασιακές απουσίες από την εργασία και γενικότερα οι δυσκολίες που θα συναντούν σε βάθος χρόνου στην οικονομική δραστηριότητα της παραγωγικής διαδικασίας μιας επιχείρησης πιθανόν να μην είναι αντιμετωπίσιμες.

Οι προτάσεις που μπορούμε να κάνουμε στο τομέα της εργασίας των ατόμων με νοητική υστέρηση είναι να δοθούν περισσότερες επιδοτήσεις δια μέσου του Ο.Α.Ε.Δ.

για να προσλαμβάνουν άτομα με νοητικά προβλήματα στις επιχειρήσεις τους, να δίνονται ευκαιρίες σε αυτή την ομάδα ατόμων όπου η νοημοσύνη τους είναι χαμηλή ως μέτρια και που πιστεύουν ότι δεν θα αλλοιωθεί η εμπορική δραστηριότητα και η παραγωγή μιας επιχείρησης.

Μια άλλη πρόταση είναι να τεθούν κάποια Ευρωπαϊκά Προγράμματα τα οποία θα υλοποιούνται δια μέσω κάποιων άλλων οργανισμών όπου η ενασχόλησή τους θα είναι στα άτομα με νοητική υστέρηση. Θα μπορούσε ακόμη να υπάρξει κάλυψη από ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο όπου θα υποχρεώνει εν μέρει ένα εργοδότη μιας ιδιωτικής επιχείρησης που απασχολεί ένα συγκεκριμένο αριθμό ατόμων, να προσλαμβάνει με συμβάσεις ορισμένου χρόνου ή τακτής λήξης άτομα με νοητική υστέρηση, όπου θα τα δοκιμάζει για ένα διάστημα, θα τσεκάρει ανά 6μηνο τον κύκλο εργασιών της επιχείρησης και εφόσον δεν υπάρχει μείωση της παραγωγικότητας, να προχωράει σε συμβάσεις αορίστου χρόνου στα άτομα αυτά.

Εφόσον προσληφθούν σε κάποια επιχείρηση, θα μπορούσαν να διενεργούνται καθ' όλη τη διάρκεια παραμονής του ατόμου με νοητική υστέρηση σεμινάρια είτε από ειδικούς που θα επισκέπτονται την επιχείρηση βάσει κάποιου προγραμματισμού, είτε να εκπαιδεύονται και να ενημερώνονται οι υπεύθυνοι της επιχείρησης και με τη σειρά τους να εκπαιδεύουν τα άτομα αυτά.

Επί αιώνες τα άτομα με κάθε είδους νοητική υστέρηση δεν θεωρούνται ικανά για εκπαίδευση και εργασία με συνέπεια όποιος δεν είναι ικανός να εκπαιδευτεί και να εργαστεί δεν μπορεί να έχει τέτοια αξίωση και κανένας δεν μπορεί να κατηγορηθεί ότι δεν έθεσε σε κίνηση τις ανάλογες εκπαιδευτικές και επαγγελματικές διαδικασίες, όταν η βασική ικανότητα για μάθηση και εργασία λείπει.

Από αυτό το σημείο ξεκίνησε πράγματι η αναμορφωτική κίνηση, δηλαδή από την αναγνώριση, ότι αυτά τα άτομα είναι παραπάνω ικανά για μάθηση, επομένως και για αγωγή και εκπαίδευση έστω και σε περιορισμένο βαθμό. Αν όμως αυτά τα άτομα είναι ικανά να εκπαιδευτούν, μπορούμε εμείς να τους στερήσουμε την έγκαιρη, τη δυνατή, την αρμόζουσα εκπαίδευση;

Είναι κρίμα στην εποχή που ζούμε στην τόση τεχνολογική εξέλιξη να έχουμε άτομα τα οποία να υποχρεώνονται να περάσουν τη ζωή τους απαρατήρητα, ανεκπαιδευτα και χωρίς εργασία.

Τέλος βλέπουμε ότι τα αποτελέσματα τις έρευνας μας έρχεται συμφωνούν με την υπόθεση εργασίας που θέσαμε στην αρχή ότι οι εργοδότες δεν είναι πρόθυμοί να προσλάβουν άτομα με νοητική υστέρηση.

Ας φανούμε πιο επιεικείς από τη μητέρα φύση και ας τους δώσουμε ένα χέρι βοήθειας τόσο σε αυτά τα άτομα όσο και στις οικογένειές τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΠΗΓΕΣ

Βιβλιογραφία

Ζώνιου-Σιδέρη Αθ. (επιμ.), «Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους» Ελλ. Γράμματα Αθήνα, 2000

Καλατζής Κ., «Διδακτική των ειδικών σχολείων για νοητικά καθυστερημένα παιδιά», Αθήνα 1973

Κασσωτάκης, Μ., Σ. Παπαπέτρου, Ν. Φακιολάς, «Φραγμοί στην εκπαίδευση και την επαγγελματική αποκατάσταση των ατόμων με ειδικές ανάγκες», στο Καραντινός, Δ., (επιμ.) «Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα», (Τόμος Ι), ΕΚΚΕ, 1996

Ματινοπούλου Υπατία «Η σημερινή κατάσταση της επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης των νοητικά υστερούντων ατόμων στη χώρα μας», Εκλογή Τεύχος 78, Αθήνα 1998

Μπούρας, Ν., Holt G , Καραστέριου Α., Ζαχαρίας Β. «Ψυχική υγεία και νοητική καθυστέρηση» Επιστημονικές Εκδόσεις, 2002

Πολυχρονοπούλου, Σ. «Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες», Αθήνα 1995

Στασινού Δ., «Η ειδική εκπαίδευση στην Ελλάδα», Gutenberg, Αθήνα 1991

Τόμας Ντειβιντ, Γουντς Ονορ, «Νοητική καθυστέρηση: Θεωρία και πράξη», Τόπος, 2008

Τσιναρέλη Γ. Σ. «Η ένταξη των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες», Αθήνα 1993

Τσομπάνογλου, Γ., Κορρές, Γ., Γιαννοπούλου, Ι. (επιμ.) «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Πολιτικές Ενσωμάτωσης», Παπαζήσης, Αθήνα, 2005

Περιοδικό «Τρόπος και στάση ζωής- Αναπηρία τώρα» τεύχος 72 Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010

Buskalia L., «Άτομα με ειδικές ανάγκες και οι γονείς τους, (μεταφ. Δόπλας Γ.), Γλάρος, Αθήνα 1993

Πηγές Διαδικτύου

www.chrisxx.com Αναπηρία Τέλος 22/09/09

www.esaea.gr Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ) 22/09/09

www.specialeducation.gr Τα δικαιώματα των ατόμων με νοητική καθυστέρηση 23/09/09

www.eiaa.gr/argiki/homegr.htm Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων 25/09/09

www.inarcadia.gr Κοινωνική επανένταξη ατόμων με ειδικές ανάγκες 27/09/09

www.ande.isma.gr Άτομα με διανοητικά προβλήματα 27/09/09

www.edis.gr Περίθαλψη-Παροχές 01/10/09

www.paidohosp.gr Το νομικό πλαίσιο ατόμων με ψυχικές διαταραχές 26/10/09

www.goodnet.gr Άτομα με βαριές αναπηρίες και πολλαπλές ανάγκες εξάρτησης 02/11/09

www.elepar.gr Ελληνική Εταιρία Αποκατάστασης Αναπήρων 20/11/09

www.un.org/disabilities Ο.Η.Ε. 05/12/09

europa.eu/pol/socio/index_el.htm Πύλη της Ε.Ε για την απασχόληση και την Κοινωνική Πολιτική 07/12/09

www.synigoros.gr Συνήγορος της Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης 20/12/09

www.yperth.gr Υπουργείο Υγείας και Θρησκευμάτων 27/12/09

www.mohaw.gr Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης 05/01/10

www.oaed.gr/Pages/SN_7.gr Ο.Α.Ε.Δ. επιδόματα- προγράμματα 15/01/10

www.mlsi.gov Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης 13/02/10

Νομοθεσία

N. 1136/1981 Περί κυρώσεως του Ευρωπαϊκού Κώδικος Κοινωνικής Ασφαλείας

N. 1426/1984 Για την κύρωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη

N. 2885/2001 Κύρωση των άρθρων Συναιτερισμού του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την ανάπτυξη της Ειδικής Αγωγής

Υ.Α. 30119/1985 Επιχορήγηση εργοδοτών για εργονομική διευθέτηση θέσεων εργασίας μειονεκτούντων ατόμων

N.1566/1985 Δομή και λειτουργία της Α/βάθμιας και Β/βάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις

N.1836/1989 Προώθηση της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης και άλλες διατάξεις

N.2190/1994 Καθορισμός τρόπων εξέτασης και συγκρότησης ειδικής επιτροπής

N.2430/1996 Καθιέρωση της 3^{ης} Δεκεμβρίου ως Ημέρας Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες. Θέσπιση του θεσμού της κάρτας αναπηρίας και άλλες διατάξεις

N.2643/1998 Όροι διαφάνειας και αντικειμενικότητας στο σύστημα των υποχρεωτικών τοποθετήσεων ατόμων από προστατευμένες κατηγορίες

N.2817/2000 Εκπαίδευση των Ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις

N.3194/2003 Για τα εκπαιδευτικά ζητήματα και άλλες παροχές

N.3304/2005 Κατοχύρωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης

N.3528/2007 Νέος Υπαλληλικός Κώδικας

N.3699/2008 Για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Παράρτημα

ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΟΔΟΤΩΝ ΓΙΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ

ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Όνομα επιχείρησης: .....

Διεύθυνση:.....

Τηλέφωνο:.....

1. Η επιχείρησή σας είναι μέρος μεγάλου οργανισμού ή ανεξάρτητη επιχείρηση;

α) Μέρος μεγάλου οργανισμού .....

β) Ανεξάρτητη επιχείρηση .....

2. Ποιος ο οικονομικός κλάδος δραστηριότητας της επιχείρησής σας;
(παρακαλούμε σημειώστε τον κώδικα από την συνημμένη κάρτα 1) .....

3. Ποια η περίοδος ενεργούς δράσης της επιχείρησής σας;

α) 1 – 5 χρόνια .....

β) 6 – 10 χρόνια .....

γ) 11 – 15 χρόνια .....

δ) 16-20 χρόνια .....

ε) 20 και άνω χρόνια .....

4. Ποιος ο αριθμός τμημάτων της επιχείρησής σας;

.....

5. Ποια η πολιτική της επιχείρησής σας;

α) Προσλήψεις .....

β) Μείωση προσλήψεων .....

γ) Πάγωμα προσλήψεων .....

δ) άλλο .....

6. Ποιος ο συνολικός αριθμός εργαζομένων στην επιχείρησή σας;

.....

7. Πόσους άνδρες και πόσες γυναίκες απασχολείται;

Άνδρες .....

Γυναίκες .....

8. Είστε διατεθειμένος να προσλάβετε κάποιο άτομο με νοητική υστέρηση;

Ναι .....

Όχι .....

9. Απασχολείται κάποιο άτομο με νοητική υστέρηση στην επιχείρησή σας;

Ναι .....

Όχι .....

10. Ποιος νομίζετε ότι είναι ο καταλληλότερος τρόπος εύρεσης εργασίας για τα άτομα αυτά;

Από : 1^ο γνωστούς – φίλους .....

2^ο συγγενείς .....

3^ο άλλους εργοδότες .....

4^ο τον ΟΑΕΔ .....

5^ο άλλους φορείς .....

6^ο πρόταση προγράμματος ΑΜΕΑ .....

7^ο να ζητήσει εργασία ο ίδιος .....

11. Γνωρίζεται για την επιδότηση αυτών των ατόμων από το ΟΑΕΔ ;

Ναι .....

Όχι .....

12. Γνωρίζετε τη σχετική νομοθεσία για την επιδότηση για διευθέτηση εργασιακού χώρου ατόμων με αναπηρίες ;

Ναι .....

Όχι .....

13. Πιστεύετε ότι αποτελεί κίνητρο η επιδότηση του ΟΑΕΔ ;

Ναι .....

Όχι .....

14. Πώς θα προχωρούσατε σε μια πιθανή πρόσληψη ατόμου με αναπηρία ;

1^ο από γνωστούς- φίλους .....

2^ο από συγγενείς .....

3^ο από άλλους εργοδότες .....

4^ο από τον ΟΑΕΔ ή άλλους φορείς .....

5^ο με δική μου πρωτοβουλία .....

6^ο με καμία σύσταση .....

15. Πιστεύετε ότι τα άτομα με χαμηλή ως μέτρια νοημοσύνη είναι ικανά ώστε να προσφέρουν στην παραγωγική διαδικασία ;

Ναι .....

Όχι .....

16. Είστε πρόθυμοι να εντάξετε στο παραγωγικό δυναμικό της επιχείρησής σας άτομα με νοητική υστέρηση ;

Ναι .....

Όχι .....

17. Πόσες ευκαιρίες για εργασία νομίζετε ότι δίνονται στα άτομα με νοητική υστέρηση ;

Αρκετές .....

Λίγες έως ελάχιστες .....

Καθόλου .....

Δεν γνωρίζω .....

Δεν απαντώ .....

18. Πόσες ευκαιρίες και δυνατότητες νομίζεται ότι πρέπει να δίνονται για εργασία σε άτομα με νοητική υστέρηση ;

Αρκετές .....

Λίγες έως ελάχιστες .....

Καθόλου .....

Δεν γνωρίζω .....

Δεν απαντώ .....

19. Κατά πόσο θεωρείτε ότι οι εργοδότες είναι πρόθυμοι να απασχολούν άτομα με νοητική υστέρηση ;

Πολύ .....

Αρκετά .....

Καθόλου .....

Δεν γνωρίζω .....

Δεν απαντώ .....

20. Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι σχέσεις συνεργασίας των εργαζομένων σε μια επιχείρηση με άτομα νοητικής υστέρησης ;

Άριστες .....

Καλές .....

Μέτριες .....

Ανύπαρκτες .....

Δεν γνωρίζω .....

Δεν απαντώ .....

21. Πιστεύετε ότι η απασχόληση ατόμου με νοητική υστέρηση στην επιχείρησή σας θα δημιουργούσε προβλήματα ;

Ναι .....

Όχι .....

22. Ποιες δυσκολίες θεωρείτε ότι θα αντιμετώπιζε η επιχείρησή σας σε πιθανή πρόσληψη ατόμου με νοητική υστέρηση ;

- Ασφάλεια .....
- Περιστασιακή απουσία , συχνές απουσίες .....
- δυσκολία στον τρόπο συνεργασίας, προσαρμογής .....
- δυσκολίες επικοινωνίας .....
- έλλειψη εμπιστοσύνης .....
- μειωμένη απόδοση-μείωση παραγωγής .....
- αντιμετωπίσιμες δυσκολίες .....
- Δεν γνωρίζω .....
- Δεν απαντώ .....

23. Ποια τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα με νοητική υστέρηση που συμμετέχουν ή συμμετείχαν στην παραγωγή ;

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ !

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Κωδικός	Οικονομική Δραστηριότητα
Α. ΓΕΩΡΓΙΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ, ΘΗΡΑ ΚΑΙ ΔΑΣΟΚΟΜΙΑ	
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και συναφείς βοηθητικές δραστηριότητες
02	Δασοκομία, υλοτομία και συναφείς δραστηριότητες
Β. ΑΛΙΕΙΑ	
05	Αλιεία, εκμετάλλευση ιχθυοτροφείων και μονάδων παραγωγής γόνου, βοηθητικές δραστηριότητες
Γ. ΟΡΥΧΕΙΑ ΚΑΙ ΛΑΤΟΜΕΙΑ	
10	Εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη& εξόρυξη τύρφης
11	Άντληση αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου& βοηθητικές δραστηριότητες συναφείς με την άντληση πετρελαίου και φυσικού αερίου, με εξαίρεση τις μελέτες
12	Εξόρυξη μεταλλευμάτων ουρανίου και θορίου
13	Εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων
14	Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες
Δ. ΜΕΤΑΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	
15	Βιομηχανία τροφίμων και ποτών
16	Παραγωγή προϊόντων καπνού
17	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών
18	Κατασκευή ειδών ένδυσης& καταργασία και βαφή γυναικικών
19	Καταργασία και δέψη δέρματος& κατασκευή ειδών ταξιδιού (αποσκευών), τσαντών, ειδών σελοποιίας, ειδών σαματοποιίας και υποδημάτων
20	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από τα έπιπλα& κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής
21	Κατασκευή χαρτοπολτού, χαρτιού και προϊόντων από χαρτί
22	Εκδόσεις, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου και εικόνας και μέσων πληροφορικής
23	Παραγωγή οπτιάνθρακα (κωκ), προϊόντων διύλισης πετρελαίου και πυρηνικών καυσίμων
24	Παραγωγή χημικών ουσιών και προϊόντων
25	Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες
26	Κατασκευή άλλων προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά
27	Παραγωγή βασικών μετάλλων
28	Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων, με εξαίρεση τα μηχανήματα και τα είδη εξοκλισμού
29	Κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοκλισμού μ.α.κ.
30	Κατασκευή μηχανών γραφείου και ηλεκτρονικών υπολογιστών
31	Κατασκευή ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών μ.α.κ.
32	Κατασκευή εξοκλισμού και συσκευών ραδιοφωνίας, τηλεόρασης και επικοινωνιών
33	Κατασκευή ιατρικών οργάνων, οργάνων ακριβείας και οπτικών οργάνων& κατασκευή ρολογιών κάθε είδους
34	Κατασκευή αυτοκινήτων οχημάτων& κατασκευή ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων
35	Κατασκευή λοιπού εξοκλισμού μεταφορών
36	Κατασκευή επίπλων& λοιπές βιομηχανίες μ.α.κ.
37	Ανακύκλωση
Ε. ΠΑΡΟΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ, ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ ΚΑΙ ΝΕΡΟΥ	
40	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και ζεστού νερού

ΣΤ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ

45	Κατασκευές
Ζ. ΧΟΝΔΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΙΑΝΙΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΟΧΗΜΑΤΩΝ, ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ	
50	Εμπόριο, συντήρηση και εκιακευή αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών & λιανική πώληση καυσίμων για οχήματα
51	Χονδρικό εμπόριο και εμπόριο με προμήθεια , εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών
52	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών & επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης
Η. ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΚΑΙ ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ	
55	Ξενοδοχεία και εστιατόρια
Θ. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ, ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	
60	Χερσαίες μεταφορές. Μεταφορές μέσω αγωγών
61	Υδάτινες μεταφορές
62	Εναέριες μεταφορές
63	Βοηθητικές και συναφείς προς τις μεταφορές δραστηριότητες!! δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων
64	Ταχυδρομεία και τηλεπικοινωνίες
Ι. ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	
65	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί , με εξαίρεση τις ασφαλιστικές εταιρείες και τα ταμεία συντάξεων
66	Ασφαλίσεις και συνταξιοδοτικά ταμεία , εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση
67	Δραστηριότητες συναφείς με τις δραστηριότητες ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών
Κ. ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ, ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	
70	Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία
71	Ενοικίαση μηχανημάτων και εξοπλισμού χωρίς χειριστή& ενοικίαση ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης
72	Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες
73	Ερευνα και ανάπτυξη
74	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες
Λ. ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΜΥΝΑ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	
75	Δημόσια διοίκηση και άμυνα& υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση
Μ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
80	Εκπαίδευση
Ν. ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ	
85	Υγεία και κοινωνική μέριμνα
Ξ. ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ Η ΑΤΟΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ	
90	Διάθεση λιπμάτων και απορριμμάτων& υγιεινή και παρόμοιες δραστηριότητες
91	Δραστηριότητες οργανώσεων μ.α.κ.
92	Ψυχαγωγικές , πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες
93	Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών
Ο. ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΟΙΚΙΑΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	
95	Ιδιωτικά νοικοκυριά που απασχολούν οικιακό προσωπικό
Π. ΕΤΕΡΟΔΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ	
99	Ετερόδικοι οργανισμοί και όργανα